היינט אין נומער:

צוויי ראמאנען
1) „פערשאלטען בלוט“
2) „פערקויפטע נשמות“

דער ערשטער שריט – פון – ד״ר יהושע טהאָן
אַרטיקעל וועגען די פאַרשטעהענדע סיים-וואַהלען

„די קללה“ צווייטער אַרטיקעל וועגען יודען און זייערע קינדער פון יצחק קאַצענעלסאָן

א רייזע צום „עמק“ – פון – י. ד. בערקאָוויטש
ווייטערע בעשרייבונגען פון ארץ-ישראל

„חוזק“
הומאָר און סאַטירע פון דער וואָך
קאַריקאַטורען
שווער צו זיין אַ דעפּוטאַט
פעליעטאָן פון י. צאַרנאָבאַנסק
און נאָך אַנד.

דער נייער העלד פון ד״ר א. מוקדוני

דער שטורם וועגען געבורט-קאָנטראָל פון וויליאַם צוקערמאַן

בטחון נאָך ניט געדרוקטע מעשה׳לעך פון א. אייזענשלאַס

די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונגען אין אַרגענטינאַ
אין די האַלע, וואָס אַ יוד האָט אין זיי געשפּילט

„אויפריכטיגקייט“ משיקאָווע ערצעהלונג

נייע פּרטים וועגען מאַרקיז דע-סאַד
דער אויסגעלאַסענסטער מענש אין דער וועלט

Lodzer Tageblat № 208

Opłata pocztowa uiszcz. ryczałtem

פרייז 25 גראשען

לאָדזער טאַגעבלאַט

היינט 12 זייטען

רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: פּיעטריקאָווער 16.
טעלעפאָנען פון: רעדאַקציע 10057, פון אַדמיניסטראַציע 10047.

פרייטאָג, י״ב אלול פ׳ תצא תר״צ | 5 września 1930 r. | 23-טער יאהרגאַנג

יודען! קויפט א אפצייכונג למובת דעם לאָדזער יודישען פּראַיי „הכנסת כלה“

מיט אייערע עטליכע גראשען וועט איהר שטיצען מעהרערע הונדערטער אָרימע עלענדע כלות. וועלכע ווענדען זיך צו אונז נאָך אונטערשטיצונג.

זגיערזשער 28, וועלכער קומט פאַר מאַנטאַג, דעם 8-טען סעפּטעמבער ד. י. אין אונזער שטאָט.

הזכרה!

צו דער 5. יאָרצייט נאָך מיין ליבען מאַן און אונזער טייערען פאָטער

אלתר אייזענשלאס ז״ל

ווערען געבעטען צו קומען אַלע קרובים, פריינד און בעקאַנטע צו דער הזכרה, וועלכע קומט פאַר היינט, פרייטאָג י״ב אלול פונקט 12 אייגער פאַרמיטאָג אויפ׳ן בית-עולם.

די פאַמיליע

מזל-טוב

ווינשען מיר אונזער פערוואַלטונגס - מיטגליד יעקב זילבערינג און פרוי צו זיין ניי-געבוירענעם זוהן. מיט אַכטונג
די פערוואַלטונג פון פערבאַנד פון קליינהענדלער אין פוילען אפטיילונג לאָדז אַלעקסאַנדערינסקי 19

צו דער פערלאָבונג פון מיין פריינד

אברהם פנחס ליפּסמאַן

מיט פרייליין

סאלא ראזען

ווינשט אַ גליקליכע צוקונפט

יוסף איצקאָוויטש

בעקאַנטמאַכונג

די חברה תהלים ונר תמיד, וואָס געפינט זיך אין בית - הכנסת ע״ש
ר׳ יצחק דוב פּרושינאָווסקי ז״ל, דרעוונאָווסקי 11

פייערט זונטאָג, ד. 7 סעפּטעמבער 5 אַ זייגער נאָכמיט. איהר

100-יעהריגען יובילעאום

גלייכצייטיג ווערט אויך געמאַכט ווערען הזכרות פאַר די פערשטאָרבענע מיטגלידער. אַלע מיטגלידער, ווי אויך די זיהן, אייניקלעך פון די פערשטאָרבענע מיטגלידער, ווערען געבעטען מאַסענווייז און פּינקטליך צו קומען בעטייליגען זיך אין דער גרויסער פייערונג.

די גבאים.

לאָרושי חברנו הנכבד מר יצחק יוסף אלטמן את העלמה הבתולה מרת מלכה שימקביץ הננו מברכים בברכת מזל טוב חמה ולבבית.

ישראל טמפּלהוף,
צבי אפשטיין
אלי׳ לנגה.

מזלא טבא!

אונזער חשוב׳ן מיטגליד און בעל קורא ר׳

אליעזר זעלמאַן

נ״י צו דער האָכצייט פון זיין זוהן

יוסף

נ״י וואָס איז פאָרגעקומען דעם פאָריגען פרייטאָג, ווינשען פיל נחת און פרייד און גלייכצייטיג אַ כתיבה וחתימה טובה

הגבאים והמתפללים
של בית - הכנסת, זאַכאַדניא 42.

צו דער חתונה פון אונזער טאַנטע

שיינדיל יוזעפאָוויטש

מיט ה׳ יהודה ווילדמאַן

גראַטולירען מיר הערצליך און ווינשען „מזל-טוב“. מאַניא און לאה קאַמפּעל און נתן יוזעפאָוויטש.

Z okazji zaręczyn szwagra mego
Abrama Rozena
z p. **Reginą Kozakówną**
życzymy wiele szczęście i pomyślności
Mońkowie Rozen.

Z intencji zaręczyn brata mego
Abrama Rozena
z p. **Reginą Kozakówną**
Życzę wam aby wasz Horyzont nigdy chmurą nie zaszedł
Heniek Rozen.

טיף געריהרט צוליב׳ן אונערוואַרטעטען טויט פון אונזערן טייערסטען פריינד

נ״ע הערש בעסקין פון וואַרשא

דריקן מיר אויס דער שווער געטראָפענער פאַמיליע אונזער וואַרימסטען מיטגעפיהל

ישעיה אוגער און פאַמיליע.

ישיבת „תורת אליעזר“

ע״ש הרה״ק מראדאשיץ זצ״ל
לאָדז, פאָדזשעטשנא 12

גרויסער ענגל. זאַל

אַל. 1-טען מאַי 2.

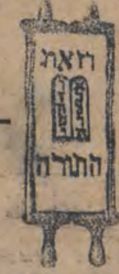

סיום הספר

דערמיט זענען מיר מודיע, אַז אי״ה זונטאַג, א׳ תבוא דעם 7. סעפּטעמבער 1930 פּינקטליך 6 אַ זייגער אָוו. קומט פאָר אין גרויסען ענגל. זאַל אַל. 1-טען מאַי (פאָזשאָז שולץ) 2 אַ פייערליכע

חנוך הספר-תורה

מיט דעם אנטייל פון הר״הג אדמו״ר שליט״א מראדאשיץ און בעריהמטע חזנים ווי אויך אַ גוט-איינגעשטימטען כאָר מיט אַן׳ערשטקלאַסיגען אָרקעסטער.

מיר בעטען אַלע אונזערע מיטגלידער און סימפּאַטיקער אנטייל צו נעמען אין אונזער גרויסער חגיגה, וואָס די גאַנצע הכנסה איז בעשטימט לטובת אונזער ישיבה.

בעמערקונג: פרויען ווערען געבעטען צו קומען נייען יריעות פון 4 אַזייגער אָן.

איינטריט פריי!
ועד הישיבה

ערשטער יודישער וואוינונגס-קאָאָפּער. „אונזער היים“

ביי די מאַגאַזין-שניידער אין לאָדז

זונטאַג ד. 7 סעפּטעמבער 12 אַ זייגער מיטאָג קומט פאַר אויפ׳ן אייגענעם פלאַץ (זשעראָמסקאַ 10) אַ פייערליכער גרונדשטיין-לייגונג פון די הייזער פון ערשטען יודישען וואוינונגס-קאָאָפּעראַטיוו „אונזער היים“.

אַלע יודישע אינסטיטוציעס, האַנדווערקער-פעראיינען, צעכען, מיטגלידער פון וואוינונגס-קאָאָפּ. „אונזער היים“, שפענדער פון „ציגעל-קייט“ ווערען איינגעלאַדענט אַנטייל צו נעמען אין דער פייערליכקייט.

בעמערקונג: די האַנדווערקער-פעראיינען און צעכען ווערען געבעטען מיטצוברענגען זייערע פעהנער און 10 אַ זייגער פריה זיי צו שיקען אויפ׳ן פלאַץ פון דער פייערליכקייט. — די מיטגלידער פון וואוינונגס-קאָאָפּ. „אונזער היים“ ווערען געבעטען צו קומען שבת 11 אַ זייגער פריה אויפ׳ן פלאַץ זשעראָמסקאַ 10 כדי אַרומצורעדען דעם גאַנג פון דער פייערליכקייט.

פערוואַלטונג פון וואוינונגס-קאָאָפּ. „אונזער היים“

Z prawami gimnazjów państwowych

GIMNAZJUM HUMANISTYCZNE MĘSKIE

I. KACENELSONA

Cegielniana 28, tel. 151-79

אין אונזער ערשטער העברעאיש-פוילישער **פרעבעל-שולע** (גן-ילדים) ווערען אָנגענומען קינדער אין עלטער פון 4 יאָר. (די שפּילען און אַרבייטען פון די פרעבעל-קינדער קומען פאָר, ביי שענע וועטערען אונטער׳ן פרייען הימעל.) אין די פּאַראַלעלע אנפאַנגס-קלאַסען ווערן אָנגענומען קינדער פון 6 י. אָן.

מיט אָנמעלדונגען טאָג-טעגליך פון 9 ביז 2 פאַרמיטאָג און פון 5 ביז 7 נאָכמיטאָג

די דירעקציע.

גאַסטראָלן פון דער ווילנער טרופּע

יאהר XV אַנפ. מ. מזאה

זאַל-פילהאַרמאָניע נאַרוטאָוויטשא 20

היינט, פרייטאָג, דעם 5-טען סעפּטעמבער אָוענד.

מעשה מיט הערשעלע אסטראָפּאָלער

מאָרגען שבת 3 פאָרשטעלונגען
12 אַזייגער צו פּאָפּולערע פרייזען

דער זינגער פון זיין טרויער

4 בייטאָג
שיילאָק

9 אָוענד צום 306 מאָל
„קדוש השם“

Warszawski Skład FUTER

G. OFENGENDEN
1 Zawadzka 1 — tel, 197.05
poleca wielki wybór futer po cenach hurtowych.

יין כשר !!!

ווער עס וויל זיך איבערצייגען, אַז ווין דאַרף זיין גוט, כאָטש עס קאָסט ביליג, עמפּפעהלען מיר פון דער נייער ערעפענטער ווין און מעהד-פאַבריק

אַ פלאַש פון אַ ¼ ליטער זעהר גוטען ראָדזינען ווין צו פאַבריקס-פרייזען

נאָר 65 גראָשען.

צו דער בעקוועמליכקייט פון ג׳ פּובליקום ראַיאָן גרינער מאַרק בעקומט מען דעם אויבענדערמאָהנטען ¼ ליטער גוטען ראָדזינען ווין צום פרייז 65 גראָשען אַ פלאַש ווי אויך אַלע אַנדערע סאָרטען וויינען צו פאַבריקס-פרייזען אין ווין-געשעפט ביי פ. ליפעל גרינער מאַרק 8.

מיט אַכטונג
ווין און מעהד-פאַבריק „פּראָגרעס“
2 אַלטער מאַרק 2

קאָמוניקאַט.

ד. 3 ד. ח. איז ערעפענט געוואָרען

די אפּטייק

– פון –

Magister A. Piotrowski

אויף פּאָמאָרסקאַ 91 רוג מאַגיסטראַצקאַ

א קאָמפּלעט איינגעריכטעטע

וועבעריי

אין בעסטען צענטרום פון שטאָט, בעשטעהענד פון 28 ענגלישע שטיהלען פון 60—72 צאָל די ברייט געהילפס-מאַשינען און אַלערליי געהילפס-מכשירים פון זאָפאָרט צו פערפאַכטען. אָפערטען אין פערמאַכטע קאָנווערטען אָפּצוגעבען אין אַדמיניסטראַציע פון „לאָדזער טאַגעבלאַט“ אונטער „R. A.“

מעכאַנישע שלאָסעריי

פון שטרימף-מאַשינען

Otton Radke

Łódź, ul. Zawiszy № 35.

אַרבייט אויס אַלערליי צילינדערס צו שטרימף-מאַשינען צו קאָנקורענץ פרייזען
קומט און איבערצייגט אייך!

אַנאַליזען מעדיצינישע, טעכנישע

נעמט אָן דאָס כעמישע לאַבאָראַטאָריום פון

Dr. Chem. Eugenjusz RITT

פּיעטריקאָווער 126

Dr. A. Mazur

וסכאָדניאַ 65, — טעל. 166-01
נעמט אָן פון 10—2.31.30 און 4—6 אָוענדס

Dr. Czarnożył

Cegielniana 10
צוריקגעקעהרט
3637 עמפּפאַנג שטונדען: 12–1, 6–7

מורא'דיגער שטורם פערניכטעט סאן דאמינגא

נאכ'ן שטורם א פערפלייצונג. — די גאנצע בעפעלקערונג אהן א דאך איבערן קאפ

300 הרוגים און 900 פערוואונדעטע

פאריז, 4. (פּט.)
מ'מעלדעט פון קובא בעשטעטיגונגען, אז דער ציקלאן, וואס האט געוויטעוועט איבער סאן דאמינגא, האט אנגעמאכט ריזיגע שאדנס.

ניו יארק, 4. (פּט.)
עס קומען אן גרויליגע ידיעות וועגן דער מורא'דיגער קאטאסטראפע אין סאן דאמינגא.

אין דער שטאט סאן דאמינגא זענען איינגעפאלען פיל הייזער און עס זענען אויפגעריסן געווארן די בריקן. די ראדיא סטאנציעס זענען פולשטענדיג צושטערט, אזוי אז די שטאט איז אפגעשניטן פון דער וועלט.

לויט די לעצטע ידיעות, גרייכט די צאהל קרבנות ביז 300 הרוגים און 900 פערוואונדעטע.

בערלין, 4. (פּט.)
עס האט זיך איינגעגעבן צוריקצושטעלן די פערבינדונג מיט סאן דאמינגא. לויט די ערשטע ידיעות וואס זענען אנגעקומען פון אמעריקא איז א האלבע שטאט פערניכטעט געווארן, צוליב דער פערפלייצונג געפינט זיך די שטאט אינגאנצן אונטער וואסער. די צאהל קרבנות וואקסט נכרה. די גאנצע בעפעלקערונג געפינט זיך אהן א דאך איבערן קאפ. עס פעהלט זיך א גרויסער מאנגעל אין וואסער, לעבענסמיטעל און מעדיקאמענטן. דער אמעריקאנישער רויטער קרייץ האט ארויסגעשיקט א רעטונגס-עקספעדיציע.

בערלין, 4. (פּט.)
לויט די ערשטע פראוויזארישע אויסרעכנונגען בעטרעפט דער שאדען פונ'ם שטורם אין סאן דאמינגא 20 מיליאן דאלאר. דער אמעריקאנער רויטער קרייז האט בעשטימט אויף דער רעטונגסאקציע 15 מיליאן דאלאר. אין דער גאנצער שטאט איז נישט געבליבן גאנץ קיין איין הויז.

יודישע דעלעגאציע אויפ'ן מינדערהייטס-קאנגרעס

ג ע נ ף, 4. (יט"א)
דא האט זיך געעפענט דער 6-טער קאנגרעס פון די נאציאנאלע מינדערהייטן. אויפ'ן קאנגרעס איז פערטרעטען א יודישע דעלעגאציע פון 6 לענדער. צווישען זיי: געזו. רעפּוטאט העלער פון פוילען, ד"ר ראבינזאהן פון ליטא, ד"ר מאצער פון בולגאריען, ראבינער נוראק פון לעטלאנד א. א.

בעריהמטער קאמפאזיטאר ארנאלד שענבערג זיך צוריקגעקעהרט צום יודענטום

וויען, (יט"א)
דער וועלט-בעריהמטער קאמפאזיטאר און דיריגענט ארנאלד שענבערג, וועלכער האט זיך מיט איניגע יאהר צוריק געשמד'ט, האט זיך צוריקגעקעהרט צום יודענטום. דעם דאזיגען איבערברוך-מאמענט אין זיין לעבען האט דער קאמפאזיטאר געווידמעט זיין נייעסטע אראטאריע א.נ. „משה און אהרן". די אראטאריע דערגרייכט איהר קולמינאציאנס-פונקט אין דימן, וואס דריקט אויס די בעגייסטערונג פאר'ן יודישען גלויבען.

אראבער ווארנען די אומגעהרענדע יודען קיין חברון

ירושלים, 4. (יט"א)
68 תימנ'ער יודען, וואס האבען זיך געקליבען אומצוקעהרען קיין חברון, האבען בעקומען א ווארנונג פון אראבער, אז זיי זאלען זיך קיין חברון נים אומקעהרען, ווייל עס קען קיין שלום צווישען די דארטיגע יודען און אראבער מעהר נישט זיין.

אראבישע פרעסע וועגן דער פראגע פון א פארלאמענט

ירושלים, 4. (יט"א)
די אראבישע פרעסע האט אין דער פראגע וועגען שאפען געזעצגעבערישע אנשטאלטען אין א"י זיך צעטיילט אין צוויי לאגערן: די עקסטרעמע האלטען זיך אין זייער פאדערונג, אז עס מוזען ערפולט ווערען א"ע ארויסגעשטעלטע אראבישע פאסטולאטען, די מעסיגערע דאגעגען זענען מסכים צום פראיעקט פון א פארלאמענט, אבער זיי פאדערן אפצושטעלען די יודישע איינוואנדערונג און פערבאטען צו פערקויפען ערד די יודען.

מאנטאג טרעט צו פעלקער-ליגע בעטראכטן א"י-פראגע

אראבער געהען נישט איין אויף קיין שום פשרות בנוגע דעם כותל-מערבי

א"י פראגע פאר דער פעלקער-ליגע

גענף, 4. (פּט.)
דער ראט פון דער פעלקער ליגע וועט בעטראכטען די א"י פראגע אויף זיינע זיצונגען פון מאנטאג און דינסטאג. די מאנדאט קאמיסיע וועט זיין פערטרעטען אויף דער זיצונג נישט דורך איהר פארזיצענדער נאר דורך איהר וויצע פארזיצענדער וואן רין, וועלכער האט אנטייל גענומען אין אויסארבייטען דעם בעריכט פון דער מאנדאט קאמיסיע.

שווערע האפנונג אויף א פשרה אין דער כותל מערבי פראגע

גענף, 4. (יט"א)
די אינטערנאציאנאלע כותל מערבי קאמיסיע האט זיך אפגעהאלטען פון פערעפענטליכען איהרע קאמפראמיס-פארשלאגען, וועלכע זאלען מעגליך מאכען א פערשטענדיגונג צווישען יודען און אראבער, ווייל די אראבער האבען ערקלערט, אז זיי קענען העכסטענס ערלויבען די יודען צו בעזוכען דעם כותל, אבער זיי קענען נישט ערלויבען די יודען אפצוהאלטען דארט תפלות בצבור.
לאלאגעל קיש האלט, אז די האפנונג אויף קאמפראמיסען איז זעהר א קליינע. דער פארזיצענדער פון דער יודישער קהלה אין ירושלים ה' מיוחס האט ערקלערט פאר דעם יט"א פארשטעהער, אז די יודען זענען איינגעגאנגען אויף די ווייט-געהענדסטע הנחות, אבער זיי האבען קיין פערשטענדניש מצד די אראבער נישט געפונען.

א מלוכה'שער יודישער טעאטראלער טעכניקום אין מאסקווא

מאסקווע, (יט"א)
דער בילדונגס קאמיסאריאט האט אנגענומען א בעשלוס צו רעארגאניזירען די סטודיא ביים מאסקווער מלוכה'שען יודישען טעאטער אין א טעאטראלען טעכניקום, וואס וועט אויסגעהאלטען ווערען אויפ'ן מלוכה'שען חשבון. די למודים אין טעכניקום וועלען זיך אנהויבען אין דער צווייטער העלפט פון סעפטעמבער.

אייוואנדערונג קיין א"י אין יולי

ירושלים, 4. (יט"א)
לויט אפיציעלע ציפערן זענען אין חודש יולי אריינגעקומען קיין א"י 441 פערזאן, פון זיי 356 יודען און ארויסגעפאהרען 282 פערזאן, פון זיי 143 יודען.

דערטרונקען א העברעאי'שער לעהרער אין תל-אביב

תל אביב, 4. (יט"א)
בעת'ן באדען זיך אין ים דא דערטרונגען געווארען דער העברעאישער לעהרער בן ציון ראסקין.

7-kl Szkoła dla żyd. inteligencji (Zakła Frebłowski)

Kacenelson-Nachumow

ul. Pomorska 20 (tel. 183-40) Zapisv w g. 4—7 pop.

7-קל. שולע און (פרעבעל-שולע) פאמארסקא 20, טעלעפ. 183-40

פאר קינדער פון יודישער אינטעליגענץ קאצענעלזאן - נאחומאב (איינשרייבונגען פון 4—7 נאכמיטאג)

די שול-קאנצעלאריע נעמט אן איינשרייבונגען פון קנאבען און מעדכען, וואס זענען איז שולצוואנג. אין פארבערייטונגס-קלאס (A) ווערען אנגענומען קינדער פון 5½ יאהר. אין פרעבעל-שולע (שפיל-שולע) קינדער פון 3—7 יאהר.

די אינטעריכטס-שפראך אין שולע, ווי אויך אין פרעבעל-שולע איז פויליש. פיר קנאבען פיר מעדכען א פערגרעסערטער קורס פון העברעאיש און אלע למודי-קודש אונטער דער הנהלה פון ר' י. ב. קאצענעלסאן. א ספעציעלער קורס פון טענץ, ריטמיק, פלאסטיק לויט'ן פראג. פון טאנץ-שולען פיר קינדער אונטער פאכמ. לייטונג

פיר פיזיש-שוואכע קינדער, ווי אויך פיר אונבעמיטעלטע ווירד געעפענט א

נאכמיטאג-שולע | ביז 50% ביליגער | נאכמיטאג-פרעבעל-שולע

די דירעקציע פון דער 8-קלאסיגער גימנאזיום

„בית-אולפנא"

צעגיעלניאנא 60

מאכט בעקאנט, אז די לעקציעס האבען זיך אנגעהויבען דעם 3-טען וושעשען. — די קאנצעלאריע נעמט אן אנמעלדונגען פון נייע שילער יעדען טאג פון 9—2 פארמ.

בעקאנטמאכונג

די פערוואלטונג פון דער ווילקער שוהל

מאכט בעקאנט, אז זונטאג, פ' תצא ד. 31. אויגוסט ה. י. הויבט טען אן צו פערדינגען פלעצער אויף דעם יאהר תרצ"א הבע"ל. דעריבער בעטען מיר אלע מתפללים און אלע, וואס ווילען דינגען פלעצער, וואס פריהער זיך צו בעזארגען מיט בילעטען, ווייל אהיים וועלן קיין בילעטען נישט געשיקט ווערען.

בעמערקונג: דער בעוואוסטער חזן ה' ליס ווי אויך דער בעקאנטער דיריגענט און קאמפאזיטאר ה' סאקאלאווסקי מיט א פערגרעסערטען כאר וועלען דאווענען א גאנץ יאהר יעדען שבת.

אהן בילעט וועט קיינער נישט אריינגעלאזט ווערן אזוי מענער און פרויען.

דאס פערדינגען די פלעצער קומט פאר זונטאג פון 4—8 אוונט און יעדען טאג פון 7—9 אוונד

דאס קאנצעסיאנירטע קאנאליזאציע-ביורא פון

„Rozental i Praszkier"

INŻYNIEROWIE,
Sp. z ogr. odp.

אינהאבער: בוי-אינזשיניר עדוארד ראזענטאל און אינזש. גרשון פראשקער

פיהרט אויס צו מעסיגע פרייזען און בעקוועמע בעדינגונגען

קאנאליזאציע-ארבייטען און פלענער

אדרעס: **Łódź, Piotrkowska 44** (Wschodnia 63)
Telef. 162-34

א בעסערער יונגערמאן

קען בעקומען לאזשי קען אויך זיין מיט בעקעסטיגונג ביי א בעסערע פאמיליע צו ערפאהרען אין אדמ. פון לאדזער טאגעבלאט אונטער ליט. „J".

ווינער ארטאפעדישע פראצאוניע

— אונטער אויפזיכט פון א דאקטאר ספעציאליסט —

מאכט לויט גיפס-מאדעלען וואקלאדקעס געגען פלאט פיס קינסטליכע פיס, ארטאפעדישע גארסעטען און אפאראטען א. ז. וו. גדאנסקא 28, וו. 1, פון 5—7 אוועבד

E. Gliksman-Freundlichowa צאהן-ארצט

זאוואדזקא 16a וואלטשאנסקא 2 טעלעפאן 164-47

צוריקגעקעהרט.

צענטראלע „בית-יעקב"-שולע לאדז, צעגעלניאנא 3, טעל. 170-28

נאך איינציגע געצעהלטע טעג!

ווערען אנגענומען איינשרייבונגען:

א) אין פאר- און נאכמיטאג-שולען אין די נידעריגע קלאסען.

ב) אין פאר- און נאכמיטאג-פרעבעל-שולע.

ג) אין אווענד-קורסען פאר יהדות און וועלטליכע בילדונג.

ביי דער שולע ווערט ה. י. געעפענט א אמבולאטאריום פערוועהען מיט קווארצאווע לאמפען און אנדערע איינריכטונגען, וואס ווערט אנגעפיהרט מיט די ד"ר ספעציאל סטין א. וואלאזשינסקא. די פרייזען זענען מעסיגע. די קאנצעלאריע איז טעטיג פון 10—1 און 5—8 די לייטונג.

Dr. Wołkowyski

צוריקגעקעהרט

צעגיעלניאנא 25

טעלעפאן 126-87

ספעציאל-ארצט פאר הויט וועגערישע קראנקהייטען און מענער-שוואכע. אלע-ארט אנאליזען בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.

נעמט אן פון 8—2, און פון 6—9 אוונד.

בעזונדער „ארטע-זאל פאר פרויען.

Dr. Mortkowicz

Cegielniana 14

צוריקגעקעהרט

Dr. Lewitter

Akuszer-ginekolog

צוריקגעקעהרט

Zielona 8a – Telef. 137-25

3901 נעמט אן פון 6 ביז 8 אוונד.

Dr. med. B. DONCHIN

ספעציאל-ארצט פאר אויגען-קראנקהייטען

האט זיך איבערגעצויגען אויף

פיעטריקאווער 90, טעל. 221-72

נעמט אן פון 10—1 און 4 — 7.30

Dr. med. H. Gutsztadt

אקושער-גינעקאלאג

צוריקגעקעהרט

Zachodnia 62 (Cebieln. 23) telef. 129-52

נעמט אן פון פון 5 ביז 7 אוונד.

פלעגט די פיס

PEDICURE

S. Łódzki

Traugutta 5 (Krótka) m. 10, **tel. 170.37**

נעמט אן פון 11—2 און פון 4—7 אן. — געוועזענער אסיסטענט ביי מייסטער עמאלען (הינער-אויג אנשטאלט אין לאנדאן). — ספעציאליסט צו בעזייטיגען הינער-אויגען און הארנהויט, ווי אריינגעוואקסענע נעגל אהנע שמערצען.

Dr. Niewiażski

ספעציאליסט

פאר סיפיליס, טריפער און מענער-שוואכע

בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.

פאר דאמען ספעציעלער ווארטע-זאל.

אנדזשעיא 5 טעל. 159-40

נעמט אן פון 8.10 1—3 5—9

Dr. J. Ajzner

צוריקגעקעהרט

אל. קאשטשושקי 1, טעלעפ. 10162

Dr. med. A. Kryński

הויט און וועגערישע-קראנקהייטן רענטגען-הייל-קאבינעט

שיענקיעוויטשא 34 טעל' 146.10

צוריקגעקעהרט

נעמט אן פון 5 ביז 7 נאכמ.

צאהן-ארצט

י. לעוו

צעגעלניאנא 36 – טעל. 137-44

צוריקגעקעהרט

Dme. J. LUBICZ

Ortopeda

גראנסקא 28, טעל. 183-17

ספעציאליסט פון בייגער און געלענק-קראנקהייטען פערקרימונגען פון פלייצעס און גלידער

פון זעמטליכע ארטאפעדישע אפאראטען: ווי וואקלאדקעס געגען פלאטע פיס קונסטליכע פיס, ארטאפעדישע גארסעטען א. א. וו.

נעמט אן פון 2.30 ביז 4.30 נאכמ.

לאדזשער טאגעבלאט

דער רעדאקטאר נעמט-אן פון 6 ביז 7 אין אווענד
נישט בעשטעלטע מאנוסקריפטען ווערען נישט צוריקגעשיקט.

אדרעס: „Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16 Skrz. poczt. 16
טעלעפאנען: רעדאקציע 100-57, אדמיניסטראציע 100-47

די פאליטיק פון דער וואך

דער קאנגרעס פון די נאציאנאלע מינדערהייטן אין גענף-דער אטענטאט אויף די רעכט פון די מינדערהייטן.-דער אנגעצייכענטער וועג פון אייראפא.

מיטוואך האט זיך אין גענף געעפענט דער 6. קאנגרעס פון די נאציאנאלע מינדערהייטן אין אייראפא. קיין גרויס פאליטיש געשעעניש איז דאס נישט. די גענפער קאנגרעסען און סעסיעס זענען שוין בכלל געווארען אזוי וואכעדיג. אז קיינער קוקט זיך שוין אויף זיי כמעט נישט אום. אפילו נישט אויף די זיצונגען פון ראט פון פעלקער-בונד. א פשיטא שוין א קאנגרעס פון נאציאנאלע מינדערהייטן, פון די ברעקלעך און שטיקלעך פעלקער, וואס האבען נישט די דעה צו זאגען איבער מלחמה און שלום, איבער רוה און ארדנונג אויף דער וועלט.

דער איצטיגער קאנגרעס פון די נאציאנאלע מינדערהייטן וועט אבער בעהאנדלען איינס פון די אקטועלסטע פראגען, וואס איז לעצטענס ארויף אויפ'ן פאליטישען סדר-היום און די אויסערן-מיניסטעריומס פון אלע אייראפעאישע מלוכות. מיר מיינען דא דעם פראיעקט פון פאן-אייראפא. גראף קודענהאווע קאלערגי האט אמאל געשריבען אין זיינעם ווערק, אז דער בעסטער מאטעריאל פאר פאן-אייראפא איז דאס יודישע פאלק, וואס האט דאס „גלות" צו זיין א עם מפוזר ומפורד בין העמים און דעריבער בולדעט עס מיט זיך, אזוי צו זאגען, דאס קערנדעל פון פאן-אייראפא.

דאס זעלבע קאן אויך געזאגט ווערען וועגען יעדער אנדערער נאציאנאלער מינדערהייט. קיינער פון די מעהרהייט-פעלקער קאן נישט זיין אזא אויפריכטיגער און ערהליכער אנהענגער פון פאן-אייראפא, ווי די נאציאנאלע מינדערהייטן. ווארום ביי אזא פאליטישער ארדנונג וועט צום בולטסטען ארויסקומען דאס קולטור-פראבלעם פון די פעלקער און ממילא אויך דאס קולטור-פראבלעם פון די נאציאנאלע מינדערהייטן. עס איז אבער גאנץ כאראקטעריסטיש, וואס גראד איצט, ווען דאס פאן-אייראפא-פראבלעם האט אנגענומען אזעלכע רעאלע פארמען, איז נאר פלוצלינג אקטועל געווארען די פראגע וועגען רעוויזירען די מינדערהייטן-ארטיקלען פון'ם שלום-אפמאך. און ווי מען שמועסט זאל שוין פראנקרייך מסכים זיין דערצו. מען דרינגט דאס פון די לעצטע ארטיקלען פון פואנקארע'ן וועלכער זאגט זיך ארויס אז די מינדערהייטן מארען נישט אנערקענט ווערען.

מיר האבען שוין די פאריגע וואך געשריבען, אז דאס פאן-אייראפא-בעשעפעניש, וואס דארף אייגענטליך זיין א רפואה צו דער מכה, איז נאר אליין פאר זיך א גאנץ היבשע מכה, וואס וועט זיך גאנץ שטארק לאזען פיהלען אויפ'ן ארגאניזם פון אייראפא, איידער עס וועט זיך זעהען די לויטיגע שיין. דער פאן-אייראפא-פראבלעם האט גורם געווען דעם שווערדען-געקלינגעל אין דייטשלאנד. דער גאנצער שלום-בנין, וואס איז אזוי מיהזאם אויפגעשטעלט געווארען דורך די פרידענס-טראקטאטען און דורך דעם פעלקער-בונד, האלט איצט ביים פלאצען. און דער זעלבער גורם ברענגט אויך דערצו, אז דאס איינציגע גוטע, וואס די מלחמה האט מיט זיך מיטגעברענגט, די אנערקענונג פון די מינדערהייטן און די גאראנטיעס פאר די מינדערהייטן אין די פרידענס-טראקטאטען זאל אויך פארשוואונדען ווערען.

די פאן-אייראפא-אידעע שטעלט, איז אזא לאגע, מוז זיך פאר יענעם גייסט, וואס איז בעשטימט געווארען צו טון גוטס אויף דער וועלט און שאפט שטענדיג דאס שלעכטע...

דער קאנגרעס פון די נאציאנאלע מינדערהייטן וועט דעריבער, רעכענט מען, אדורכגעהן זעהר שטורמיש. און מען וועט דארט הערען. מעהר ווי איין מאל זאגען ווארט אויף די, וואס האבען די מאכט איבער די גורלות פון פעלקער און לענדער. אבער קיין גרויסע פאליטישע בעדייטונג וועט דאס נישט האבען. דער ווייטערדיגער וועג פון אייראפא און דער נאהענטער צוקונפט איז שוין, ווייזט אויס, אנגעצייכענט און בעשטימט געווארען. דורך פייער און שווערד, דורך נייע שרעקליכע מלחמות וועט מען זיך קודם כל פערנעהמען מיט פערריכטען די אלטע „עוולות" און בעגעהן נייע אומגערעכטיגקייטען. און ערשט דאן, ווען די שונאים וועלען שוין זיין „קווית", וועט אויף די חורבות אויפשטעהן דאס הערליכע בילד פון פאן-אייראפא. א פאראייניגטע אייראפא פון עטליכע גרויסע מלוכות, וואס וועלען האבען די הגמוניע איבער די קלענערע און די קלענערע איבער זייערע מינדערהייטן.

אט אזוי צייכענט זיך אן דער נייער וועג און נייער קורס, וואס הויבט זיך איצט אן אין אייראפא. אלע סימנים זאגען דערפאר. דורך בלוט און פייער, דורך אפערטען פראוואקאציעס און שטעט פון מלוכות און דורך א פולקאמען אטענטאט אויף די רעכט פון די מינדערהייטן. צו דער נייער אויסגעבענקטער עפאכע פון פאן-אייראפא.

ב. ז—ן.

Bank Spółdzielczy
Kupców i Przemysłowców
w ŁODZI
Spółdz. z ogr. odpow. — Tel. 136-46 i 188-34

39 צעגעלניאנא 39

פראנט 1-טער שטאק — פראנט 1-טער שטאק

נעמט אן וועקסלען, פראכטען און פערשידענע דאקומענטען אויף אינקאסע אויף אלע פלעצער אין גאנץ פוילען ביי א מינימאלער פראוויזיע און צאהלט אויס דעם זעלבען טאג, ווייזט איבער געלד אויף גאנץ פוילען, נעמט אן ווקלאדען איינלאגען, נדן-געלדער און קלענערע אפשפארונגען אויף די בעסטע בעדינגונגען, מאכט דיס קאנטא און גיט ארויס אוואנסען אויף 'אינקאסא.

ערלעדיגט אלץ פינקטליך און ריעל.

די באנק איז אפען פון 9 ביז 2 מיטאג און פון 4–6 אווענד

דער ערשטער שריט

פון ד"ר יהושע טהאן

עס איז גאנץ מעגליך, אז די אלע נביאות'ען און „שלאפטקעס" זאלען נישט מקוים ווערען און מיר וועלען פאקטיש געהן מיט א גלייכען וועג צו די וואהלען. עס וועט נישט זיין קיין שום קליינע „מלוכה-איבערקעהרעניש" מיט א דעקרעטווייזער ענדערונג פון דער וואהל-ארדינאציע, און קיין שום גרויסע מלוכה-איבערקעהרעניש מיט אנווארפען א נייע קאנסטיטוציע, נאר די וואהלען וועלען פארקומען און זיין אין גייסט פון דער איצטיגער קאנסטיטוציע און פון דער איצטיגער וואהל-ארדינאציע. פארוואס זאלען זיך דען פונקט מוזען פערווירקליכען די ווילדעסטע פאנטאזיעס? פארוואס זאל מען דען שוין ענדליך נים אננעמען אויך ביי אונז דעם אלטען געאמעטרישען כלל, אז די פערבינדונג צווישען צוויי פונקטען אינ'ם שטח קומט פאר דורך — א גלייכער ליניע? דאס, וואס עס גילט אויף דער גאנצער וועלט אלס אן אקסיאם, מוז אויך זיין ביי אונז פערפליכטענד פאר'ן געזונדען פערשטאנד...

לאמיר האפען, אז אין 10 וואכען ארום וועלען מיר זיך שטעלען צו די וואהל-אורנעס און אלס פרייע בירגער וועלען מיר האבען די מעגליכקייט אויסצודריקען אונזער פאליטישען בעגעהר בנוגע דעם ווייטערדיגען גורל פון דער רעפובליק. אבער: די צייט איז קורץ, און מ'דארף זיך א ביסעל צואיילען מיט די הכנות, וואס דארפען געמאכט ווערען.

אין דער פוילישער געזעלשאפט זעהען מיר שוין מעהר וועניגער די קאנטורען פון די כחות-פערהעלטנישען. די אפאזיציע גרייט זיך צו שאפען איין גרויסען בלאק, אין וועלכען עס וועט נאר נישט אריין די ענדעציע. דער רעגירונגס-בלאק איז אין אלגעמיין זעהר שטארק צעמענטירט מיט'ן ווילען און בעפעהל פון איין מענש. די נאציאנאלע מינדערהייטן וועלען זיך שוין איצט נישט צוזאמענקלייבען. און די יודישע בעפעלקערונג ווייזט ארויס צוליב פערשידענע סבות א געוויסען ווידער-ווילען צו אזא בלאק.

שטעלט זיך קודם-כל די פראגע: וואס האבען מיר, יודען, צו טון, אז מיר זאלען זיך פערזיכערען א געהעריגע פארשטעהערשאפט אין סיים, טראץ דער וואהל-ארדינאציע, וואס איז פאר אונז נישט אזוי גינסטיג. עס מוז, צום בעדויערען, פעסטגעשטעלט ווערען, אז די יודישע געזעלשאפט איז זעהר שטארק צובראקעלט. וואס זשע דארף זיין אונזער ערשטער שריט אין דער איצטיגער וואהל-קאמפאניע?

אין צופוצעלטען און צובראקעלטען יודענטום פון פוילען געפינט זיך, צום גליק, א געזונדער און שטארקער עלעמענט. דאס איז די ציוניסטישע ארגאניזאציע. אהן שום צווייפעל האט די יודישע בעפעלקערונג אין פוילען דעם גרעסטען צוטרוי צו דער ציוניסטישער ארגאניזאציע. דאס איז נישט קיין נייע ערשיינונג. שוין אין אלטען גאליציען האט מען זיך געקאנט איבערצייגען, אז נאר מיט שווינדעל און וואהל-באנדיטיזם האט מען געקאנט ארויסרייסען די ציוניסטישע מאנדאטען. און אין פרייען פוילען, וואו מען האט אין אנהויב בכלל נישט געוואוסט פון קיין וואהל-קארטעל צייט, און שפעטער, ווען עס האט זיך שוין געוויזען די קארופציע, איז עס אויך געווען מיט א געוויסען מאס אויסגעהאלטענקייט, האט זיך די הערצינגע בעציהונג פון יודישען וועהלער צום ציוניסטישען מאנדאט נאך דייטליכער ארויסגעוויזען. ווען אנדערע פארטייען האבען געוואלט אריינקומען אין סיים, האבען זיי עס געמוזט טון נאר אונטער דער אנפיהרונג פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע. און ווען עס איז ביי די וואהלען צום דריטען סיים געקומען צו א קאנפליקט און קאמף, האבען יענע אלע אנדערע פארטייען געליטען די גרעסטע מפלה. און טראץ דער אונטערשטיצונג פון די מאסגעבענדע פאקטארען און די גרויסע געלד-מיטלען, וואס זיי האבען געהאט אין רשות, און טראץ די נישט איבערקלייבערישע מיטלען פון קאמף, האבען זיי קיין איינציגען מאנדאט נישט דורכגעפיהרט. דער איינציגער נצחון, וואס זיי האבען יא וואונוט געהאט, איז געווען בלויז דאס, וואס עס איז זיי געלונגען אפצורייסען עטליכע הונדערט שטימען פון ציוניסטישען מאנדאט און אזוי ארום איהם נישט געלאזט דורכפיהרען. דאס האט זיך שוין געהאלטען פאר'ן גרעסטען נצחון, און מ'האט איהם געפייערט מיט דער גוי'עסמער פאמפע: אונזער כח איז נישט אפצושאצען! מיר האבען דעם ריז אונטערגעשטעלט אונזער ארום פיסעלע און ער האט זיך איבערגעקעהרט.

נאטירליך, איז אייך דער דאזיגער „העלדישער" נצחון נישט געווען קיין גאנץ ריינער. די גרעסטע שטעט פון פוילען, ווי ווארשא, לאדז, לעמבערג, קראקא, ווילנא, ביאליסטאק א. א. האבען געגעבען א בעווייז, אז יודען ווילען זיין רעפרעזענטירט נאר דורך די ציוניסטען. אזוי איז עס געווען אין יאהר 1928 ביי די הויפט-וואהלען און אזוי איז עס אויך געווען אין יאהר 1930 ביי די ערגענצונגס-וואהלען. דאס איז דער בעסטער בעווייז, אז די ציוניסטישע ארגאניזאציע איז דער חוט השדרה פון פאליטישען כח פון די פוילישע יודען. און אבער דער חוט השדרה אויך א ביסעל צושעדיגט. די ציוניסטישע ארגאניזאציע איז, ווי בעוואוסט, פונאנדערגעטיילט אויף 3 צענטראל-קאמיטעטען, אונאפהענגיג איינער פון צווייטען. די גרובען צו פעראייניגליכען די ארגאניזאציע האבען זיך נאך ביז איצט נישט איינגעגעבען. פערשידענע שטערונגען פון פערזענליכען און זאכליכען כאראקטער האבען נישט דערלאזט, אז די אוניפיקאציע זאל גליקליך דורכגעפיהרט ווערען ביז'ן סוף. אבער דאס, וואס האט ביז איצט נישט געקאנט אדורכגעפיהרט ווערען, מוז צוליב דער גרויסער זאך, איצט ווערען אדורכגעזעצט.

קיין שום דארן שטעהט נישט אויפ'ן וועג פון דער אוניפיקאציע. כל זמן ווארשא און די קרעסען האבען געהאט אן אנדער טאקטיק, ווי גאליציען איז נישט געווען קיין מעגליכע מעגליכקייט צו פערבינדען זיך און צו פיהרען אן איינהייטליכען אקציע. איצט איז אזא חילוק אין דער טאקטיק נישטא און וועט שוין מסתמא נישט זיין. א פערבינדונג איז דעריבער מעגליך, און אויב עס איז נאר מעגליך, איז עס שוין א חוב זי דורכצופיהרען.

דערמיט איז נישט געמיינט, אז דער ציוניזם גרייט זיך צום קאמף מיט די נישט-ציוניסטען און פעראייניגט צוליב דעם זיינע רייהען. ניין. דאס הייסט נאר, דער חוט השדרה מוז זיך פערשטארקען און דערמיט אליין וועט שוין ווערען געשטארקט אלץ, וואס זאמעלט זיך ארום דעם דאזיגען קערן. דאס, וואס עס ווערט איצט פארגעלייגט, איז נישט עפיס אנדערש, ווי רעאל-פאליטיק, וואס מוז אויסקומען לטובת דער גאנצער יודישער בעפעלקערונג. נישט אויסשליסענדיג די אדער אנ'אנדער פארטיי.

אונזער ערשטער שריט צו די וואהל-הכנות מוז זיין א קאנפערענץ פון אלע 3 צענטראל-קאמיטעטען, כדי אדורכצופיהרען אנ'אוניפיקאציע און צו פיהרען די וואהל-קאמפאניע. דא איז נישט דאס ארט ארומצורעדען די פרטים, דא געהט נאר וועגען פרינציפ. וועלכער ווערט לכתחילה געשטעלט אין זיין גאנצער קלארקייט, אז די גאנצע ארגאניזאציע זאל איהם דערקענען און ווייסען, וואס עס דארף געטון ווערען. נאטירליך מוז דער דאזיגער ערשטער שריט תיכף געמאכט ווערען. ווארום די צייט איז קורץ און די ווייטערע שריט מוזען דאך אויך געמאכט ווערען.

ביי ארטען פערזאמלונג פון געהירן, און טוין הארץ איז ווירקזאם דורך א טעגליכען געברויך פון א קליין ביסעל נאטירליך Franciszka Józefa ביטער-וואסער. מען קען אויך דערגרייכען דערמיט א לייכטען שטוהל-גאנג. צו בעקומען אין אלע אפטייקען און דראגעריע-האנדלונגען.

דער טומעל ארום געבורט-קאנטראל

וואס איז איצט ענטשטאנען אין ענגלאנד

א בריף פון לאנדאן —:— פון וויליאם צוקערמאן

פינף וואכען צוריק זענען דורך הונדערט העכסטע גייסטליכע פון דער ענגלישער קירך געווען פערזאמעלט הינטער פערמאכטע טירען אין א געהיימען קאנגרעס און דיסקוטירט די וויכטיגע פראבלעמען פון ענגלאנד אין איצטיגען מאמענט און ערשט אין זייער זענען זיי ארויסגעקומען מיט א לאנגען בעריכט, וועלכער האט באמת אויפגערודערט דאס לאנד און ארויסגערופען א סענסאציע.

ווייל די גייסטליכע האבען דאס מאל זיך אפגעגעבען נישט בלויז מיט קירכליכע און רעליגיעזע פראגען. זיי האבען בעהאנדעלט אויך אנדערע וויכטיגע פראגען פון לעבען, און זייערע בעשליסען זענען אזעלכע וועלכע מען וואלט פון גייסטליכע נאר נישט געקאנט ערווארטען.

נאר טאקע דערפאר זענען די דאזיגע בעשלוסען אזוי וויכטיג און אינטערעסאנט. ווער אינטערעסירט זיך געוועהנליך היינטיגע צייטען מיט א קאנגרעס פון גייסטליכע? און אז דער קאנגרעס איז אפילו פון די גרעסטע בישאפס און גלחים? און אז ער האלט אפילו אן אזוי לאנג און ווערט געפיהרט אזוי געהיים? די קירך האט שוין לאנג אויפגעהערט שפילען אין ענגלאנד די ראלע, וועלכע זי האט אמאל געשפילט אין דער וועלט. די אמאליגע גדולה, מאכט און וויכטיגקייט האט זיך שוין לאנג אפגעטאן פון איהר און קיינער שענקט איהר נישט קיין אויפמערקזאמקייט, אויסער די קלעריקאלען גרופען. דער קלענסטער קאנגרעס פון ארבייטער, פון וויסענשאפטסמענער, פון פאליטיקער, אדער בכלל טוער ווערט איצט פארצייכענט פאר וויכטיגער ווי די גרעסטע וועלט אסיפה פון גייסטליכע.

דאס מאל איז אבער געמאכט געווארען א אויסנאהם. דער איצטיגער קאנגרעס האט, ווי שוין געזאגט, ארויסגערופען דעם גרעסטען אינטערעס אין ענגלאנד. די צייטונגען הערען נישט אויף צו שרייבען וועגען איהם די בעשלוסען זיינען האבען ארויסגערופען היציגע דעבאטען. די גייסטליכע ווערען ליבעראלער מיט אטאקירט און נאך מעהר ליבעראלער פערטיידיגט. דער קאנגרעס האט, קענטיג אנגעמערקט אויף די וויכטיגסטע און לעבעדיגסטע פראבלעמען פון לאנד און פון פאלק. אנדערש קען מען נאר דעם שטורם, וועלכען ער האט ארויסגערופען, נישט פערשטעהן.

דעם צענטער פון דאזיגען גרויסען שטורם פערנעהמט איין פראגע, וועגען וועלכע עס איז נישט אנגעקומען צו רעדען צו הויך. עס איז א דעליקאטע פראגע, וועלכע מען זוכט אויף ווי וויט מעגליך נישט צו בעהאנדלען אין דער עפענטליכקייט.

און דאך איז די דאזיגע פראגע בויךשטעבליך איינע פון די וויכטיגסטע, אדער אפשר טאקע די וויכטיגסטע פראבלעם פון דער צוויליזירטער מענשהייט אין דער איצטיגער צייט. עס איז א פראבלעם, וועלכער קען און וועט מסתמא אויך מיט דער צייט ווערען די ענגעוועהנטסטע פראגע פון אונזער צייט. קיין איין אנדער פראבלעם האט אזוי פיל נישט אויפגעטאן שוין צו ענדערען די וועלט אין אונזער גאנץ לעבען, ווי די דאזיגע און עס איז נישטא קיין צווייטע, פון וואס אזוי פיל זאל אפהענגען אין דער צוקונפט. עס איז א פראבלעם, וועלכע האט שוין איצט רעוואלוציאניזירט און וועט אין דער צוקונפט נאך רעוואלוציאניזירען אונזער לעבען מעהר, ווי אלע פאליטישע און סאציאלע רעוואלוציעס פון דער לעצטער צייט.

* * *

די פראבלעם, וועלכע דער גייסטליכער קאנגרעס האט בעהאנדעלט און וועלכער האט ארויסגערופען אזא שטורם אין ענגלאנד, איז די פראבלעם פון געבורט קאנטראל. ד. ה. די בעוועגונג צו בעגרענצען פאמיליעס. די דאזיגע בעוועגונג געהט אן נישט בלויז אין ענגלאנד. יעדעס לאנד אין אייראפא און אין אמעריקע האט זיך צו רעכענען מיט איהר. פאר דער מלחמה איז פראנקרייך געווען דאס לאנד, וואס איז אם מעהרסטען געווען אנגעריהרט פון אט דער בעוועגונג. איצט אבער איז דייטשלאנד און איבער הויפט ענגלאנד די גרעסטע ליידענדע. און עס איז נישטא כמעט קיין איין ציוויליזירט לאנד אין דער וועלט, וואו די בעוועגונג זאל זיך נישט פערשפרייטען. צו מען רעדט וועגען דעם אפען (ווי אין ענגלאנד), אדער נישט (ווי אין אמעריקע) איז אבער געבורט קאנטראל איינער פון די פראמינענטסטע פאקטען פון אונזער מאדערנעם לעבען.

די בעוועגונג פון געבורט קאנטראל בעשטעהט אין דעם, וואס מאדערנע מענער און פרויען ענטזאגען זיך צו האבען גרויסע פאמיליעס מיט א סך קינדער, ווי אמאליגע יאהרען. פאמיליען פון א האלבען טוץ, אדער צעהן קינדער, וואס זענען אמאל געווען דער כלל, ווערען איצט אלץ מעהר און מעהר די אויסנאהמע. מאדערנע פאמיליען ווערען אלץ מעהר און מעהר בעגרענצט צו צוויי אדער דריי קינדער און טויזענטער הייראטען ענדיגען זיך גאר אהן קינדער.

דער וויכטיגסטער פאקט וועגען דער דאזיגער בעשרענקונג איז, וואס עס איז נישט קיין צופעליגע ערשיינונג, נאר א פאראויס בעשטימטער בעשלוס פון די פערהייראטע. קינדער געבורט איז איצט נישט מעהר בלויז א ריין נאטירליכע ערשיינונג, עס ווערט שטרענג קאנטראלירט דורך וויסענשאפטליכע מיטלען, אזוי ווי פיל אנדערע נאטירליכע ערשיינונגען. עלטערען בעשטימען איצט גאנץ גענוי די צאהל פון זייערע קינדער. די נאטור ווערט איינגעצוימט, בעשרענקט און קאנטראלירט אין קינדער געבורט פונקט ווי זי ווערט קאנטראלירט אין פיל אנדערע האנדלונגען, דורך'ן מענשליכען ווילען און אינטעליגענץ.

אין דער צייט, ווען אין אלע אנדערע בלינדע נאטור האנדלונגען, — פאלט קיינעם נאך נישט איין צו צווייפלען, אז די אינטעליגענטע מענשליכע קאנטראל איז בעסער פון דער בלינדער סטיכיישער האנדלונג פון דער נאטור, זענען אבער אין דעם דאזיגען פאל פאראן גרויסע צווייפלען. און דאס עקזיסטירט זאגאר א גאר גרויסע און שטארקע אפאזיציע צו דער דאזיגער מענשליכער קאנטראל פון די בלינדע נאטור קרעפטען.

די געגנער פון געבורט קאנטראל זענען גאר פיל און זעהר שטארק. צו אלעם ערשטען זענען געגען דער דאזיגער בעוועגונג אלע רעגירונגען פון דער וועלט פון די פארטשריטענסטע ביז די רעאקציאנערסטע. די אורזאך איז א פערשטענדליכע: רעגירונגען ווילען האבען וואס מעהר מענשען. וואס גרעסער א פאלק איז, אלץ שטארקער איז עס און אלץ גרעסער איז די מאכט פון זיין רעגירונג; רעגירונגען האלטען זיך אויף ארמעען און ארמעען דארפען מענשען; געבורטס קאנטראל בעגרענצט די צאהל מענשען אויף דער וועלט און דערום זענען מעהרסטענס רעגירונגען געגען דעם, און ווען רעגירונגען זענען געגען וועלכער עס איז בעוועגונג, האבען זיי גענוג מיטלען איהר צו בעקעמפען. אין פיל אייראפעאישע לענדער האט מען ביז א קורצע צייט פארבאטען צו שרייבען און פראפאגאנדירען אט די אידעע. אין אמעריקא קען מען נאך אויך איצט ארעסטירט ווערען, ווען מען פרובירט עפענטליך אויפקלעהרען וועגען דער פראגע.

געגען פאמיליען בעגרענצונג זענען אויך די אזוי גערופענע „העכערע" הערשענדע קלאסען פון דער געזעלשאפט. סיי די הערשענדע אריסטאקראטען, אדער הערשער דורך רייכטום אלע זענען זיי געוועהנליך זעהר שטארק קעגען געבורט קאנטראל. — דערביי איז אבער זעהר וויכטיג צו בעמערקען, אז זיי זענען נים געגען קליינע פאמיליען ביי זיך. אדרבא זיי אליין זענען גראד גרויסע אנהענגער פון קאנטראלירען געבורט, זיי פרעדיגען נאר א סך קינדער פאר אנדערע, פאר די ארעמע, „נידריגע" קלאסען פון פאלק ווייל אנדערש קען דאך נאר אמאל קומען א צייט, ווען עס וועלען אויסהעהלען ארבייטער צו ארבייטען אין די פאבריקען און טון די שווערע, שמוציגע ארבייט פון דער וועלט.

ביז איצט זענען געגען קליינע פאמיליען געווען אויך אלע קריסטליכע קירכען, אויך איצט זענען נאך אלע גלחים פון פייער געגען דער דאזיגער בעוועגונג. ביי די קאטוילקען בפרט איז געבורט קאנטראל פערצייכענט פאר דעם גרעסטען חטא. אין זייער שולחן ערוך און זיי בעקעמפען די ערשיינונג מיט דער גרעסטער פערביסענקייט און מיט דער גאנצער מאכט, וועלכע די דאזיגע קירך בעזיצט. פון וואנען די דאזיגע פערבאטערטע געגנערשאפט פון די קאטוילקען נעהמט זיך, איז נישט גרינג צו ערקלערען, ווייל גראד די קאטוילישע גלחים אליין האלטען גאר אינגאנצען נישט פון הייראט און טארען גאר נישט חתונה האבען. פונדערסטוועגען פערלאנגען זיי פון אנדערע נישט נאר חתונה צו האבען, נאר נאך האבען נישט אנדערש ווי א טוץ אדער מעהר קינדער, דאס איז די לאגיק פון קאטוליציזם.

די אנדערע קריסטליכע קירכען זענען אויך געווען ביז אהער געגען דער דאזיגער בעוועגונג, הגם נישט אזוי פארביסען, ווי די קאטוילקען. איצט האט עס די ענגלישע קירך צום ערשטען מאל געענדערט איהר שטעלונג צו דער פראגע און ביי דעם לעצטען וועלט קאנגרעס בעשלאסען, אז דאס קאנטראלירען פון קינדער געבורט איז נישט געגען רעליגיע און זאגאר אין געוויסע פאלען איז עס ערלויבט. דער דאזיגער בעשלוס איז, ווי איך האב שוין געזאגט, איינער פון די גרעסטע רעוואלוציעס פון אונזער צייט

———:0:———

די גרויסע קללה

נאר וועגען יודן און זייערע קינדער

פון **יצחק קאצענעלסאן**

עס זענען דא מענשן, מאן און פרוי, וואס האבען נישט קיין קינדער. און עס זענען דא קינדערלאזע. עס איז נישט אײנס און דאסזעלבע. נישט האבען קיין קינדער — איז א נארמאלע ערשיינונג, א צופאל זאך. די פרוי, צי דער מאן — עס איז אויף זיי גארנישט קענטיג... ס'איז זיי נאר נישט אײנגעפאלען האבען קינדער, די לופט ארום זיי איז פיל אויך אהן די קוויטשערלעך. ס'איז זיי גאנץ פרײלעך, אזוי ווי זיי וואלטן געווען דער אײנציגער, איך, ווי דאס קינד, וואס ברענגט פרײד. און איז זיי אומעטיג ווערט דער אומעט אויך א געמיטליכער. אז די פרײדען אז די לײדען זײערע־געמײנזאמע, מיט ריח פון בשמים, פון עפעל פרישע, פון ליבע. עס איז דא ליבע, און ווי ווייט איז עס פון ליבע צו קינדער? דער מאן און די פרוי האבען זיך געגייגלט ווייל זיי האבען זיך אײנער דעם אנדערען געפאלען. וועגען קינדער האט מען גאר קיין טראכט נישט געטון. די ליבע זײערע איז אויך אויבער זיי געקומען אומגעריכט. ווארום ווי קען דען אנדערש געמאלט זײן? ליבע איז נישט קיין ציל אין לעבען, ליבע איז א געפיהל־זאך. צו א ציל הויבען זיך מענשען אויף און מען געהט... אונזערע צילען אומשטײגס געזאגט... אט וועל איך נעמען און אויסלערנען זיך א פאך. אט וועל איך פערענדיגען א שטודיום, אט וועל איך אננעהמען א פאסטען. צו מיט א שידוך — אלץ צילען אזעלכע, צו וועלכע מען געהט. מען זאגט אבער נישט: אט וועל איך נעהמען און וועל זיך פערליבען. ליבע איז א געפיהל־זאך, אנאבהענגיג פון ווילען אונזערען. ליבע הייבט אונז אזש אויף פון ערד אונטערווארט. ליבע איז גליק, דאס גרויסע גליק, וואס טרעפט אונז. נישט מיר — דער ליבע, נאר די ליבע קומט אונז אנטקעגען און איבערראשט אונז. אזוי ווי די ליבע אזוי געהערט אויך א קינד צו די וואונדערע גליקען גרויסע אויף גאנץ ערד. א קינד איז אויך קיין ציל נישט וואס מיר שטעלען זיך. מען זאגט דאך נישט: אט געה איך האבען א קינד... כיידען אזא גראבער ווײצלער.. ער רעדט וועגען א קינד און מיינט עפעס אנדערש. א קינד, א נײגעבוירען קינד. א וואונדער, א איבערראשענד גליק. בוסט גרויס און בוסט דערויבער נישט קיין ציל געווען!

א קינד וואס איז געווען א ציל, איז א בעלײדיגונג פאר זײן מאמען, די מאמע איז געווען א מיטעל, א מיטעל צו א ציל... דער נאמען איהרער איז הגר, בלהה, זלפה, נישט שרה און נישט רחל. שרה, רחל, דאס זענען נעמען פון געליבטע... רחל'ן האט דאס גרויסע גליק געטראפען מעהרען שפעל, דאס גליק פון ליבע און דאס גליק פון יוסף'ן.

בראשית און אנפאנג איז געווען די ליבע, דערנאך קומט נאך אויבער א נײעם נאך א גליק... זיי זענען פרוכטבאר, דער מאן און די פרוי, עס פאלט זיי אבער נישט אײן די פרוכטבארע, נאך א גליק א קינד. א גליק אבער אז עס איז נאהענט אהנט מען איהם אפשר, דערמאנט מען זיך וואס פון איהם אטאוויסטיש פון פאר מיליאנען יאהרען...

דער מאן און די פרוי, אט וועלען זיי אפשר נעמען און געבען זיך א דערמאן: אז א קינד, אן אזא קליין וועווריקעל. אט וועלען זיי, די פרוכטבארע וואס האבען נישט קיין קינדער אזוי זאפטיג א גליק טיין און ווייטען דרימעל און פיל בלוטיג אהין א שמייכעל טון, און עס וועט זיך בעווײזען, העט אויפ'ן האריזאנט, דער לאנגפיסיגער און לאנגשנאבעלדיגער שטארך מיט א צאפעלדיגען שרײערל, און ערפליהט נישט ווי א שטארך נאר ווי א שפארבער א גוטער וואס רײסט נישט אוועק נאר ברענגט אהין צו דעם מאן און פרוי, און זײערע אפענע הײמליכע פענסטער.. א בישיף אזא א יא? נײן, נישט קיין בישוף. ס'איז א כח אזא אינם אײגעם רוק און אינם אײגעם שמײכעל, ס'איז פאטענט. מיט א מינוט פריהער — נישט. און איצט יא! נישט. נישט און און מיטען דרינען האט זיך זיי פערוואלט, און ס'איז דא, אין און סע שרײט, אז ס'איז פיל מיט דעם די שטוב, מיט'ן בן־זכר, מיט'ן יונגאטשיק מזל־טוב! א פולע שטוב מיט מזל טוב מיט ארבעס געפעפערטע, מיט גום, מיט ווײן און אזוי ווי ס'איז נישט קענטיג.. צהן דעם, דעם נײ־געבוירענעם בחור'ל'ן איז דא און דער שטוב אויך געווען פרעהליך פיל. א קינד ממש איז טאקי און דער שטוב נישט געווען, ס'איז אבער געווען דא דאס וואס סימבאליזירט א קינד — געמיט.

זײענדיג אלײן דא איז אזוי ווי זיי וואלטען נישט געווען גאנץ אלײן, כ'האט עפעס וואס צווישען מאן און ווײב געוועהט. געאטהעמט כמעט א לעבען.. דער שטארך איז ערגעץ נאהענט דער מינדסטער רוף.. עס זענען דא די פערדים, וואס צידען זיך, וואס זענען נעהאפטען צו אנ'עמבריא.

עס זענען אבער דא קינדערלאזע מענשען אזעלכע.. אזעלכע מאדנע אזעלכע נישט ענליך צו פשוט'ע בשר ודמ'ס, זיי יאגען אויף אונז אן עפעס אונהיימליכעס, עפעס נעהמען זיי אויף דער ערד, נאר אזוי ווי זיי וואלטען נישט געווען פון איהר געקנאטען, זיי געהען, שטרעקען אויס די הענד, רעדען, קוקען — נאר אהן אפעטיט, זיי לעבען — ס'איז אבער א לעבען אהן אפעטיט! ווי הערען זיך אײן, וואס מ'זאגט זיי.

פארנעמען, זאפט איז מיט די אויגען ליכט און פינסטערניש און פערדרייען עס נישט. זיי לאכען אזוי ווי אלע, נאר עס הילכט קיין קלא נישט אפ, עס פאלט פון זיי נישט קיין שאטען, נישט, א פלעק א שווארצער אויף ד'ערד. זיי קענען רעדען, אבער אזוי ווארם פלוסטערן און אנ'אויער, בעהאלטען איהם — דאס ניט. אלץ זעהען זיי אבער מוי, מוי אויף פעלענער, מוי, — קומט זיי נישט אוים צו זעהען. זיי פרעהען זיך — נאר עס ווערט פון דעם קאלט, זיי ווײנען — מיט נישט געזאלצענע טרעהרען. זיי טוען אלץ וואס אלע מיר טוען, קאנטעקסט, קארעקטער נאך ווי מיר און וועלען נישט, ווי אהן א ווילען. מאגנעטיקעס! דאס טרויעריגסטע אבער בײ די א מענשען: זיי האבען קינדער און זענען קינדערלאז.

די קינדערלאזע מיט קינדער און די צוועלף — ס'בעפאלט אשרעק! קינדערלאזע — א קללה איז עס וואס עס געהט זיי נאך אנשטאט א שאטען. און דער תוכחה איז די קללה נישטא, דערויבער איז זי נישט אזוי שרעקליך, די תוכחה.

די קינדערלאזע מיט די קינדער — איך בין אײנמאל פערווארפען געווארען אין א פרעמדער שטאט, מײן גאנצער פערברענגען איז די ערשטע צײט געווען אין די גאסען. עס האט זיך מיר ווישט געהען א הײם. איך האב געוואוינט בײ קינדערלאזע. זעהר ערענטליכע מענשען, אז ער, אז זי, גאר יונגע ווישט, נאר אויך נישט קיין אלטע, אזוי זיך... קינדערלאזע זענען כמעט שטענדיג אזוי־זיך... נישט מילכיג נישט פליישיג — פאר'ווע! מײן קומען א הײם איז קיינמאל בײ זיי קיין נײעס נישט געווען, אזוי ווי איך וואלט זיך מיט זיי אפגערעדט, אזא יך וועל דווקא איצט ארײנקומען און וואס איז דא דער וואונדער. דאס דוב פלעג איך זיי טרעפען צוזאמען נישט ווי טײבעלעך נאר ענליך צו טײבעלעך, זיי האבען נישט געווארקעט, נאר ענליך צו א ווארקען איז עס געווען. איך פלעג זעהר אפט טרעפען בײם עסען, זי פלעגט שמירען די אנגעגעשניטענע פעניצלעך ברויט מיט פוטער און ער פלעגט אויף דעם לייגען דאס קעז. מאנכעסמאל פלעגט ער, נײן — זי! נײן — ער! זי! ער! צו בײדע! בײדע! בײדע! און אזוי ווי קליינער גוט... נאר יא, מ'האט מיך געבעטען, איך זאל מיטעסען. פונ'ם געדאנק אלײן, אז איך זעץ זיך אוועק דא א דריטער און נעם אזא אנגעשמירט פענעצעל מיט פוטער און מיט קעז — ווערט מיר אונהײמליך.

זי, די ווירטין איז דווקא געווען — אזוי זיך... נישט קיין מיאוסע... נאר בעסער א מיאוסע, א האר, א פערוועהעניש נאר א משלג'ריגע אזא אײנע פון אונזערע, און איך וועל זײן איך וועל זײן דארט א דריטער!...

איך האב נאר נישט געהאט צו זיי און פלעג זיי מײדען. איך האב אײנמאל בעצאהלט זיי פאר עפעס און בעקומען רעשט... א זעלבע מאדנע מטבעות, נישט קיין פאלשע חלילה, נאר... איך וואלט זיי געשאנקען דעם רעשט.

דאס אונהײמליכסטע אבער, דאס מאטע אונהײמליכסטע, וואס האט מיך אין יענער שטוב געטראפען איז קוים צום פערשטעהען.

איך קום אײנמאל א הײם און טרעף דארט, און קארידאר וואו איך האב געוואוינט א יונגעלמאן, און אזוי ווי ער וואלט מיך געקענט. געוואוסט פון מיר.

— ווער זענט איהר דען, אײנגעמליך! האב איך קוים פערוואונדערט א פרעג געטין.

— א זוהן.

א זוהן! זיי האבען א זוהן, די קינדערלאזע האבען א זוהן!

און פערליפ פון טעג האב איך געזעהן דארט נאך א זוהן, און א טאכטער און נאך אײנע... די קינדערלאזע האבען קיין עין־הרע געהאט היבש קינדער. וויפיל ווייס איך נישט, ווייל איך האב זיך ארויסגעצויגען. אנ'אונהײמליכע שטוב געווען דארט: קינדערלאזע מיט קינדער! זיי זענען געווען דארט, די קינדער, פון דער ערשטער רגע אן, ס'איז גוט געווען קענטיג. זיי זענען מיט זיי, מיט די עלטערן געזעסען בײם טיש, געגעסען מיט זיי — נאר ס'איז נישט געווען קענטיג.

בײ קינדערלאזע זענען קינדער נישט קענטיג.

— — — — — — —

בײ יודען אויך נישט! מיר זענען אזוי ענליך צו זיי, צו די קינדערלאזע. נײן, נישט ענליך! מיר זענען טאקע די קינדערלאזע.

און יודישע הײזער ווערען אזוי מאדנע אלרוינוש קינדער געבוירען, אזוי ווי נישט אויף ד'ערד און נישט מיט ווײבער בעשלאפענע נאר און דער לופטען, ווי די געשעפטען זײערע. עפעס מאלכען עמוצען נאר, א נאכמאכונג מיט ברויט, מיט זרע.

עס ווערען געבוירען קינדער, „אויך מיר קינדער". זיי בלאנקען זיך ארום און זײערע טאטע־מאמעס הײזער און אזוי ווי זיי וואלטען דארט נישט געווען. מיך און יודישען הויז זעהט מען זיי נישט, מען שטויסט זיך מיט זיי אן אין די קארידארען, און טונקעלע קארידארען.

א דאך, ווי דעלעער אויבער הײמען — אונטערן דאך, דאלט זיך, א שטוב מיט מענשען און ס'איז אנ'אפגערונט דארט, א קעלט אנ'עלענדע.

קינדערלאזע יודען! נישט פעלקערמעסיג, נאר ווי עפעס א מין א פרעמט דער „לעבט" מען זיך אוים אויף א פרעמדער ערד און פרעמדארטיגע מענשען.

דערויבער איז יערען פון זיי אזוי אונהײמליך צווישען אײך, צווישען קינדערלאזע טאטע־מאמעס און זײערע קינדער.

אויפ'ן וועג צום „עמק"

א בעזוך אין „בני ברק" דאס דערפעל, וואס איז אויפגעבויט געווארען פון פוילישע חסידים און וואו עס געפינט זיך א פאבריק פון חרוסת

פון **י. ד. בערקאוויטש**

אנהויב מאי, נאכדעם ווי מיר האבען שוין אביסעל נעזעהען ירושלים, האבען מיר זיך צונויפגערעדט מיט א פאר פריינד פון דער תל אביב'ער שרײפטשטעלער משפחה, נערונגען אנ'אויטאמאביל אויף א וואך צײט און און א שעהנעם זונטאג אינדערפריה זיך געלאזט אין א קלײנער קאמפאניע אויף דער ערשטער נסיעה צום עמק.

„צום עמק" — אזוי האט, אײגענטליך געקלונגען נאר דער טיטעל פון אונזער רײזע. ווארום די כוונה אונזערע איז געווען נישט נאר צו בעזוכען דעם עמק אלײן, נאר פאראײנצוניגעס שוין דורכצולויפען דאס גאנצע לאנד, כדי זיך צו שאפען פאר'ן ערשטען מאל באמש א אויבערפלעכליכען באגריף פון דעם, וואס ארץ ישראל איז און וואס יודישע הענט האבען אין דעם אויפגעטון. דער הויפט צוועק איז אבער פארט געווען דער עמק — דער בריטען פונקט פון דעם נײעם ישוב, דער צענטער פון יודישער ארבײט, וואו אלע אויגען און אלע הערצער זענען געווענדעט. האבען מיר דערויבער בעשלאסען, א זווײ־דרײ טאג אומעטום און משך פון אײן ... איז אוממעגליך, וועלען מיר מיט אײנהאלטען דעם יצר הרע און אפשטעלען זיך נאר און גערעהלטע פונקטען. פאר'ן ערשטען טאג פון אונזער נסיעה האבען מיר זיך אנגעצייכענט זכרון יעקב און שפייה. דאס איבעריגע, די אלע אנדערע אלטע און נײע יודישע קאלאניעס פון דעם פרוכטבארען שרון, וואס ליגען אויף אײנער וועג פון תל אביב ביז חיפה, וועלען מיר שוין זעהען בײ א צווײטער געלעגענהײט.

א שאפער האבען מיר זיך אויסגעקליבען אויף דער רעקאמענדאציע פון גוטע פריינד, הגם אין תל אביב בעדארפט איהר נישט האבען דערויף קיין ספעציעלע רעקאמענדאציעס, איהר נעהמט צו צו דער ערשטער בעסטער אויטאמאבילען סטאנציע — בעקומט איהר דעם פיינסטען שאפער מיט א נײעם בעקוועמען אמעריקאנער „בשידעבעיקער". און ווי דער שפעטער איז מיר בײ רעקאמענדאציעס ... גוטן פרײנד, האבען מיר זיך נאר מיך ארומגעזעהען, אז אנ'אויטאמאביל איז צו אונז ארײנגעפאלען דווקא אנ'אלטער, שוין א רעכטער זקן, וואס הינקט אונטער אויף אײן זײט, האלט אין אײן כרעכצען און סיגנאליזירט מיט א מאדנעם, איבערגעשראקענעם הײזעריגען כווויש פאר אמעריקאנער טוריסטען. אין אמעריקאנער רײזע מוצען און מיט גאלע לעדערנע אמעריקאנער משעמאדאנעס, פאסט אפילו נישט צו טרײסלען זיך אין אזא אפגעבלאקעטער, אנגעפראפענער כלי, בפרט, אז דא קאן לײדען אויך דער פרעסטיזש פון תל אביב'ער שרײפטשטעלער און פארלעגער, — נאך כ'איז שוין געווען א פערפאלענע זאך. דערפאר איז אונזער שאפער אלײן זעהר א ליבער מענש און זעהר א מילדער באהרער. ער ווײזט ארויס זײן מילדקײט שוין דערמיט אלײן, וואס ער האט נערולד אויסצושטעהען אלע שוואכקײטען פון זײן אלטער קאפריזנער מאשין און אויסצובעהאלטען זיי פון זײנע פאסאזשירען. נערעדט מיט אונז האט ער לכתחילה, ווי אלע שאפערס רעדען און ארץ־ישראל — העברעאיש. עס האט איהם אבער אויסגעפעהלט אביסעל לשון, האט ער פון צײט צו צײט אפגעלאפט דעם אטעם אויף רוסיש. ווײבאלד אזוי, מעגען מיר אך מיט איהם שוין רעדען יודיש — און איהם טאקע געווארען לײכטער אין די אויגען. ער האט זיך נאך אנדערש צערעדט. ער האט אונז גלײך פארזיכערט אז מיר וועלען נאך פון זײן מאשין, אם ירצה השם, נחת האבען. אט ווי אלט זי איז, וועט זי נאך פערשטעקען און נארמעל צעהן נײע מאשינעס. אויב אלצדינג וועט נאר געהן כשורה, וועלען מיר צו מי טאג מיט נאכ'ם הולף זײן און חיפה און וועלען דעם אנדערען טאג פערברענגען אויפ'ן כרמל. וואס הײסט כשורה? כשורה הײסט, אז דער טאג וועט אפלויפען גלאט, אהן אײן „פאנטשער" („פאנקמשור" — א געפלאצטע שינע). נאר מיר מעגען זײצען רוהיג — בײ איהם זענען מיר פון א „פאנטשער" מעהר בעווארענט ווי אין די בעסטע נײע מאשינעס. ס'איז א פראקטער שכל: א נײע מאשין איז בײ איז זעהר גרוים, לויפט משוגענערהײט, מיינט אז די גאנצע וועלט איז איהרע, און אז מען לויפט — פאלט מען: זײנע אבער איז א פארזיכטיגע, אנ'אויסגערעכענטע, זי לויפט נישט גיך און רײסט נישט קיין שי.

ראיין פונקט ווי צו בעשטעטיגען זײנע רײד, פליהט אונז אן אנטקעגען א שפאנגעל נײער אראבישער אויטאמאביל מיט א קאמפאניע געגאלטע דיגע עפענדים, עס לאזט זיך גלײך הערען א הוילבינער קנאק, אײנער און נאך אײנער, און דער פרעמדער אויטאמאביל ווערט פארשוואונדען און א ווייסען וואלקען פון שטויב.

— נו? — דרעה מאיס צו אונז דער שאפער א שיינענדיג פנים פול מיט נצחון — האט איהר שוין געהערט? אט דאס איז דער פיעל יוצא פון די נײע מאנקערס! די אראבער וועלען שוין קומען קיין יפו, אם ירצה השם, געפלאצטע!..

באלד אבער דערפיהלט ער, אז זײן אײגענער אויטאמאביל פאטשט עפעס פון הינטען אויבער'ן זאמדיגען וועג זעהר פארדעכטיג, ווי מיט א וועלע שטאמע. ער שטעלט אפ די מאשין, שפרונגט אראפ, כאפט א קוק אויף די רעדער און נעמט זיך קראצען און דער לינקער פאה.

— איך פארשטעה דאס גארנישט.. — מאכט ער צו אונז מאדנע פארלעגען. — ווי אזוי קומט דאס?... נישט אנדערש, אז בײ מיר האט אויך נעפלאצט.

מיר קריכען אלע ארוים און גלײכען זיך אוים די בײנער נאך א צוואנציג מינוט טרײסלעניש.

— א „פאנטשער"? — פרעגען מיר.

— אום הום... א פאנטשערעל..

אונזער שאפער איז זעהר בעטריבט, און נישט אזוי בעטריבט, ווי פארשעמט. ער בעקומט ארוים זײן טעקעל נעצײג'ן, כריכט אונטער די רעדער, און דארט, אין דער פינסטער, לאזט ער אוים זײן טיפען פארדראס צו דער אלטמאשקע! ער פרובט זי זידלען אין העברעאיש: „פגירה כזאת!" (אזא פגירה!).. די העברעאישע שפראך בעפרידיגט איהם אבער נישט, צעלאזט ער זיך שטיל אויף יודיש: „אח, באנדורע! אלטע לאליערע! אויפ'ן גלײכען הארצען!"...

מיר קוקען זיך ארום, וואו זענען מיר ערגעץ. מיר געפינען זיך אין די אפענע פעלדער פון יהודה, וואס גליהט חיים אונטער דער ערשטער צעפלאקערטער פריה מארגענדיגער זון, פלענדט די אויגען מיט שטאלען גאלדענע שומער דא פון נאקעטע זאמדיגע בערגלעך, דא פון פארזײטע שטרעקען מיט פערברענטע אומטײטיגע זאנגען. הייאהר איז נישט נעקומען דער „מלקוש" (דער לעצטער פריהלינג רעגען) — שטעהען די זאנגען מיט מאגערע פוסטע קעפלעך, אומזיסט ארויסגערוהעגע אויף אזא שעהנער, לויטינער וועלט. רעכטס פון אונז נעהט בארג ארויף א ברײטער זאמדיגער שליאך און פון אויבען זעהט זיך א מענשליכער ישוב. מיר דערוויסען זיך פון אונזער שאפער, אז דאס איז דאס חסידיש גארטענשטעטעל בני ברק. נוצען מיר אוים דעם צופאל און לאזען זיך געהן ארויף בארג צו כאפען א קוק אויפ'ן שטעטעל.

„בני־ברק" איז בעוואוסט דערמיט, וואס אמאל, אין דער תקופה וואס נאכ'ן צווײטען חורבן, האט זיך דארט אויפגעהאלטען די ישיבה פון רבי עקיבא מיט זײנע תלמידים, און אפשר איז דארט אויך געווען דער נעסט פון בר כוכבא'ס בונט קעגען די רוימער. בני ברק איז נאך מעהר בעקאנט צווישען יודען דערפאר, וואס זי ווערט דערמאנט אין דער הגדה: דארט האט א חברה תלמידי חכמים אײנמאל נעפראוועט דעם סדר און ביז'ן ליכטיגען טאג, ביז „קריאת שמע של שחרית". איצט איז פון בני ברק צוריק א'יש נעבוים געווארען אלס האלב דארף און האלב שטעטעל דורך פרומע חסידיש יודען פון פוילען, וואס ציהען זײער חיונה פון גערטנערײ, אראנזש פלאנצונג און קלײנער וועב אינדוסטריע. „בני ברק" האט אויך בעקומען א שם אויף דער וועלט דורך א גאנץ נײעם אינדוסטריעלען אויפטו: זי פאבריצירט חרוסת. בני ברק'ער יודען האבען אויפגעשטעלט א פאבריקעל וואו מען האקט עפעל מיט וועלשע ניס און צימערינג, מען פאקט עס און קלײנע פאפירענע זעקלעך מיט העברעאישע אויפשריפטען און מען צושיקט עס איבער דער וועלט אויף פסח צו די סדרים. עס קאן זײן, אז די כונה איז דא געווען נישט אזוי צו מאכען פראפיטען, ווי אפ־

(ענדע זייט 11)

דער בטחון

פון די איבערגעבליבענע כתבים

(ספעציעל פאר'ן „לאדזער טאגעבלאט")

פון **א. אייזענשלאס ז"ל**

אז דער כח פון בטחון האט א שטארקע פעולה, סײ אויף רפואות הנפש און סײ אויף רפואות הגוף, דאס האבען שוין אונזערע חכמים לאנג געזאגט. איך וויל אײך אבער דערצעהלען א פאקט וואס איך אלײן האב בײגעוואוינט.

איהר ווײסט דאך, אז דער אלטער ז"ל פלעגט א סך מאל פערשרײבען רפואות. אײנמאל בין איך מיט'ן אלטען ז"ל מיטגעפאהרען אויף א ברית. ווען מיר זענען צוגעפאהרען, איז דער טאג געווען זעהר א שעהנער. ס'איז גראד געווען נאך שבועות, דער עולם איז געזעסען בגלופין, האט מען גענומען א פרעהליכם. פלוצלונג פערבײפארענדיג א דארף הערען מיר געשרײען:

דער רבי האט געהײסען זיך אפשטעלען. באלד איז צוגעלאפען א יודענע און אנגעהויבען זעהר שטארק צו ווײנען, אז דער מאן איז איהר שוין קראנק א פאר חדשים, און איצט איז ער זעהר געפעהרליך אזוי, אז דער דאקטאר, וואס קומט ארוים צו איהם יעדען צווײטען טאג, וויל שוין מעהר נישט קומען.

— אויב דער דאקטאר קאן נישט מעהר העלפען, פון וואנען זשע ווײסטו, אז איך וועל יא קענען העלפען? — האט דער אלטער זי געפרעגט?

— איך גלויב, הײליגער רבי! און איך האב א שטארקען בטחון — האט די יודענע געזאגט און געווײנט, אז אײן ווארט פון אײער הײליגען מויל וועט פיל מעהר העלפען, ווי הונדערט דאקטוירים..

דער אלטער האט זיך אויף א ווײלע פערטראכט און דאן צו איהר געזאגט: וואס איז די קראנקהײט פון דײן מאן?..

די יודענע האט געזאגט.

דא האט דער אלטער ארויסגענומען א שטיקעל פאפיר, אויפגעשריבען דערויף עטליכע ווערטער און איהר געזאגט:

דו וועסט נעמען דערפון אלט בלעטלער און עס לאזען גוט אויסקאכען און א קווארטירעל וואסער און געבען עס דעם חולה ווארעמערהײט אויסצוטרינקען אויף א מאל. און אז דער חולה וועט האבען א רפואה שלמה האט איהר דער אלטער ווײטער געזאגט, זאלסטו מיר קומען זאגען.

דער אלטער ז"ל האט איהר נאך אנגעוואונשען א רפואה שלמה און מיר זענען געפאהרען ווײטער.

גלײך ווי זי איז ארײן אין שטוב, האט די יודענע צעריסען דאס שטיקעל פאפיר אויף אלט שטיקלעך, ארײנגעלעגט די אלט בלעטלעך פאפיר אין א טעפעל, ארײנגעגאסען א קווארטירעל וואסער, און געלאזט דאס וואסער גוט אויפקאכען און שפעטער, אז עס האט זיך געהאט אבגעקיהלט, עס געגעבען דעם מאן אויסצוטרינקען, וווינשענדיג איהם א רפואה שלמה...

און הפלא ופלא! דער מאן איז געזונד געווארען און א פאר טאג ארום איז זי געקומען מיט'ן מאן צום אלטען.

— אט דאס, רבי, — האט זי געזאגט — איז דער חולה, וואס איז געזונד געווארען פון אײער רפואה!

אז דער רבי האט זי גענומען אויספרעגען, צי זי האט געמאכט דעם רעצעפט, ווי ער האט איהר געהײסען, האט זי געענטפערט:

— יא, רבי! איך האב איהם געמאכט, פונקט ווי איהר האט געהײסען, און דערבײ דערצעהלט, ווי אזוי זי האט דעם רעצעפט געמאכט.

דער אלטער, ווי אויך דער עולם וואס איז פונקט דערבײ געווען, האבען זיך הארציג פונאנדערגעלאכט, און דער אלטער ז"ל האט אנגעוויזען, אז נאר דורך זײן שטארקען בטחון איז דער מאן געזונד געווארען. ווען די וועלט זאל וויסען צו וואסער מדרגה זי וואלט געקענט קומען, ווען זי וואלט נאר געהאט אמת'ן בטחון!..

* * *

און ווידער האט אמאל געטראפען, אז אין א שווערען ווינטער, בעת די גרעסטע פרעסט, האבען זיך די גויים פון שטעדטעל געמאכט יד אחת, אז זיי וועלען מעהר בײ יודען נישט הײצען, און שטעדטעל איז געווארען א מהומה, אזוי וועט מען קענען אויסהאלטען אין אזעלכע פרעסט? קינדער וועלען דאך פערפרוירען ווערען!.. אז די זאך איז אנגעקומען צום אלטען, האט ער געגנבט קרעכצען, וואס פאר א קנאפע מאמינים יודען זענען.

און ווי וואלט געווען — האט דער אלטער געפרעגט, — ווען גויים וואלטען נאר אויף דער וועלט נישט געווען? — וואלט דער רבונו של עולם געלאזט די יודען אויסשטארבען פון קעלט?..

און הפלא ופלא! פיר שבתים האבען די גויים נישט געהײצט און אין די פיר שבתים, האט די זון געשײנט און געווארימט, ווי אין תמוז!...

אײנמאל, בעת דער אלטער האט גראד נויטיג געהאט געלט, אויף א דבר שבצדקה, האט ער ארויסגעשיקט זײנע צווײ גבאים און זיי געזאגט, אז אין דעם און דעם דארף וועלען זיי האבען א גוטען נאכטלעגער, און זיי וועלען דארט אויך קריגן נאר א שעהנע נדבה. די גבאים האבען אבער געוואוסט, אז דער ארענדאר פון דעם דארף, איז נאר א גרויסער קבצן, און זיי האבען איבערגעפרעגט דעם אלטען, צו האט ער נישט אמאל קיין טעות?

— איך האב נישט קיין טעות — האט זיי דער אלטער געענטפערט, — נאר איך האב בטחון, און איך בין אײך מבטיח אז מײנע רײד וועלען מקוים ווערען.

די גבאים זענען ארויס, ווען דער ארענדאר האט געזעהען פון דער ווײטענס, אז עס פאהרט א רבי'שע בריטשקע. איז ער ארויף אויפ'ן בוידעם, זיך באוואלגערט אין שטרוי און אנגעזאגט זײנע בני בית, אז ווען די אורחים וועלען ארײנקומען, זאל מען זיי זאגען, אז דער בעל הבית איז נישטא אין דער הײם. און אזוי איז געשעהן.

בעת די גבאים זענען ארײן צו דעם ארענדאר אין שטוב און נעפרעגט אויפ'ן בעל הבית, האט דאס בני בית געענטפערט, אז ער איז נעכטען אוועקגעפאהרען..

די גבאים האבען אבער פערשטאנען, אז עס איז נישט אמת, זיי זענען געווען זיכער, אז דער אלטער ז"ל וועט זיי נישט שיקען אומזיסט אזא ווײטן מהלך און זיי האבען איהם אנגעהויבען זוכען, און איהם טאקע געפונען אויפ'ן בוידעם בעהאלטען צווישען שטרוי.

דער ארענדאר האט זיך זעהר פערשעהמט און זיי געגעבען גאר א שעהנע נדבה.

דערווײל האט אנגערוקט די נאכט, האבען זיי אויך בעקומען א בעזונדערען חדר אויף איבערצונאכטיגען...

צומארגענס, אז זיי האבען דעם אלטען דערצעהלט, וואו זיי האבען דעם ארענדאר געפונען, האט דער אלטער ז"ל א שמײכעל געטון און געזאגט:

— וואס ווילט איהר? — דער ארענדאר האט באמת מקיים געווען די מצוה פון הכנסת־אורחים. די חכמים זאגען: גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה, אז די מצוה פון הכנסת אורחים איז גרעסער, ווי צו זעהן די שכינה. איז דאך א קשיא: פון וואנען ווײסט מען, אז עס איז גרעסער? איז דער תירוץ: בײ משה'ן שטעהט, ווען ער האט דערזעהן די שכינה: ויסתר משה פניו, אז משה האט פערבארגען זײן פנים אבער נישט דעם גאנצען גוף, און דא בײ הכנסת אורחים, האט דער ארענדאר בעהאלטען זײן גאנצען גוף אויף א בוידעם שטרוי, איז טאקע א בעווײז, אז די מצוה איז גרעסער...

* * *

אײנמאל, האט איהם א גנב ארויסגעגנב'עט זײן כלאמ. דעם גאנצען טאג איז דער אלטער ז"ל ארומגעגאנגען אין גרויס צער, ער האט יענעם טאג נישט געוואלט טועם זײן אפילו א כזית.. שפעט אין דער נאכט האבען איהם די מקורבים גענומען אויספרעגען: וואס זענט איהר זיך אזוי מצער רבי? איהר וועט האבען אנ'אנדערען כלאמ..

— שוטים — האט זיי דער אלטער געזאגט, — איך בין מיך נישט מצער אויף דעם כלאמ, נאר אויף דעם גנב'ס בטחון, וואס איז נישט מקוים געווארען. דער גנב איז דאך דא נישט אויסגעגאנגען דעם כלאמ, נאר די פדיונות, וואס ער האט געגלויבט צו געפינען אין דעם כלאמ. לסוף האט ער נאר געפונען קעשענעס מיט קוויטלעך.. ווײל דאס געלד לעג איך נאר ארײן אין די הויזען־קעשענעס.

און אויסגעלאזט האט דער אלטער ז"ל:

ווען איך וואלט געוואוסט, ווער דער גנב איז, וואלט איך איהם תיכף ומיד צוגעשיקט אויך די הויזען, אבי ער זאל נישט פערלירען אינגאנצען דעם בטחון...

אין „צענטראלעוו" רייסט מען זיך צוליב... יודען

כ.ד. עקעס געגן קאנד. פון דיאמאנד און ליבערמאן. צענטראלעוו צוזאמענפארן ווערן ניט פערבאטן

גרינבוים טרעט שארף ארויס געגען שאפען אַ איינהייטליכען יוד. וואהל-בלאק

וואהל-פיבער אויף דער יודישער גאס

ווארשא, 4. (טעל.)

אויף דער יודישער גאס אין ווארשא פיהלט זיך שוין שטארק דער וואהל-פיבער. אויף דער עהרענעמטינער בעראטונג אין צ. ק. פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע, אין וועלכער איך האב אויך שוין געלמעך טעלעפאניש מיטגעטיילט, בעהאנדעלט געווארן די פראגע וועגען אַ יודישען וואהל-בלאק. ארום דער פראגע זענען ענטשטאנען שארפע חלוקי דעות. גרינבוים האט שטארק בעקעמפט די דאזיגע קאנצעפציע און ער האט אפילו געדראהט נישט ארויסצושטעלען רעגירונג.

זיין קאנדידאטור. די מערהייט איז אבער געווען פאר'ן בלאק. די פראגע וועט ענד-גילטיג געלעזט ווערן אויף דער ספע-ציעלער זונטאג'דיגער וואהל-בעראטונג פון די ציוניסטען.

די „אגודה" איז דערווייל שוין ענער-גיש צוגעטרעטען צו דער וואהל-קאמ-פאניע. אויף די קרייזען איז שוין פאר-געקומען אַ וואהל-קאנפערענץ, אויף וועלכער עס איז בעהאנדעלט געווארן די פראגע וועגען ארויסשטעלען אַ בע-זונדערע ליסטע, וואס זאל שטיצען די

צוזאמענפאהרטען פון צענטראלעוו ווערען נישט פערבאטען

ווארשא, 4. (טעל.)

ווי אונזער קארעספאנדענט ווערט גע-וואויער פון אַ מאסגעבענדער קוועלע, וועלען די „צענטראלעוו" צוזאמענפאה-

רען, וואס זאלען פארקומען דעם 14. ד. ח. נישט פערבאטען ווערען, ווייל די רעגירונג וויל דערגעהן די שטימונג ביי די וועהלער מאסען.

מארגען ווערט געשאפען דער בלאק פון צענטראלעוו

ווארשא, 4. (טעל.)

דער „צענטראלעוו" טרעפט אַז אויף גרויסע שוועריגקייטען; ביים שאפען דעם וואהל-בלאק, נישט קוקענדיג דערויף איז במעט זיכער, אַז דער בלאק וועט געשאפען ווערען און שבת זאל דער אפמאך שוין אונטערגעשריבען ווערען.

דערווייל אבער געהט עס נישט גלאַ-טיג, ווייל פ.פ.ס ווייל בשום אופן נישט מסכים זיין, אַז די פועלים פארטיי זאל ארויסשטעלען די קאנדידאטור פון נעוו. פינאנץ מיניסטער טשעכאווויטש. די פ.פ.ס ערקלערט, אַז דער קאמף, וואס איז געפיהרט געווארען געגען אים

מצד'ן סיים איז גאנץ נישט פערענדיגט. ער דארף ערשט גע'משפט ווערען דורכ'ן מלוכה-טריבונאל און מהאי טעמא איז נישט דערלאזבאר ער זאל פיגורירען אויף דער וואהל-ליסטע.

פון דער אנדערער זייט ווידער פאַ-דערען די ל.ד.עקעס, אַז קיין שום יוד זאל נישט פיגורירען אויף דער ליסטע פון „צענטראלעוו", נישט דיאמאנט און נישט ליבערמאן.

דאך איז אבער קרוב לוודאי, אַז דער בלאק וועט שוין מארגען געשאפען ווע-רען.

דעקרעט וועגען צוגאב-קרעדיטען פאר וואהל-אויסגאבען

ווארשא. 4. (טעל.)

די טעג זאל ערשיינען אַ דעקרעט פון מלוכה פרעזידענט וועגען צוגאב-קרעדי-טען פאר די אויסגאבען פון די וואה-לען.

פארשטעהער פון „וויזוואלעניע" און פ.פ.ס. אין דער הויפט-וואהל-קאמיסיע

ווארשא. 4 (טעל.)

די פאליטישע פארטייען פ.פ.ס און „וויזוואלעניע" האבען שוין אנגעגעבען זייערע פארשטעהער אין דער הויפט-וואהל קאמיסיע. וויזוואלעניע שטעלט ארויס דעם געוו. דעפוט. וואזשניצקי און זיין שטעלפערטרעטער סמאלאר, מצד פ.פ.ס — פיזשאק און זיין שטעל-פערטרעטער אדוו. ליבערמאן.

אוקראאינישע סאציאליסטען געהען צו די וואהלען מיט אַ אייגענער ליסטע

לעמבערג, 4. (טעל.)

די אוקראאינישע ראדיקאלע סאציאליס-טען האבען בעשלאסען צו געהן צו די וואהלען מיט אַ זעלבסטשטענדיגער ליס-טע.

איבערגעריסען ענגליש-אינדישע אונטערהאנדלונגען

לאנדאן, 4. (ספ.)

די ענגלישע רעגירונג האט ענדגילטיג איבערגעריסען די אונטערהאנדלונגען מיט גאנדי'ן.

אונטערגעצונדען דאס אוקראאינישע גימנאזיום אין זלאטשעוו

לעמבערג, 4. (טעל.)

היינט איז דאַ אונטערגעצונדען געווא-רען דאס אוקראאינישע גימנאזיום אין זלאטשעוו. דער בנין איז אינגאנצען פערברענט געווארען.

דער געזונד-צושטאנד פון יאן דאמבסקי זיך פערערגערט

ווארשא, 4. (טעל.)

דער געזונד-צושטאנד פון געוו. וויצע-מארשאלעק פון סיים יאן דאמבסקי האט זיך שטארק פערערגערט. מארגען זאל ביים קראנקען ווידער אמאל זיין אַ קאנסיליום פון דאקטוירים.

פארק העלענאוו מארגען, שבת ד. 6 סעפט. 1930 3 אַ זייגער נ"מ בענעפיס פון סימפאנישען ארקעסטער — פראגראם: אַ זייגער 3—8 גרויסע קינדער-פערוויילונג אונטער דער אנפיה-רונג פון פרעבליסטען. דער פראגראם בעשטעהט פון: דאס רייטען אויף אייזע-לעך, דעפילאדים אויך קאנקורסען מיט פרייזען. אַ זייגער 5 — 10 קאנצערט פון סימפאנישען ארקעסטער אונטער דער ליטונג פון טעאדאר רידער. 8 אַ זייגער אויפטריט פון אויסגעצייכנעטען געמישטען כאר אונטער דער לייטונג פון ה' זעלמאן. פון 8 אַ זייגער דאנסינג אויף דער לופט. פאס-פארט-בעזיצער צאה-לען אַ העלפט.

וועגען דער יודישער קאאפעראטי-ווער באנק אין זגערזש

אין צוזאמענהאנג מיט דער נאטיץ, וואס האט זיך בעוויזען וועגען דעפרוי-ראציעס אין דער זגערזשער קאאפעראַ-טיווער באנק, דערוויסען מיר זיך, אַז דאס האט נישט קיין שום שייכות צו דער יודישער קאאפעראטיווער באנק אין זגערזש.

5-טער יאהרצייט פון אלתר אייזענשלאס

היינט ווערט 5 יאהר, זייט עס איז געשטארבען אין לאדז דער פאפולער פאלקס-שרייבער אלתר אייזענשלאס. ביי דער דאזיגער געלעגענהייט איז כדאי צו דערמאנען, אַז ביז'ן היינטיגען טאג שטעהט נאך נישט קיין מצבה אויף זיין קבר. עס וואלט געווען אַ יושר, אַז די לאדזער שרייבער משפחה זאל אונטערנעהמען אַ זאמעל-אקציע, און געבען די לעצטע מתנה דעם פערשטאר-בענעם אויפ'ן בערגעל ערד. דאס איינע איז נאך לכל הפחות ווערט אַ פערשטאר-בענער יודישער שריפטשטעלער, וואס האט ביים לעבען געליטען רחקות און נוים.

מיר ווילען גלויבען, אַז אונזער אפעל וועט נישט בלייבען אהן אפקלאנג.

פונם לאנגרעם פאר'ן ארבייטענדען א"י

אין צוזאמענהאנג מיט'ן קאנגרעס פאר'ן ארבייטענדען א"י, וואס קומט פאר היינטיגען חודש אין בערלין, אַר-דענט איין מארגען נאכם. די פועלי ציון פארטיי אין איינענעם לאקאל פ"ע-טריקאווער 83 אַ גרויסע פערזאמלונג פון מיטגלידער און סימפאטיקער.

1-טער קלאנג-קינאטעאטער אין לאדז

SPLENDID

היינט און טעגליך!

Marcela Albani,
Charle W. Kayser,
Oskar Homolka

און אנדערע אין די טראגעדיע פונ'ם אונשולדיג פעראורטיילטען א. נ.:

„מאסקען"

אויסערגעוועהנליכער אינהאלט! ריי-כער אויסשטאטונג! פאסצינירענדע אקציע! הערליכע שפיל! אויסערן-פראגראם!

אַ צייכען-קלאנג-קאמעדיע

אנהויב 4, 6, 8 און 10 אוו., שבת און זונטאג 4, 6, 8 און 10 אוו.

חנוכה פון אפצייכנע פאר בילדונג-געז. „פרייהייט"

די הכנסה פונ'ם אפצייכען פאר ביל-דונגס-געז. „פרייהייט", וואס איז פאר-געקומען דעם 1. ד. ח. האט בעטרא-פען 613 זל. מיט 26 גר.

פאהרסט אויף אורלויב? פערגעס נישט זיך צו בעזארגען מיט אַ פאטאגראפישען אפאראט.

Zeiss-Ikon פאטאגראפישע אפאראטען

פון זל. 36.—

עמפעהלט

J. MORGENSTEN, Łódź

40 PIOTRKOWSKA 40, tel. 128-63

קאקאא
Kosma

(פריהער „SAROTTI") איז דאס בעסטע פון בעסטען. פאדערט איבעראל!

ווארנונג

היות עס קורסירען אין שטאט וועקסלען מיט פאלשע אונטערשריפט און זשירא מ. ברעסלוי-ער גדאנסקא 31, ווארען איך, אַז פאר'ן נעמען די וועקסלען זאל מען זיך פריהער פערשטענ-דיגען מיט מיר. מ. ברעסלויער, גדאנסקא 31.

אַ לעהרן-יונגע

צו גאלד ארבייט קאן זיך מעלדען צו ווארזא, נארוטאוויטשא 1. 3982

פאטאפאנען און פליטען

פון 95 זל. אן עמפעהלט נאר ה. דזיענציארסקי, 6-go Sierpnia № 19 געדענקט דעם אדרעס. קומט איבערצייגט אייך דער בעזיצער פון דאזיגען אנאנס בעקומט 5% ראבאט.

בעקאנטמאכונג

ווי בעוואוסט דאס די שוהל אין באלוט זגיערזשער 27 וואר פערמאכט אזוי האט מען געמאַרט אין שוהל און ש"ק כי תצא ווירד מען שוין דאווענען פאדערט מען אויף די מתפללים ז"לען קומען דאווענען. בעמערקונג דאס עס ... דאווענען איין בעוואוסטער חזן פון ווילנא דב קלוצקאווסקי מיט 24 משוררים.

דער קאמיטעט

דער דיפלאמירטער ווינער שוה-מייסטער פון ארטאפעדישע שיך!!!

נעמט אן בעשטעלונגען אויף שיך פאר פער-שידענע פוס-קראנקייטען ווי: פלאט-פיס, קורצע פיס, אויסגעקרומטע פינגער, הויט-פערהארטונג אדטשיסקעס א.ד.ג. אנאטאמישע לויט דער מע-דיצינישער פארשריפט. ערשטקלאסיגע און עלע-גאנטע אויספיהרונג. איך גאראנטיר, אַז נאכ'ן בענוצען מיינע שיך ווערן בעזייטיגט אלע פוס-שמערצען און פערהיט פון אלע פוס-קראנקייטען. די שיך אויף פלאט-פוס ווערען אויסגעפיהרט אהן שום וואקלאדקעס.

דיפלאמירטער ספעציאליסט פאר ארטאפ. שיך

Moritz Silberstein
Łódź, ul. Pilsudskiego 49
poprz. of. II piętro m. 51

השבת אבדה. פאהרענדיג פון נאוואמיעסקא אויף פזשעיאזד איז פערלוירען געווארען אַ דאמען האנד-בייטעל אין וועלכען ס'האט זיך געפונען עטליכע 40 זל. מזומנים. אַ בריל, אַ נאטיץ-ביכעל און אנדערע קלייניגקייטען. דער עהרליכע פינדער ווערט געבעטען אפצוגעבען געגען בעלוינונג צו נאלדבערג וואולטשאנסקא 63

אַ לאושי פאר אַ פאר שילער אדער שילערינס ע וועגטופל פאר יונגעלייט מיט בעקעסטיגונג אדער אהן שטרענג ריטועלע קוך. צו מעלדען זיך: פיעטריקאווער 34, ערשטער איינגאנג, 2-טער שטאק רעכטס.

אַ מיידעל, וואס קאן שנעל נייהען אויף זינ גער'ס-נייה-מאשין ווערט פון זאפארט געזוכט. צו ערפאהרען אין אדמ. פון לאדזער טאגעבלאט"

Dr. med. M. Heller

ספעציאליסט פאר הויט- און וועגערישע קראנקע און מענער-שוואכע

נאווראט 2, טעל. 179-89

נעמט אן ביז 10 פריה, און פון 4—8 אווענד פאר פרויען פון 4—5 נאכם. אונבעמיטעלטע — לעטשניצע פרייזען.

Dr. Med. E. Reicher

ספעציאל ארצט פאר הויט האר און וענערישע קראנקהייטען דיאטערמיע-בעהאנדלונג און עלעקטרא-טעראפיע פאלודניאווא 28 טעל. 201-93. נעמט אן פון 8—11 פריה און 6—9 אווענד. זונטאג פון 9—1 מיטאג. פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פרייזען

Dr. med. D. ROZENCWAJG
Tel. 128-74

צוריקגעקעהרט

Dr. HERSZFINKEL
Zawadzka 15, tel. 111-87

ספעציאליסט פאר קינדער-קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט.

אנ'ארט צו שלאפען

מיט בעקוועמליכקייטען פאר 2 אנשטענדיגע יונגעלייט ביי אַ פיינער פאמיליע ביליג, צו ער-פאהרען ביי אויערבאך קילינסקיעגא 41.

דייטשע האנדעלס-קארעספאנדענץ
פוילישע האנדעלס-קארעספאנדענץ
האנדעלס-ביכער פאר אלער-ליי אונטערנעהמונגען ווערען אמבעסטען גע-פיהרט אין ביורא „ארגוס", זאכאדניא 36, טעלעפאן 108-47

רעפארמאצקע פילען

מיט דער מאר קענ „ווסטליכער" בעקאנט פון יאר 602 רעגולירען דעם מאגען, שיצען פון רעומאטיזם, לעבער ליידען, געגען דיקקייט, אסטעריסום, דאס קומען בלוט אין קאפ, שטילען די יסורים פון הערמאראידען, ריינינגען דאס בלוט און בעוויינונגען צו אבסטרוקציע—אַ גינסטע דורכרייניגונגס-מיטעל.

צוגעברויכען 1 אדער 2 פילען אַ נאכט.

פרייז פון אַ שאכטעל 1.85. אויסארבייטונג פון דער פירמע

Karczewski i Toszyński, Warszawa
Trębacka 4

צופערלאנגען אין די אפטייקען און סקלאדען מיט'ן „גייסטליכען" (zakonnik)

Gimnazjum Żeńskie
Józefa Aba
w Łodzi, Zielona 10, tel. 122-12

איינשרייבונגען פון קאנדידאטקעס אין אלע קלאסען נעמט אן דער סעקרעטאריאט טעגליך פון 1—10 נאכם.

אכטונג: פאר-שולע ביים גימנאזיום אונטער די לייטונג פון פרל. פעליציא קענדזשינא.

דערמיט מאך איך בעקאנט דער ג' קונדשאפט, אַז אויפ'ן אנקומענדען הערבסט-סעזאן איז מיין לאגער אויפסנייע רייך פערזעהען גע-ווארען אין די נייעסטע פאסאנען פון דאמען, מענער, שילער און קינדער-שיך. — די פרייזען זענען ביליג געווארען געהעכערט און פערבלייבען ווי ביז אהער און נעמליך:

ALFRED HEINE Łódź, Pomorska 24

צופאהר מיט'ן טראמוואי 4, 8 און 14

דאמען-שיך 29.50, 32.50, 35.-
מענער-שיך 32.50, 36.50
קינדער-שיך לויט דער גרויס

דער פערקויף קומט אויך פאר אין די געשעפטען פון דער פירמע

Dom Towarowy JULJUSZ ROZNER, Piotrkowska 98 i 160.

שוידערליכע אעראפלאן-קאטאסטראפע אין ווארשא

ביים אראפלאזען זיך האט דער אעראפלאן זיך אנגעשטויסען אין א הויז און איז פערברענט געווארען.— פון די פלאמען זיך אנגעצינדען דאס הילצערנע הויז און איז אוועק מיט'ן רויך

פילאט, מעכאניקער און עטליכע לאקאטארען דערונטער 1 יוד אומגעקומען אין די פלאמען

ווארשא, 4. (טעל.)

היינט 10.55 האט אין ווארשא געפונען גראיעצקא גאס פאסירט א שוידערליכע אעראפלאן קאטאסטראפע, וואס האט געקאסט דאס לעבען פון עטליכע מענשען.

די שוידערליכע קאטאסטראפע איז פארגעקומען בעת פאלגענדע אומשטענדען: א מיליטערישער אעראפלאן פון'ם פראנצויזישען מיט האט זיך אויפגעהויבען אין דער לופטען צו מאכען פליה-איבונגען. באלד נאכ'ן אויפשטייגען אין דער לופט האט דער פילאט בעמערקט, אז דער מאטאר הערט אויף צו ארבייטען. ער האט בעשלאסען זיך צוריק אראפצולאזען. ביים אראפלאזען זיך האט דער אעראפלאן זיך אנגעשטויסען אין א קוימען פון א 2 שטאקיגע הויז אויף קאפונסקא גאס 9 און עס איז געקומען צו א מורא'דיגע קאטאסטראפע. דער אעראפלאן האט זיך פערטשעפעט אין די עלעקטרישע דראטען און אזוי געבליבען הענגען. אין עטלעכע מאמענט האט אויפגעריסען דער בענזין-רעזערוואר און דער גאנצער אעראפלאן איז מאמענטאל ארומגענומען געווארען פון די פלאמען. דער פילאט לעאן פעגרודזקי און מעכאניקער יערזשי מאריאן זענען אומגעקומען אין די פלאמען.

פון'ם ברענענדען אעראפלאן האט זיך אנגעצונדען דאס הילצערנע הייזעל אויף קאפונסקא 9 און דאס פייער האט אזוי גיך ארומגעכאפט דעם בנין, אז די לאקאטארען האבען נישט בעוויזען זיך ארויסצוראטעווען מיט'ן לעבען. די 41 יעהריגע פרוי ולאדיסלאווא לאזיעטקאווא האט בעקומען שווערע בראנד-וואונדען און איז אין א האפנונגסלאזען צושטאנד אפגעפיהרט געווארען אין שפיטאל. א צווייטע פרוי גענאוועפא באגוצקא האט אויך בעקומען שווערע בראנד-וואונדען און צובראכען די פוס. עס איז אויך אומגעקומען אין די פלאמען דער יוד הערש גאלדבערג און נאך 3—4 פערזאן, וואס זייערע נעמען זענען נאכנישט פעסטגעשטעלט, זענען פערוואונדעט געווארען.

די שכנים פון הויז רעכענען, אז נאך איין לאקאטאר איז אומגעקומען אין די פלאמען.

א שוידערליכער זעלבסטמארד

פון א יודישע פרוי אין ווארשא

טוט אוים די אוירינגלעך און ווארפט זיך אראפ פון פינפטען שטאק

ווארשא, 4. (טעל.)

געכטען 2 ביינאכט איז די 50 יעהריגע פרוי דינה סאבאל פון שטשענשליווא 3 בעגאנגען זעלבסטמארד דורך ארויסשפרינגען פון פינפטען שטאק. בעת די קינדער זענען געשלאפען, האט די זעלבסטמערדערין אויסגעטון די פינגערלעך און די אוירינגלעך, דעם קאפ ארומגעבונדען מיט א קאלדרע און מיט'ן גאנצען אומפעט זיך אראפגעווארפען פון איהר באציאטקע פון פינפטען שטאק געפינענדיג דעם טויט אויפ'ן ארט. די סבה פון דעם שוידערליכען זעלבסטמארד איז א נערווען-ערשיטערונג.

די פארשריפטען פון דער בעוועגונג אויף דער גאס מוזען אפגעהיטען ווערען

די שטאט-סטאראסטווע מאכט בעקאנט, אז די אלע וואס וועלען נישט זיין געהעריג אפהיטען די פארשריפטען וועגען דער בעוועגונג אויף דער גאס, וועלען אדמיניסטראטיוו בעשטראפט ווערען.

ביי דער דאזיגער געלעגענהייט דערמאנען מיר, אז ביים ארובערגעהן די גאס פון איין זייט אויף דער צווייטער מוז מען לויט די פארשריפטען געהן מיט דעם קורצסטען וועג. ד. ה. אונטער א גלייכען ווינקעל מ'טאר אויך נישט אראפגעהן אויף דער גאס נעבען טראמוויי-פשיסטאנעק, איידער דער טראמוויי האט זיך אפגעשטעלט און מען טאר קיין קינדער נישט לאזען אהן השגחה אויף דער גאס.

ביים לעצטען מאל, וועט די פאליציי פעסטשטעלען דעם נאמען פון די עלטערן און זיי צוציהען צו פעראנטווארטליכקייט.

צו דעם 25 יעהריגען האכצייטס-יובילעאום פון הערשאפט משה ורעיתו דבורה הערמאן, לאדז, זאוואדזקא 23 שפענדעט זי צו 18 זלאטים פאר פאלגענדע 18 אינסטיטוציעס: 1) „מושב זקנים", 2) „לינת החולים", 3) „לינת הצדק". „חסד של אמת", 5) „תומכי אורחים, 6) „בית לחם", 7) „הכנסת כלה" וואלבארסקא 20, 8) תלמוד תורה ע"ש הרב מייזל זצ"ל 9) „בית יתומים" זגיערזשער 40, 10) „בית יתומים" פולנאצנא 38, 11) „עזרת אלמים", 12) רויטער קרייץ, 13) הילפס-קאמיטעט ביי דער יודישער גמינע, 14) הילפס-קאמיטעט ביים פערמיטלער - פעראיין 15) הילפס-קאמיטעט ביים רייזענדער-פעראיין, 16) הילפס-קאמיטעט ביים וואהלינער שטיבעל וואלטשאנסקא 6, 17) הילפס-קאמיטעט ביים יודישען צייטונגס - פערשפרייטער פעראיין, 18) הילפס-קאמיטעט ביים יודישען אינוואלידען-פערבאנד.

די איבעריגע אויסגעצייכנטע אינסטיטוציעס קענען זיך מעלדען מיט געהע

רינגע פולמאכטען טעגליך פון 2—3 נ"מ לויט'ן אויבען אנגעגעבענעם אדרעס.

מאקס ראזענטאל און פרוי, סקורעראווא 7

צוליב זייער 25 יעהריגע האכצייטס יובילעאום שפענדען פאר פאלגענדע אינסטיטוציעס „בקור חולים" 25 זל. „לינת החולים" 25 זל., „מושב זקנים" 25 „זל., יתומים-הויז" אין העלענובעק, 25 זל.

פון „השומר-הלאומי" אין לאדז

אין צוזאמענהאנג מיט דער גרינדונג פון דער סקויטען ארגאניזאציע „השומר הלאומי" אין לאדז ווערט מיטגעטיילט דאס די וויטערדיגע איינשרייבונגען פון מיטגלידער אין עלטער פון 11—19 יאהר ווערען אנגענומען טעגליך (אויסער פרייטאג) פון 7.30—10 אוו. אין סעקרעטאריאט פון „השומר-הלאומי" אין דעם לאקאל ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע צעגעלניאנא 4.

„לאדזער טאגעבלאט"

וואס ערשיינט טעגליך אין מינדעסטענס 6 זייטען :: גרויסען פארמאט און ::

קאסט נאר 10 גראשען

איז די אנערקענט פערברייטעסטע און פאפולערסטע :: צייטונג אין לאדז ::

אנאנסען אין „לאדזער טאגעבלאט" ברענגען אריין אנ'אויפלעבונג אין אייער געשעפט.

וויכטיג פאר דער יוד. בעפעלקערונג

פון דרום'דיגען טייל פון אונזער שטאט (שייבלערס ראיאן) וואו עס האט זיך געעפענט אנ'אפטיילונג

קאצענעלזאנ'ס גן-ילדים

(פרעבעל אנשטאלט) און א מאדערנער 7-קלאסיגער שול מיט א רעגירונגס-פראג, וואס נעמט אויך אריין א גרויסער מאס העברעאישע לימודים און רעליגיע. — קינדער (פון 4 יאהר אין פרעבעל-שולע און פון 6 יאהר אין שולע) ווערען איינגעשריבען יעדען טאג פון 10—1 פארמ. אין דער קאנצעלאריע פון דער שולע

קילינסקיעגא 120

Kilińskiego 120   Kilińskiego 120

פערבאנד פון קליינהענדלער אין פוילען
אפטיילונג לאדז, אלעקסאנדריסקא 19
בעקאנטמאכונג

מיר מאכען בעקאנט אלע טרעגער און מארק שטייער פון אלע עפענטליכע פלעצער, אז זונטאג דעם 7.9 1930 מאכען מיר א מאסען-פערזאמלונג פינקטליך 6 א זייגער אווענד, וועלכעס אלע טארעק שטייער, מיטגלידער און נישט מיטגלידער מוז קומען צו די פערזאמלונג עס וועלען רעדען פאלגענדע חברים עהרען פרעזעס מנחם קירשבוים, פרעזעס מענדל מינץ, מ. פידלער און אויך א פארשטעהער פון די ווארשאווער צענטראלע. קומט מאנוייס

מיט אכטונג די פערוואלטונג.

בעקאנטמאכונג!

די אלע לאדזער יודישע פובליקום איז צו בעטען ווארעם אויפצונעמען די ביי אונז אין לאדז דעם וויגער דיפלאמירטען שיך מאכער מייסטער אין וויען שטודירט, און געקומען צוריק דיפלאמירט פון די אלע העכסטע וויענער פאך-שולען אלעס ספעציאליסט צו בעהיילען שענע און אנגענעמע שיך פיר די אלע זעמטליכע פוס קראנקהייטען ווי: פלאטפוס וועלכע נאך זיין ארט ברויכען נישט מעהר צו טראגען קיין איינלאגען — קלומפ פוס — האל פוס, קורצע פוס, אויך די וואס ליידען ברעגען אוים די פוס יאלען פערקרימטע פינגער, וועלכעס איהר זעט זעלבער, אז דאס איז פון די שלעכטע געפאסטע שיך פערקרימטע פינגער, איבערהויפט דעם גראבען פינגער פון דעם פוס פערקרימט זיך אימער, און איבער האלב דעם פיין (דער באלעם) און פון דעם באקומט איהר א דעפארמירטען פוס, עס איז אלט צו לעגען; און צו ברויבירען צו טראגען אזעלכע שיך וואס איז אויסגעארבייט אנאטאמיש ספעציעל פיר יעדען פוס מיר ברויכען שטאלץ זיין מיט אונזערע יודישע האנדווערקער איבערהויפט מיט אונזער פוילישער פירמע דעם דיפלאמירטען ספעציאליסט כארימ זילבערשטיין וואלטשאנסקא 49. מיר ווינשען איהם אין זיין ארבייט גרויס ערפאלג.

בריף אהן פאסט-מארקען ווערען צוריקגעשיקט

(§) אלע לאדזער פאסט-אמטען האבען פון 1. סעפטעמבער אן אנגעהויבען צוריקשיקען אלע פאסט-שיקונג און בריף, וואס ווערען בעלעגט אהן פאסט-מארקען.

חדשה בספרות העברית!

יצא לאור זה עתה ספר מדעי-אמנותי יחיד במינו, המענין, מענג ומושך את לב הקורא בתוכנו ובסגנונו, בשם

„המוסיקה בכתבי הקדש, בתלמוד ובקבלה"

מאת י. קיהן

הספר נדפס בהידור על נייר משובח ומכורך יפה. מחירו עם המשלוח 1 דולר. להשיגו אצל המחבר

J. Kühn, WIEN XX, Karl Meisslstr. 1

טושין די עלטער-באבע פון לאדז, איז געווארען 500 יאהר אלט

פארוואס הייסט דאס שטעטעל טושין?—די מעשה מיט דעם פערלוירענעם זוהן פון קעניג יאגעלא.—די דרייסיג-יעהריגע מלחמה צוליב פעסטער בראנפען.— די כאלערע-עפידעמיע. — דער קוואל, וואס היילט מענשען. — יודישע פרוי, וואס האט גערעטעוועט פילסודסקי'ן דאס לעבען.

פון אונזער ספעציעלען קארעספאנדענט נתן רובינשטיין

טושין איז א קליין שטעטעל, וואס ווערט קנאפ דערמאנט אין דער פרעסע פון אונזער לאנד. עס איז א שטעטעל, וואס צייכענט זיך נישט אוים מיט קיין בעזונדערע דענקמערקווירדיגקייטען, נים מיט קיין בעזונדערע היסטארישע פאסירונגען, אדער מיט וועלכע עס איז אויפגעטון אויפ'ן געביט פון פאבריקאציע. אבער אין יחוס שלאגט טושין לאדז, דעם פוילישען מאנטשעסטער, וואס האט א נאמען אין דער וועלט. אין דער צייט, ווען לאדז צעהלט סך הכל א הונדערט פינפציג יאהר, האט שוין טושין דעם כבוד'ען עלטער פון גאנצע פינף הונדערט יאהר.

די שטאט-פערוואלטער פון טושין האבען גוט געטון, וואס זיי האבען איינגעארדענט א יובילעאום זייער אלט-שטעטעל, און וועלכע דער קעניג יאגעלא איז פיל מאל אריינגעפאהרען אין א קאטש פון זעקס ווייסע קנאקענדיגע פערד.

עס איז איינס פון די געצעהלטע שטעט אין לאדזער וואיעוואדזטווא, וואס קענען שטאלצירען מיט אזא זקנה און דעם כבוד און די בעגרינדונגס-יערעם, וואס מען האט דער שטאט דערלאנגט, האט טושין כשר פערדינט

די היסטארישע דערצעהלען. אז און טושין האט דאס שוועדיש מיליטער, וואס האט מיט 300 יאהר צוריק מלחמה געהאלטען מיט אונזער לאנד — אויפגעשלאגען זייערע הויפט-געצעלט. דערמאלט איז דאס שטעטעל געווען איינס פון די וואויל-האבענדיגסטע און די עטליכע יודישע משפחות, וואס האבען דארט געוואוינט, איז זעהר גוט געווען. דער יודישער בעפעלקערונג האט געלעבט אין האנדעל און וואוילשטאנד. עס האט איהר בלויז געפעלט יחוס. והא ראיה: א דעלעגאציע פון פרנסים איז אריבערגעפאהרען קיין לובלין און פאר געלעגט דעם דארטיגען הויף, מען זאל אריבערשיקען קיין טושין איינעם פון די פיל רבנים, וואס זענען איינגעשטאנען אין לובלין.

נאך דער שוועדיש-פוילישער מלחמה האט א שטארקע כאלערע-מגפה אויך א תל געמאכט פון דעם גוטען מאטעריעלען צושטאנד פון טושין. מענשען זענען געפאלען, ווי די פליגען. די פעלדער און די ארבייטס - ווארשטאטען זענען געווארען פערלאזט און די בעפעלקערונג האט געגיינען עמיגרירען פון די ערטער, וואו די כאלערע האט געבושעוועט. צאהלרייכע יודישע משפחות זענען אוועקגעפאהרען פון טושין און זיך בעזעצט אין ראדאמער און אין קראקאווער קאנט.

זעהר אינטערעסאנט איז די לעגענדע וועגען דעם נאמען פון דער שטאט טושין. דעם קעניג יאגעלא — דערצעהלט די לעגענדע — איז אמאל אוועקגעקומען זיין 12-יעהריגער זוהן. דער קעניג האט זיך דאס שטארק צום הארצען גענומען, האט געטרויערט טאג און נאכט און פונאנדערגעשיקט און גאנצען לאנד רייטער'ס אויף פערד, וואס זאלען געפינען דעם פערלוירענעם פרינץ. אבער נישט די רייטער'ס, נישט די אנדערע שלוחים האבען קיין ערפאלג און זוכען נישט געהאט. דער קעניג האט דאן פערלאזט זיין איינענעם פלאץ, זיך ארויפגעזעצט אויף א פערד און אליין געגאנגען זוכען. ער איז אנגעקומען צום הייננטיגען טושין און האט ער געפונען זיין זוהן. פון דעמאלט אן הייסט דאס טושין Tu-syn (דא איז דער זוהן).

אויך מיט דעם עשטען מארשאל פון פוילען און הייננטיגען רעגירונגס-שעף יוזעף פילסודסקי האט טושין עפעס א שייכות.

עס איז געווען דעמאלט, ווען יוזעף פילסודסקי האט, אלס אנפיהרער פון דער טעראריסטישער ארגאניזאציע פון פ.פ.ס., אויסגעפיהרט דעם בערוהמטען אנפאל אין ראגאוו. פילסודסקי איז ענטלאפען. די קאזאקען האבען איהם פערפאלגט און זיך מיט אלע כחות בעמיהט צו כאפען. פילסודסקי איז ענטלאפען קיין טושין און זיך בעהאלטען ביי א יודישער שענקערין עלקע. עלקע האט פילסודסקי'ן אנגעטון, ווי א פויערטע און איהם אריינגעזעצט אין שטאל מעלקען די קוה. די קאזאקען זענען צעוווילדעוועטע אריין קיין טושין און נעגומען זוכען און נישטערן אין אלע הייזער און ערטער. זיי זענען אנגעקומען צו דער קרעטשמערין עלקע און אויך דא געזוכט. זיי זענען אריין אין שטאל, נעזעהן פילסודסקי'ן פערשטעלט ביים מעלקען די קוה אלס פויערטע און פארלוירען...

דעם דאזיגען פאקט דערצעהלט פילסודסקי אליין אין זיינע מעמוארען. די יודישע שענקערין עלקע איז בעלוינט געווארען פאר איהר העלדישער טאט מיט א קאנצעסיע אויף א בראנפען-האנדלונג. זי געפינט זיך אויך איצט אין לאדז און מ'געהט איהר נישט שלעכט.

די אלטע טושין האט אויך געגעבען דעם יונגען לאדז עטליכע באפעלערע בורגער.

די בעוואוסטע היגע משפחה פון אינדוסטריעלער און דאקטוירים איזנער שטאמט פון טושין. דער אורפאטער פון דער משפחה איזנער איז אין טושין כמעט א היסטארישע פערזענליכקייט. ער איז דאס געשטאנען בראש פון דער אזוי-גערופענער 30-יעהריגער מלחמה צוליב דער פראפינאציע אין שטעטעל. ס'האט זיך געהאנדעלט וועגען דעם, וואס די שטאט-פערוואלטונג האט מיט העכער 150 יאהר פערוועהרט די יודען צו פערנעהמען זיך מיט בראנפען-ברענערייען. ר' משה איזנער איז געפאהרען צום וואיעוואדא און געפועל'ט, אז דער פערבאט זאל צוריקגעצויגען ווערען. און ווען דער פערבאט איז צוריקגענומען געווארען, האט איהם צוריק בענייט א העכערע אינסטאנץ. ר' משה איזנער איז דאן געפאהרען צו נאך א העכערער אינסטאנץ, ביז די מעשה איז דערגאנגען צום קעניג און די יודען זענען ארוים אלס זיגער.

אויך די אמאל בעוואוסטע לאדזער אינדוסטריעלער שעפס האבען געשטאמט פון טושין.

און טושין געפינט זיך א קוואל, מיט וועלכען פיל דאקטוירים האבען זיך פעראינטערעסירט און פעסטגעשטעלט, אז דאס וואסער פון קוואל אנטהאלט געוויסע היילענדע מינעראלען.

די טושינער איינוואוינער חלומ'ען, אז צוליב'ן קוואל וועט אמאל אויסוואקסען א קור-ארט פון שטעטעל און די געסט, וואס וועלען קומען זיך היילען, וועלען איבערלאזען געלדער אין די מויזנגרער...

דערוויל אבער לעבען די דארטיגע יודען מיט דעם זכות פון זייער שטחנות פערגאנגענהייט. אין דער אמת'ען איז די לאגע זעהר א טרויעריגע און מען ראנגעלט זיך שווער אין בוטער צו קענען דעם טאג איבערצודאלטען.

די יודען און קריסטען, וואס צעהלען צוזאמען א פאר טויזענד נפשות, לעבען זיך דא גאנץ בשלום. דער שטאט-ראט ווערט אנגעפיהרט פון דער „סאנאציע" און דער מאגיסטראט האט איין יודישען לאווניק, ישמואל שטערן, א זעהר רייך רעוודינער יוד, וועלכער טוט א סך פאר דער שטאט

פון דער קאמונאלער קאסע געניסען די יודען קרעדיט אין א ברייטער מאס.

חוזק

הומאָר און סאַטירע • פון דער וואָך •

צוזאַמענגעשטעלט פון • אב—נעק

אויס „פּאַסלעס"

פון גראַת קאַלי.

עס ציטערן ביימער און גראָזען.
דער סיים איז פונאַנדער־געלאָזען —
אויס יום־טוב, רבותי, אויס נחת און גליק,
עס פאָהרען די פּאַסלעס א היים שוין צוריק...

א היים איז געפאָהרען שוין יעדער,
דער גערטנער צו ביימער און סעדער,
דער פּויער צום אַקער, דער פּאַסטוך צו קיה
דער מלמד צום חדר מיט פלייס און מיט מיה...

עס איז זייער ליד אָבגעזונגען,
צו ענדיגען איז נישט געלונגען...
זיי זענען אַראָפּ פון דער סצענע מיט שאַנד
קיין איינציג אַפּלאָז פון קיין איינציגער האַנד...

II

דאָך זאָרגט נישט, ליבע פּאַסלעס נייִן,
פערצווייפעלט נישט, א ברידער!
אַט איידער נאָך איהר קוקט זיך אום
עס געהט צו וואַהלען ווידער...

און געהן וועט איהר דאָך האַנד ביי האַנד
און קעמפען הייס און זיגען,
און אָקסען וועלען זיין געשפּאַנט
מיט מויל־אייזלען און ציגען...

דערווייל א שאָד דער באַהן־בילעט,
די פּענסיע אין מזומן...
אָ טרייסט זיך, פריינט, צו פריה, צו שפּעט
די „גאולה" וועט דאָך קומען...

כרעסטאָמאַטיע

פאַר קומענדיגע סיים־דעפּוטאַטען

אין צוזאַמענהאַנג מיט די קומענדיגע וואַהלען צום סיים, האָט דער „חוזק" צוזאַמענגעשטעלט אַ כרעסטאָמאַטיע פאַר דעפּוטאַטען, וואָס יכלון נישט קיין וואָרט פּויליש. אויב זיי וועלען זיך אויסלערנען די דאָזיגע עטליכע ווער־טער פון אויסווענינ. קענען זיי אַדורכקומען די גאַנצע דריי יאָהר אין סיים אָהן מכשול.

אונזער כרעסטאָמאַטיע:

Proszę o pensję — — — — כ'וואָלט געבעטען אַביסעל רבי געלד!...
Panie Ministrze, poprosiłbym o koncesję... — — — — — אדוני פריץ, וואָס הערט זיך מכוח אַ דאַסל?..
Pani bufetowo, czy ten kotlet gładko koszerny?... — — — ליכטיגע בופעטניצע, דער קאָטלעט איז כאָטש גלאַט כשר?...
Panie konduktorze Proszę wolny przejazd do Wilna!... — — — — רבי קאָנדוקטאָר, גיט מיר אַ פריי־בילעט קיין ווילנע.

קאָנט איהר די פּאָר ווערטער פון אויסווענינ, זענט איהר אַ פערטיגער דעפּוטאַט — מעהר רעדען דאַרפט איהר נישט.

זיי שליסען א בלאָק

מיט אַזעלכע „עהרליכע פּונות" געהען די פּאַרטיי־פיהרער שליסען אַ בלאָק צו די סיים־וואַהלען...

וואַהל־אויפרוף פון די פּ. פּ. ס.

(פּאָלסקיע פּאַנגע סימפּאַטישנע)

דער „חוזק" האָט איבערגעכאַפּט אַ וואַהל־אויפרוף פון אַ נייער פּאַרטיי מיטן נאָמען: פּ.פּ.ס (פּאָלסקיע פּאַנגע סימ־פּאַטישנע). מיר געבען דעם אויפרוף בקיצור:

טאָוואַרזשישקי אי קאָלעזשאַנקי!

לאָמיר בלייבען ביי אונזערע גוטע מליצים, וואָס שטעהען שטענדיג אויף אונזער וואַך: ביי דיאַמאַנד'ן און ליבער־מאַן — אונזער גאַנצער אידעאַל איז דער ליבער—מאַן...

מיר שטעהען אויפ'ן שטאַנדפּונקט פון קלאַסען־קאַמף — צו זיין ערשט־קלאַסיגע דאַמען, צו טראָגען ערשט־קלאַסיגע שטאָטען אין צו זיצען אין ח ערשטקלאַסיגע צוקערניעס.

מיר בעקעמפען דעם יקרות — פאַר אונז איז נישטאָ קיין שום טייערע זאַך.

מיר דאַרפען נישט קיין דירות, ווייל מיר נעכטיגען סיי ווי נישט אין דרויסען.

אויף אונזערע ליפען האָבען מיר שטענדיג דעם סאָציאַליזם — די רויטע פאַרב.

מיר שליסען בלאָקען און פעראייניגען זיך מיט פערשידענע נאַציאָנאַליטעטען פונ'ם מעגליכען געשלעכט.

זאָל לעבען קאַרל! (וועלכער קאַרל?)

מאַטקע

וואונדערליכע זאַכען פון אַ פּאַסטעריי

מיינער אַ בעקאַנטער האָט אַ פרוי, איז זי דיק, פעט און רונדיג, געזונד, ווי אַ קאַזאַק און דערביי עסט זי נישט מעהר ווי איינמאָל אין טאָג.

ווי אַזוי איז דאָס מעגליך?

זי עסט איינמאָל אין טאָג: פון בעגי־נען ביז'ן אָווענד.

פעטער מענדעל

כ'ווער אַ פייפער

אַ נייע פאַך פאַר פון אַ פּרנסה־לאָזען מאַנופאַקטוריסט

יודען. איך לערען מיך אַ נייע פאַך: — כ'ווער אַ פייפער.

וואָס איז דאָס כאָרע פאַך? כ'זאָל מיר שיין האָבען אַזאַ יאָהר. אַלע הומאָ־ריסטען און פעטען געזאָגט געוואָרען.

היות ווי מ'געהט צו וואַקלען, וועל איך זעהען אויף די וואַהלען מיטינגען און אויספייפען די רעדנער. אויף אַ בונדיס־טישען מיטינג וועל איך זיין אַ פּועלי ציוניסטישער פייפער. אויף אַ פּועלי ציו־ניסטישען מיטינג וועל איך זיין אַ בונ־דישער פייפער. אויף אַ ציוניסטישען מי־טינג וועל איך זיין אַגודיסטישער פייפער. אויף אַלע מיטינגען וועל איך פייפען און וועל מאַכען דאָס אמת'ע לעבען. אז ס'וועט זיך מאַכען אַ מיטינג־דאַסע, וועל איך מיר צונעמען פאַר פייפער'ס און וועל פייפען אויף אַלע פּאַר־טייען מיט די פּלאַטפאָרמעס.

אַי, ווי פּאַסט עס צו ווערען אַ וואַהל־דאַהל פייפער? חוזק און דער ברייט. ווער פייפט דען היינט נישט? דעפּוטאַ־טען זאָגען צו גאָלדענע גליקען און פיי־פען־אָן. סוחרים נעמען פעקלעך און פיי־פען־אָן. אַט ווייס איך פון אַ באַנק, וואָס האָט אָנגעפייפ'ט דעם עולם און האָט איך נישט צוגעלעגט די באַבעס ירושה... וואָרום ווייל איז צו די פייפער'ס, און וועה צו די אָנגעפייפטע!

הוזק'ס אייניקעל.

חכמות אויפ'ן ניכטערען מאָגען.

וועלכע מאַמען האָט דער „זיידע" ליב צו שמייסען?

— דעפּו—מאַמען.

וועלכען מאַמן האָט דער „זיידע" ליב ישיבה?

— סיים־וואַהלען.

פון וועמען ווערט מען אַמייסטען דער־נערווירט?

— פון הויז־ווירט.

ביי וועלכער מיתה אַרבעט נישט דער מלאך המות?

ביי אַנ'עקס־מיניסטער

וואָס איז דער חילוק פון אַ הרר־יונ־געל ביז אַ דעפּוטאַט?

דער ערשטער ווערט געשמיסען אויפ'ן בענקעל, און דער צווייטער ווערט גע־שמיסען פונ'ם בענקעל.

סאָקראַטעס

דער בעל תפילה

דער בעל תפילה
פון פּשייטשער קהלה,
ער ווייסט שוין וואָס ער קאָן,
און זוכט אַ „ברעטעל"
און אונזער שטעטעל —
אוצט איז דאָס זיין סעזאָן.

——=0§0=——

וואָס זעהט איהר?

וואָס זעהט אַנ'אַנטראַגנאָם? — זומער שפּרענגעל אויף דער זון.

וואָס זעהט אַ כלי־זמר? — צו קריגען כבוד.

וואָס זעהט אַ לאָדזשער מאַנופאַקטוי־... אַז ער איז אויף געהאַקטע צרות.

וואָס זעהט אַ קאַרגער גביר? — ער זאָל קיין גראָשען נישט געבען אויף אַ פילאַנטראָפּישען צוועק.

וואָס זעהען די לעטניקעס פריטשאַג־פאַרנאַלט אויף דער באַהן קיין קאָלושי־קי? — דעם טויט פאַר די אויגען.

וואָס זעהט אַ ווייבעל בעת זי קושט זיך מיט איהר איינענעם מאַן? — דעם סופּלאַקאַטאָר.

וואָס זעהט אַ חתן־בחור בעת ער ער־קלערט זיך דער כלה און ליבע? — וואַשינגטאָן (דאָס בילד אויפ'ן דאָ־לאַר...)

בוכוואַלד — האָגנג פויגעל

תלינים ווערען געזוכט

פון דער פּרעסע

דער פּוילישער תליון זוכט אַ „פּאָ־מאָצניק" — שטייער־עקזעקוטאָרען און קאַרגע גבירים, וואָס האָבען אַ כח צו־לאָזען העגנגען הונגערט יודען פאַר זיי־ערען אַ גראָשען, קאָנען זיך מעלדען

מ. זעלינפעלד.

מאַדאַם יענטע

מאַדאַם יענטע
אַ צוגעברענטע,
פון ראַשעשע זי קומט נאָר אָן.
מיט אַ געוואַלד, אַ געשריי:
מענזשולקע, „דאַוואַי" —
איצט איז איהר סעזאָן.

סאָקראַטעס

פּעדער - שפּריצער

זאָגט דער ייִדע

...ער ייִדע
...יִרע —
... סענאַט און סיים:
... זיצען.
... שוויצען.
... מוהל, געהט אַהיים.
...לנע
... מדינה,
... איך ווייט נישט פאָהרען.
...רעפּעשע
... פּרעסע.—
...ים איז נפטר געוואָרען"...

——=0§0=——

שווער צו זיין אַ דעפּוטאַט

מאָנאָלאָג פון אַ יוד, וואָס זוכט פּרנסה

פון י. אַבערזשאַנעק

...עהר שווער צו זיין אַ דעפּו־
...רגסטע בראַנזשע פון אַלע
... איז די דעפּוטאַטען בראַנ־
זשע.

...זאָגען: שווער, קיין שווערע
... דאָס נישט. פערקעהרט, צו
... עס נישט. פון וועקסלען
... נישט. פון פּראָטעסטען וואָדאי
... אַז מ'פּראָטעסטירט יאָ, אַז
... פּראָטעסטירט „וועמען אָרט
...אָס יודישע קאַלא האָט פּראָ־
...נעגען, די שווערע שטייער־
...אָט מען איהר געענטפערט:
...העיצים". דאָס הייסט: רעדט
...ל־לייכטער. ווענינ דעפּוטאַטען
...לאָזען זייערע וועקסלען צום
... אויף דער וואַהל טריבונע
...אויסגעשטעלט וועקסלען (ליי־
...רמען) מיט די בעסטע זשי־
...ערע פּאַטענען, און אַז ס'איז
...ער צאָהלונגס־טערמין, זענען
... גענאַנגען צו פּראָטעסט...
...ט זיך, אַז דאָס מיין איך
... דעפּוטאַטען, איך בין דער
... דעפּוטאַט, וואָס בין געשטאַ־
...ר וואַך פון די „כלל ישראל־
...". ווי אַ געטרייער זעלנער
...פּנעהימע — יעדען ערשטען
... (לייען: פּענסיע): איך האָב
...בגעלאָזט קיין געלעגענהייט
... אויסנוצען — מיין פּרייע
... ס'האָט נישט פּאַסירט
...אַז אידזאָל זיין אין סיים, און
...ערפּעהלען צו אינטערווענירען
... סיים־בופעטניצע... אויף יעדע
...ציונג האָב איך מיין גאַנצען
...ערגיע אָנגעשטרענגט — ביי
...נאַנגראַטיסטקעס...
...לייכט, מיינט איהר, ווערט
...רען אַ דעפּוטאַט? וואָסערע
... צרות בין איך אויסגעשטאַנען
... האָב דערלעבט צו זעהן מיין
...ן־בילעט אין דער קעשענע.
...קלאַפּעניש האָב איך גע־
...ך האָב מיט דריי יאָהר צו־
...ן די ערשטע חודש פּענס־
... האָב דערהערט דעם „אושאַ־
...יא פּאָנא פּאָסלאַ" האָב איך

דאָך געהאַט אַ פּערטינען גט פון מיין ווייב.

פאַרוואָס האָט זיך מיין ווייב געוואָלט מיט מיר גט'ן? אַ קליינער כבוד צו האָבען אַ מאַן אַ פּאָסעל? איז דען אַ שלעכטע זאַך פאַר אַ ווייב צו האָבען אַ מאַן, וואָס איז „ניע מיקאַלנע?" טאָ פאַרוואָס האָט זיך מיין ווייב געוואָלט מיט מיר גט'ן פאַוואָס? איז דער תירוץ: — וואַהל קאַמף.

ווי נאָר די חברה האָט דערזעהען מיין נאָמען אויף דער קאַנדידאַטען־ליסטע, האָט מען אויף מיר גענומען אויסזו־כען חטאים. איבערגעלאָזט בין איך גע־וואָרען אַ באַנדיט. אַ קאַסע־ברעכער. אַ טויבען־כאַפּער, אַז איך כאַפּ אַראָפּ קויל־לען פון די וועגען... אַז איך פיהר אַנ־עקספּאָרט פון לעבעדיגע סחורה, און אַז אַ חוץ מיין ווייב האָב איך נאָך אַ מיץ „קאַלאַנקעס".

האָב איך דאָך גענומען פּראָטעסטי־רען: פון וועלכען בין איך געוואָרען אַ גאַנריט, ווען האָב איך אוירגעבראָכען אַ קאַסע. ווי קום איך צו לעבעדיגע סחורה? פון די איינציגע לעבעדיגע סחורה, וואָס איך ווייס, איז אַ לעבעדי־גער קאַרפּ, אָבער מעדלעך, ווי קום איך צו מעדלעך?

נאָך אָך און וועה, אַז מ'דאַרף זיך פערענטפערן. ס'איז די מעשה מיט יע־נעם קליינשטעטלדיגען מלמד:

אין אַ שטעטעל האָבען זיך צוקריגט צוויי בעל־הבתים, אַהיימקומענדיג אַ צו־כאַלטער, זאָגט ער צום ווייב: דו רערסט, רחל, וועל איך דוד לייזער'ן אָפּ־טון אַ שפּיצעל, אַז ער וועט האָבען צו זינגען און צו זאָגען.

— וואָס וועסטו איהם טון? פרעגט דאָס ווייב.

שבת, זאָגט דער מאַן, פאַר קריאת התורה. וועל איך אַ קלאַפּ־טון אין בעלע־מער אַריין, און וועל מודיע זיין, אַז דוד לייזער'ס טעכטער שלעפּען זיך אַרום גאַנצע נעכט מיט שקצים.

ביזט משוגע? זאָגט דאָס ווייב, דוד לייזער האָט דאָך נאָר קיין קינדער נישט.

נאַרישע אשה, האָט דער מאַן געענט־פערט. זאָל ער זיך נאָר דאַרפען פער־ענטפערן...

יאָ, איהר הערט, אָך און וועה, אַז מ'דאַרף זיך קומען פערענטפערן.

אי, וואָסערע שייכות האָט דאָס צו מיין ווייבס' גט? ס'האָט שוין יאָ אַ שייכות און נאָר אַ גרויסען שייכות. אין סאַמע וואַהל־ברען, ווען איך בין געפּלוי־גען פון איין מיטינג אויפ'ן צווייטען. איך קום אַ היים אַ צוהיצטער, טרעף איך מיין ווייב ליגען אויף דער קאַנאַפּע, דעם קאָפּ פערבונדען מיט אַ נאַסען האַנטוך, ווי איך עפען נאָר די טיר, בע־פאַלט זי מיך מיט ווילדע קולות: אַרויס פון מיין שטוב! אַ־טער בעל־עבירה'־ניק! געה דיר צו דיינע קאַלאַנקעס!

איך בלייב שטעהען אַ צוטומלטער, וואָס איז דאָס? וואָסערע קאַלאַנקעס? פון וואַנען קומען צו מיר קאַלאַנקעס?

זעה נאָר, ווי ער מאַכט זיך דאָס גע־בנר'ט? און וואָס איז דאָס ווייזט זי מיר אַ פלוג־בלאַט, פון וועלכען שטעהט „משאַרני נאַ ביאַלע". אַז אַ חוץ מיין ווייב, האָב איך אַ גאַנץ טויז „קאַלאַנ־קעס".

איך פּרוב מיך פערענטפערן, איך פּרוב איהר אויסטייטשען, אַז דאָס איז נאָר אַ מיטעל צום וואַהל־קאַמף, אַז דאָס טון מיך נאָר מיינע פּאָליטישע געגנער פערשוואַרצען, אַז דאָס איז נישט מעהר ווי אַ בלבול. איך רעד און פערענטפער מיך, איז די איינציגע מעשה, וואָס מיט יענעם מלמד. וואָס דאָס אויסגעטראַכט אויף זיין קונדערלאָזען נעגנער, אַז זיינע טעכטער שלעפּען זיך אַרום מיט שקצים. איך רעד און פערענטפער מיך, און זי בלייבט ביי ס'איהריגע — געה צו דיינע קאַלאַנקעס.

איין גליק האָב איך געהאַט, וואָס איך בין געווען געוועהלט געוואָרען אַלס דעפּוטאַט. ווי נאָר מיין ווייב האָט געזעהן די ערש־טע 1300 זל. האָט זי פערגעסען מיינע „קאַלאַנקעס". ווי זאָגט איהר: פּקוח פּענסיע איז דוחה קאַלאַנקעס...

ווי אַזוי איך בין דריי יאָהר געזעסען אין סיים נישט קענענדיג קיין פּויליש? — נאַרישקייטען. איך האָב מיך אויסגע־לערענט עטליכע „גורנאַליאַטנע ווירא־זען", ווי: פּאַרשיוויעץ, לאַס, לאַזוך, דראַמאַ־ערניק, גרובאַ קישקאַ, האָב גע־הויבען העגט און געמאַכט מיט די פיס ווען אַנדערע האָבען געדערט האָב איך געשוויגען. ביי דער סיים־קאַסע בין איך געווען דער ערשטער און געמאַכט אַ לע־בען.

ווי שווער ס'איז צו זיין אַ דעפּוטאַט, האָב איך זיך ערשט דערוואוסט די לעצ־טע וואָך. פאַר'ן וועהלען דעפּוטאַט בין איך געוואָרען אַ באַנדיט, אַ קאַסע־ברע־כער, אַ הענדלער פון לעבעדיגע סחורה, און ביים וועהלען אויס דעפּוטאַט האָב איך מיר פּרוואַנשען דעם טויט.

געווען איז עס די לעצטע טעג, איך האָב מיך גראָד געפּונען ווייט פון דער היים. כ'וויל צוריק פאָהרען צו מיין בני־בית, קום צו דער באַהן, געה מיר ברייט־לעך אַרויס מיט מיין פּרייע באַהן־קאַר־טע, פערנעהם אַ פּלאַץ צווייטע קלאַס, נעם אַרויס אַ „משערוואָניע קוריער", זאָל מען מיינען, אַז איך יכול איך די דראָבנע אותיות, דער קאָנדוקטאָר גיט מיר אָפּ אַ בכבוד'ען פּלאַץ, מעשה פּאָ־סעל פּעראָיכלער איך מיר אַ ציגאַר און דאַנק אין לויב גאָט, פאַר דעם חסד וואָס ער האָט מיט מיר געטון, וואָס איך האָב דערגרייכט צו אַזאַ הויכער מדרגה פון כבוד אַ חוץ אַנדערע „דראָבנאָסט־קעס"...

נעבען מיר זיצען עטליכע פּריצים, דערוויסען זיי זיך, אַז איך בין אַ „פּאָ־סעל נאַ סעים" פּריבען מיט מיר צו פערפיהרען אַ שמועס מכח פּאָליטיק. דאָס יענין. ווענען דער מחלוקה צווישען ביידע „מאַרשעליקעס". ווילען וויסען מיט וואָס איך שמעק.

בין איך דאָך אָבער גע'הרג'עט אויף דער „עברי". מאַך איך דעם אַנשטעל פון אַ דיפּלאָמאַט, איך רעד נישט. דאָס איינציגע, וואָס איך ענטפער, איז: „טאַק". „ניע", „מאָזשע ביטש", „זשעג־משעוויששטשע", „ניע מאָגען" אויף די פראַגען, וואָס איך פערשטעה נישט, ענטפער איך מיט אַ הם... מאַ... מנע... צי... פּיש פּיש... אַ. או. וו.

ווי איך זיץ אַזוי מיט מיינע פּריצים, קומט אַריין דער קאָנטראָלער קאָנטראָ־לירען די בילעטען. צוערשט קאָנטראָ־לירט ער די בילעטען פון די פּריצים, און דערנאָך ווענדט ער זיך צו מיין פּריי־קאַרטע.

„ניע וואַזשני" גיט דער קאָנטראָלער צו מיר אַ זאָג.

„צאָ?" זאָג איך מיט אַ גולט דעפּו־טאַטישען שטאָלץ. „יעסטעם" זאָג איך, „פּאָסלעם".

„באַרדזאָ פּיענקניע" ענטפערט דער קאָנטראָלער. „אַלע פּאַן פּאָסאָל בענג־דזשע לאַסקאַוו ווישאַדזשיטש".

ווער איך דאָך שוין איין מאָל, ס'מיינט? אַ „פּאָסאָל" מיט אַ פּריי־קאַרטע, הייסען „ווישאַדזשען", ווייל איך דאָך איהם געבען איין מאָל נאָך, ווי ס'פּאַסט פאַר אַ פּאָסאָל, איז אָבער די צרה, וואָס דער קאָנטראָלער פערשטעהט נישט קיין יודיש, און איך יכול נישט קיין פּויליש, וואָס ווילען די פּריצים זאָגען, אַז איך וועל אָנהייבען דערלאַנגען, „פּאַ פּאָלסקעמו".

קום איך צו צו דער ערשטער סטאַצ־יע. נעם איך מיינע קלימעקלעך און געה אַראָפּ. לויף באַלד אַריין צום נאַטשעל־ניק, און נעם זיך אויסטענה'ען מיט'ן נאַטשעלניק האַלב יודיש און האַלב פּויליש, איך בעווייז איהם מיין דעפּוטאַטען־קאַר־טע.

„טשי פּאַן פּאָסאָל יעשטשע ניע וויע" זאָגט צו מיר דער נאַטשעלניק.

„צאָ יאָ מאַם וויעדזשיטש" זאָג איך מיט כעס, „טו פּאַן מאַ קאַרטע אי פּראָ־שען נאַפּיסאַטש פּראָטאָקול".

איך רעד מערקיש און גרעקיש, און ער מענד'ט אַליץ ס'זייניגע: „טשי פּאַן פּאָסאָל ניע וויע".

ערשט שפּעטער ווייזט ער מיר אַ ציי־טונג. און גיב אַ קוק, און ס'נעמט מיר שווינדלען פאַר די אויגען: — „דער סיים איז פונאַנדערגעלאָזט". אַלע הנחות פאַר די דעפּוטאַטען זענען נישט גיל־טיג".

„אַלע", זאָג איך, און עס האַקט מיר אַ צאָהן און אַ צאָה: „אַלע יאָ טשען יעבאַטש דאַ זשאָני".

„פּראָשען באַרדזאָ" זאָגט קאַלטבלו־טיג דער נאַטשעלניק. „קאַסאַ ספּשעדאַיע בילעטאַ".

„צאָ זנאַטשי" — זאָג איך קויפען? פון וואַנען האָב איך געלד צו קויפען בי־לעטען? קיין לעבעדיגען גראָשען האָב איך נישט אין דער קעשענע.

איך רעד אַהין, רעד אַהער. איך קאָך מיך, און ער, דער קאַלטער לונג־ און לע־בער ענטפערט נאָר איין וואָרט: „קאַסאַ כפּשעדאַיע".

געזעגענען, אַז איך וועל טון איהם גאָר נישט אויפטון, האָב איך מיך געלאָזט אין שטעטעל אַריין זוכען אַ גמילת חסד. אָבער ווער מיר גמילת חסד, וואָס מיר באָרגען? אַז אַ יוד איז אַ רפואה איז נישטאָ. איך געה אַרום אין שטעטעל, כ'שריי: „אני שלמה" — איך בין אַ „פּאָסאָל נאַ סעים" גיט אַ גמילת חסד. כ'דאַרף אַהיימפאָהרען צו ווייב און קינ־דער. אָבער „אין קול ואין עונה". עס ווערט נאַכט. ס'האָט נאָגט אין די אוי־גען קלעבען זיך. קיין גראָשען אין דער טאַש איז נישטאָ. איך שריי: „יאַ פּאָ־סאָל" און דער מאָגען טוט זיך ס'זייניגע: גיב אַהער, זאָגט דער מאָגען, אַז נישט, וועט דיר נישט גוט ווערען...

וואָס איז געווען דער סוף? דער סוף איז געווען. ס'איז מיר טאַקע נישט גוט געוואָרען. כ'ווייס נאָך ביז איצט נישט, ווי אַזוי איך בין אַהיימגעקומען. גענוג, אַז איך בין אויפגעשטאַנען, איז נעבען מיר געשטאַנען מיין ווייב און די קינדער מיט וואַלעריאַן־טראָפּען. און דאָס ערש־טע וואָרט, וואָס איך האָב אַרויסגערעדט איז געווען:

— וואָס איז מיט'ן לעצטען חודש פּענסיע?

יודען, איצט האָב איך צו אייך איין בקשה: איך בין שוין צו אַלעם צוגעצ־וואוינט. מיין ווייב ווייסט שוין אפילו, אַז די מעשה מיט די „קאַלאַנקעס" איז אַ וואַהל־בלבול. כ'האָב שוין מיט דער דעפּוטאַטען־קאַרטע געחלש'ט פון הונ־גער — וועהלט מיך איצט צום צווייטען מאָל. איך בין אַ יוד אַ מטופל און דאַרף האָבען פּרנסה — מיט אַ טובה!...

——:0:——

לאָדז
5 סעפט. 1930
פרייטאָג, י"ב אלול תר"ץ
פ' תצא
זון אויפג. גג: 4.49
זון אונטערג. צג: 6.21
ליכט-צינדען 5.57

טאָג-כראָניק

ערשטע שריט צו דער וואהל-קאַמפּאַניע אין לאָדז

לאָדז האָט 340 טויזענד וואהל-בערעכטיגטע

200 טויזענד זל. בעשטימט דער מאַגיסטראַט אויף די וואַהלען.—באַגגראַטירטע, וואָס שטעהען אונטער אופאַדלאָשטש, האָבען נישט קיין וואהל-רעכט.

(מ) צוליב דעם, וואָס די שטאָט-סטאַראָסטווע טײלט פונאַנדער די שטאָט אויף 165 וואהל-ראַיאָנען און אין יעדען וואוהל-ראַיאָן געהען אַרײן פון 1650 ביז 2750 וועהלער, איז פאַרהאַן אַ געפאַהר, אַז אַ טײל וועהלער וועלען פשוט פיזיש נישט זײן אימשטאַנדע צו ערפילען זײער בירגערליכע פליכט, מחמת דעם האָט דער לאָדזער מאַגיסטראַט בעשלאָסען אונטערצונעמען אַנאַינטערווענץ בײ דער אַדמיניסטראַטיווער מאַכט. דער שטאָט-סטאַראָסטווע האָט ערקלערט, אַז ער וועט די פראַגע בעטראַכטען און ווענען די עווענטועלע שריט וועט ער מיטטײלען דעם מאַגיסטראַט הײנט פריה.

דערבײ דאַרף צוגעגעבען ווערען. אַז בײ די סײם-וואַהלען אין 1928, איז די שטאָט געווען פערטײלט אין 199 וואהל-ראַיאָנען פון 1200 ביז 1900 וועהלער אין איין ראַיאָן. דערבײ האָט דאָס אָפּגעבען די שטימען דעמאָלט זיך פערשלעפּט ביז 11 אויף דער נאַכט, הגם די וואהל-לאָקאַלען זענען געווען געשלאָסען 9 אין אָוועגד.

* * *

(ב) בײם פערטײלען די שטאָט אויף וואהל-ראַיאָנען, האָט די לאָדזער שטאָט-סטאַראָסטווע זיך אַנגעשטויסען אויף עטווסע שוועריגקײטען, ווײל די הויז-בעזיצער האָבען אין די פאָרמולאַרען אָנגעגעבען נעמען פון גאַסען, וואָס זײ־נען דעם מאַגיסטראַט נישט בעקאַנט און פיגורירען נישט אין די פּלענער פון מאַגיסטראַט.

דער געגויער פּלאַן פון די וואהל-ראַיאָנען וועט דינסטאָג פונאַנדערגעקלעפּט ווערען איבער דער שטאָט.

עס איז פאָרגעזעהן, אַ וואהל-בערעכטיגטע צום סײם זענען פאַרהאַן אין לאָדז אין אַ צאָהל פון 340,000

* * *

(ב) קומענדיגען דינסטאָג וועט פאָר־קומען אַ זיצונג פון סעניאָרען-קאָנווענט בײם שטאָט-ראַט, צו בעשטימען די קאַנדידאַטען אויף די מיטגלידער צו די ראַיאָן וואהל-קאָמיסיעס מצד דעם שטאָט ראַט.

קומענדיגען דאָנערשטאָג וועט די קאַנדידאַטען ליסטע פערעשטעלט ווערען דעם שטאָט-ראַט.

* * *

() דער לאָדזער אויספאָרשונגס-אַמט האָט געענדיגט אַנגעהויבען צוזאַמענשטעלען ליסטעס פון די פערזאָנען, וועלכע דאַרפען, און זײן פון דער וואהל-אָרדי־נאַציע, נישט קײן וואהל-רעכט. צו דער קאַטעגאָריע בירגער געהערען אַזעלכע, וואָס האָבען פערלוירען אַלע רעכט. דאָסגלײכען האָבען נישט קײן וואהל-רעכט פערזאָנען, וועלכע זענען געוועזען בעשטראָפט פאַר ליבלויע און פאַר עובר זײן אויף די פאָרשריפטען ווענען מיליטער-דינסט.

* * *

(§) די וואהל-אָרדינאַציע זעהט פאָר, אַז עס האָבען נישט קײן וואהל-רעכט די פערזאָנען, וואָס זענען אונגאַנצען אָדער טײלווײז בערויבט פון זײער פרײ־הײט, ווי אויך באַנקראָטירטע, אין דער צײט וואָס עס דויערט זײער אופאַד־לאָשטש.

דאָס האַנדעלס געריכט שטעלט שוין צוזאַמען די רשימות פון די באַנקראָ־טירטע, כדי זײ זאָלען דורכ'ן מאַגיס־טראַט נישט אַרײנגעצויגען ווערען אין די וואהל-ליסטעס.

* * *

(ב) לויט די צײטווײליגע בערעכנוּ־נגען, וועט דאָס דורכפיהרען אין לאָדז די וואהלען צום סײם און סענאַט אָפּקאָסטען אַרום 290,000 זל. די סומע וועט אַוועקגעהן אויף האָנאָראַר פון אַנגע־שטעלטע פאַר'ן צוזאַמענשטעלען די וועהלער רשימות, אויף אורנעס, דורק־זאַכען, שרײב-מאַטעריאַלען, אַנאָנסען, פּלאַקאַטען און האָנאָראַר פאַר די מיט־גלידער פון די וואהל-קאָמיסיעס.

די פּאָזיציע פון 200,000 זל. פיגו־רירט אין שטאָטישען בודזשעט אויף וואהלען צום שטאָט-ראַט. דערווײל וועט די סומע פערברויכט ווערען אויף די סײם-וואַהלען.

* * *

(ב) אין דער פּאָוויאַטאָווע סטאַראָסטווע איז געווען פאָרגעקומען אַ זיצונג פון בורמיסטערס, וואָיטען און סעקרע־טאַרען פון אַלע גמינעס אין גאַנצען לאָדזער פּאָוויאַט. דער פּאָוויאַט איז שוין פערטײלט געוואָרען אין וואהל אָבוואָדען און עס זענען שוין אויסגע־וועהלט געוואָרען מיטגלידער פון די וואהל-קאָמיסיעס פאַר'ן פּאָוויאַט.

* * *

(ב) אין לאָקאַל פון שטאָט-ראַט ווע־רען איצט דורכגעפיהרט די אַרבײטען בײם צוזאַמענשטעלען די ליסטעס פון עטליכע הונדערט קאַנדידאַטען אויף מיט־גלידער פאַר די ראַיאָן-וואהל-קאָמיס־יעס. די מיטגלידער פון די וואהל-קאָ־מיסיעס וועלען בעקומען בעצאָהלט פאַר זײערע פונקציעס, אויב זײ וועלען בעווײזען, אַז צוליב דער וואהל-אַרבײט האָבען זײ היזק פערדינסטען.

קײנער פון די אויסגעוועהלטע קאָמי־סיע-מיטגלידער טאָר זיך, געגען שטראָף, נישט אָפּזאָגען פון מיטאַרבײט אין די וואהל-קאָמיסיעס.

די וואהל-קאָמיסיעס וועלען אַנהויבען אַרבײטען פון 27. ד. ח. ביז'ן 11. אָק־טאָבער און פון 4. ביז'ן 9. נאָוועמבער, ווי אויך אין די וואהל-טעג.

* * *

(§) דעם 29. ד. ח. וועט פאָרקומען די ערשטע זיצונג פון דער קרײז-וואהל־קאָמיסיע, וועלכע וועט בעשטימען דעם ווײטערדיגען אַרבײטס-פּלאַן.

דער מלוכה-פּרעזידענט קומט זונטאָג קײן לאָדז

(ב) זונטאָג קומט קײן לאָדז דער מלוכה-פּרעזידענט און וועט בײוואוינען די ספּאָרט פײערליכקײטען אויפ'ן סטאַ־דיאָן פון דער „ווידזעווער מאַנופאַקטור". דעם הויכגעשטעלטען גאַסט וועט מקבל פּנים זײן בײ דער גרענעץ פון דער וואָ־יעוואָדזשטווע וואָיעוואָדע יאַשטשאָלט און גענעראַל מאַלאַכאָווסקי.

אָבצײכען-טאָג לטובת דעם קק"ל

ווי בעקאַנט, האָט דער הויגער קק"ל־קאָמיטע בעקומען אַ ערלויבניש אײנצו־אָרדנען דעם 18-טען ה. ח. אַ אָפּצײכען טאָג לטובת דעם יודישען נאַציאָנאַל־פאָנד. דאָס ביוראָ איז שוין צוגעטרע־טען צו מאַכען אַלע נויטיגע פאָרבערײ־טונגען צו דער ווילטיגער זאַמלונג, אין וועלכער עס דאַרף זיך בעטײליגען די גאַנצע נאַציאָנאַלע יוגענד און די על־טערע ציוניסטישע עסקנים אין אונזער שטאָט.

גע‌פאַהר פון אַ טעקסטיל-שטרייק אין לאָדז

הײנט וועלען פערשפּרייט ווערען אויפרופען צו גרייטען זיך צום שטרייק

(וו) צווישען די לאָדזער טעקסטיל־אַרבײטער גרײט מען זיך צו אַ שטרײק, אויב די אינדוסטריעלער וועלען נישט מסכים זײן צו רעגולירען דעם אַרבײטס־לוין און זײן פון אָפּמאַך.

געכטען איז פאָרגעקומען אין אַרבײ־טער-קאַרטעל (גדאַנסקאַ 40) אַ פער־זאַמלונג און עס איז אָנגעוויזען געוואָ־רען, אַז די פאַבריקאַנטען רעכענען ווײ־טער די לוינען, צוליב וואָס דער שטרײק פון אַלע טעקסטיל אַרבײטער וועט זײן אונפערמײדליך.

עס איז בעשלאָסען געוואָרען הײנט אַרויסצולאָזען אַן אויפרוף צו אַלע טעק־סטיל-אַרבײטער, זײ זאָלען זיך גרײטען צום שטרײק, וואָס וועט דעצידירט ווע־רען אין די נאָהענטע 3 טעג.

21-יעהריג מיידעל זיך גע'סמ'ט

ווייל זי האט נישט געוואלט... חתונה האבען

(§) די 21-יעהריגע מאַרטאַ פּאַנדער פון דאָרף פּראָבאָשטשעוויץ, האָט זיך אַרומגעפיהרט מיט'ן 26-יעהריגען אָס־קאַר וועלקע, אַ פּאַראָבעק. פּאַנדער'ס פאָטער האָט אָבער נישט ערלויבט אויף דעם שידוך, דאַגעגען האָט ער געוואָלט, אַז זײן טאָכטער זאָל חתונה-האָבען מיט'ן זוהן פון אַ רײכען פּויער, אַ געווויסען יאָ־האַן פרעסער. דאָס מײדעל האָט אין פערצווײפלונג ערקלערט, אַז זי וועט פריער נישט נעהמען פאַר אַ מאַן. די עלטערן האָבען אָבער בעשלאָסען אין אַ חודש אַרום זי חתונה-צומאַכען מיט'ן רײכען פּויער.

עהערנעכטען בײנאַכט איז די פער־צווײפעלטע מאַרטאַ אַנטלאָפען פון דער הײם, איבערלאָזענדיג אַ בריוו די על־טערן, אין זגערזש האָט זי אין מיטען נאַכט זיך גע'סמ'ט מיט יאָדינע. זי גע־פינט זיך אין אַ סכנה-צושטאַנד.

אַרעסטירט אַ פערזאַמלונג פון פערדעכטיגע אין קאָמוניזם

(§) די פּאָליטישע פּאָליצײ האָט אַרעסטירט אַלס פערדעכטיגע אין קאָ־מוניסטישער טעטיגקײט אַנטאָני שקוד־לאַרסקי, וולאַדיסלאַוו דאַנעצקי, מרדכי זבאַראָווסקי, וואַלענטי סאָלאַרעק, וולאַ־דיסלאַוו פראַנטשאַק, ראָמאַן ליביק, זע־ראַן קרינסקי און אַדאַם סטאַשאַק, וועל־כע זאָלען האָבען געבילדעט די „רויטע פראַקציע" פון די לאָדזער טעקסטיל־אַרבײטער. ווען פּאָליצײ איז אַרײן אין לאָקאַל פון זאַמענהאָף-גאַס 17, איז צווישען די פערזאַמעלטע ענטשטאַנען אַ צעמישעניש. עס זענען געפונען געוואָרען פערשידענע שופרירטע דאָקומענטען.

שיקאַנעס ביים צולעגען די שטייערן אויף ראַטעס

בײ די איצטיגע מאַסענווײזע שטײער־עקזעקוציעס אויף די פערלעגענע שטײ־ערן אין לאָדז, זאָגען זיך אָפּ די שטײער נאַטשעלניקעס די בוטעס פון די סוחרים, פונאַנדערצולעגען די שטײער-חובות אויף ראַטעס.

אַפילו אין די פאַלען, ווען מען האָט מיט אַ חודש צוריק צולעגט די שטײער חובות אויף ראַטעס, ציהען די שטײער נאַטשעלניקעס צוריק די הנחה און פער־אָרדנען איצט אײנצומאָהנען אויף אַ צוואַנגסאופן די גאַנצע סומע אויף אַמאָל.

תשרי-אַקציע פון קרן קימת

צוליב די פאָרשטעהענדע ימים נור־אים וועט אויך הײיאָהר פאָרקומען די טראַדיציאָנעלע תשרי-זאַמלונג פון קרן קימת. ווי תמיד וועט אויסער אַנ־דערע זאַמלונגען אויך דאָסמאָל אײנגע־אָרדענט ווערען דאָס שיקען פון ראש־השנה וואונשען צו בעקאַנטע, די נעמען פון די שפּענדער וועלען פערעפענטליכט ווערען ערב ראש-השנה אין דער הויגער יודישער פּרעסע.

אַ יוד דערוואַונדעט דורך אַ ראַוועד

(§) אויף עק פּיעטריקאָווער און פּאַ־לודניאָווא איז נעכטען איבערגעפאָהרען געוואָרען דורך אַ ראָווער דער 63-יעה־ריגער יצחק פּראָסט פון וולאָדיגאַ־גאָס 65. דער יוד האָט בעקומען וואונ־דען אין קאָפּ.

פּאָסט-פּרעמוועניץ פון לאָדז

(ב) אין אויגוסט זענען פון לאָדז אַרויסגעשיקט 112,530 געוועהנליכע בריוו און 116,623 רעקאָמענדירטע בריוו. קײן לאָדז זענען אָנגעקומען 1 מיל. 956,794 געוועהנליכע בריוו און 169,434 רעקאָ־מענדירטע.

פון „מרכז עברי"

מוצאי שבת קומט פאָר אין לאָקאַל פון דער ציוג. אָרג. אַ פאָרלעזונג פון סוד. אַ. הערצבערג א.ד.ט.: „בערדי־טשעוווסקי און אחד העם". אַלע חברים און סימפּאַטיקער ווערן געבעטען פּונקט ליך צו קומען. אײנגאַנג פרײ.

וואָס איז דאָס „Togal"?

„טאָגאַל"-טאַבלעטקעס זענען אַ ווירק־זאַם מיטעל געגען רעוומאַטיזם, פּאָדאַג־רע, גריפּע, נערווען-שמערצען און קאָפּ־וועהטאָג, מיגרענע און פערקיהלונגען. מאַכט אײך נישט אַלײן קײן היזק בענו־צענדיג אַנדערע מינדערוועדטיגע מיט־לען.

לויט אַ רעיענטאַלער בעשטעטיגונג פון העכער 6000 דאָקטוירים האָבען אויסגעדריקט זײער אָנערקענונג פאַר דער ווירקזאַמקײט פון טאָגאַל, צו בע־קומען אין אַלע אַפּטײקען רעגיסטרירט אַ ונטער'ן נומער 1364 פּרײז 2 זלאָטיס

פון „למען ארץ-ישראל"

אויף דער לעצטער פערוואַלטונגס־זיצונג פון „למען ארץ ישראל" איז בע־טאָנט געוואָרען דער חוזר פון דער ציו־ניסטישער עקזעקוטיווע ווענען פּלאַן פון מיטעלשטאַנד קאָלאָניזאַציע. ס'איז בעשלאָסען געוואָרען ווענען רוב ענין צו רופען אויף זונטאָג 14. ד. ח. אַ פער־זאַמלונג. ס'איז אויך בעשלאָסען געוואָ־רען דעם חודש צו עפענען דעם קלוב פאַר די מיטגלידער, ווי אויך אָנצוהויבען די אָרגאַניזירונג פון תוצרת-הארץ.

רעגיסטראַציע פון יאהרגאַנג 1912

הײנט, פרײטאָג דאַרפען זיך צושטע־לען צו דער רעגיסטראַציע אין מילי־טעריש-פּאָליצײיאישען ביוראָ אויף פּיעט־ריקאָווער 212 די יונגעלײט, וועלכע זע־נען געבוירען אין יאָהר 1912, וואוינען אויפ'ן שטח פון 2. קאָמיסאַריאַט און זײערע פאַמיליען נעמען הויבען זיך אָן פון Ḟ ביז M אײנשליסליך און פון 7 קאָמיסאַריאַט – W, Z, Ż

צו דער רעגיסטראַציע מוז מען מיט־נעמען אַ פּאַס, אָדער אַ מעטריקע מיט אַ פאָטאָגראַפיע בעשטעטיגט דורכ'ן הויז ווירט און ענטשפּרעכענדען פּאָליצײ־קאָמיסאַריאַט, ווי אויך אַ שול צײגניש, צוועגטיועל אַ האַנדווערקער בעשטעטיגונג

פאַבראַוועס מיט בילדונגס-צענזן

(ב) די פאַבראַוועס מיט בילדונגס־צענז, וועלכע האָבען בעקומען מעלדונג, אַז זײ געהערען צום איבער-קאָנטינגענט און האָבען שוין געענדיגט 25 יאָהר, קאָנען אין יעדען מאָמענט אַרײנגעצויגען ווערען אין די שולען פאַר פאָדלאָראָנ־ווישעס.

קלאַנג-קינאָ טעאַטער
Casino
שוין הײנט פּרעמיערע
פון רעוועלאַציע-פּראָגראַם
Buster Keaton
דער אונפערגלײכליכער אויספיהרער פון קאָמישע ראָלען, דער קעניג פון הומאָר, ליבלינג פון לאָדזער פּובלי־קום אין זײן נײעסטער קלאַנג-קאָ־מעדיע אויפ'ן נאָמען:
„דאָס פּאַר-פאַלק אויף להכעיס"
נישט-געוועזן. הומאָר, קאַסקאַדען פון געלעכטער, געלעכטער ביז טרעהרען
אויסערן פּראָגראַם:
קלאַנג-צוגאַבען
אָנהויב 4.30, 6, 8 און 10 אָוועגד. יעדען זונטאָג פון 12 ביז 3 אַז. נמ. די נידעריגסטע פּרייזען.

טעאַטער און קונסט

„ווילנער טרופּע" אין זאַל „פילהאַרמאָניע"

פון דינסטאָג אָן שפּילען די „ווילנער" אין „פילהאַרמאָניע". די בינע אַ.ז פילהאַרמאָניע איז געוואָרען טעכניש איבערגעאַרבײט און אַזוי צוגעפּאַסט, אַז די פאָרשטעלונגען געהען אַדורך ט.ט'ן פולען קונסטלערישען גלאַנץ און פּראַכט, נישט געמינערט אַ האָהר, פּונקט ווי אין שטאָט טעאַטער. דער בעגײכטערטער אָנגעפילטער זאַל נעמט ווײטער אויף מיט רױשיגע אַפּלאָדיס־מענטען אַלע אָנטײלנעמער אין דער וואונדערפולער פאָרשטעלונג פון לײ־וויק'ס „גולם".

נישט קוקענדיג אויף דעם אַלין וואַקס־סענדען ערפאָלג פון „גולם", איז די אָנפיהרונג פון דער טרופּע דאָך גע־צוואונגען, לויט דער אינטערוועגץ פון די הויגע קולטורעלע אינסטיטוציעס און טעאַטער ליבהאָבער דעם רעפּערטואַר פערשידענאַרטיג צו מאַכען, כדי צו גע־בען די מעגליכקײט צו געניסען פון די פאָרשטעלונגען בײ די „ווילנער" אויך יענע, וואָס זענען געוועזען אויף זומער־וואָאינגנ: און האָבען די „ווילנער" נאָך נישט געזעהן שפּילען.

הײנט פרײטאָג ווערט געשפּילט צום 17-טען מאָל מ. ליבשוצ'ס וואונדערפו־לע קאָמעדיע „אַ מעשה מיט הערשעלע אָסטראָפּאָלער". מאָרגען שבת 3 פאָר־שטעלונגען: 12 אײנגער צו פּאָפּולערע פּרײזען „דער זינגער פון זײן טרויער". פון אָסיפ דימאָוו. 4 בײטאָג „שײלאָק" פון וויליאַם שעקספּיר. 9 אָוועגד צום 306 מאָל „קדוש השם".

סעזאָן-ערעפענונג אין שטאָטישען טעאַטער

הײנט פרײטאָג אָוועגד עפענט זיך דער ווינטער-סעזאָן אין שטאָטישען טע־אַטער. דאָס טעאַטער ווערט געעפענט מיט דער פּראַכטפולער און פאַרבונגע קאָמעדיע אָטרע „זאַבאַבאַן" גון אַ נײ־ער אינסצענירונג.

מאָרגען שבת אָוועגד ווערט געשפּילט צום ערשטען מאָל אין לאָדז די פראָהלי־כע פראַנצויזישע קאָמעדיע „די עקוי־מישע קוזינע".

———:0:———

4339 לאָדזער עמיגרירט אין 6 חדשים

(וו) צוליב'ן שווערען קריזיס, זענען אַרויסגעפאָהרען פון לאָדז ביז'ן 1. יולי ד. י. קײן פראַנקרײך און בעלגיען אויף 4339 מענשען.

די לימודים אין די שולען

לויט דער פאָראָרדנונג פון שול-קוראַ־טאָריום הויבען זיך איצט אָן די לימודים אין די הויגע מיטעל-שולען האַלב 9 פריה, אין די פאָלקס שולען, פּונקט ווי פריהער — 8 פריה.

ראַדיאָ פּראָגראַם

פרײטאָג, 5 סעפּטעמבער.

לאָדז (233,8) 11.58–12.05 שעה צײכען 13.15—12.05 גראַמאָפאָן פּליטען מוזיק, 13.15—13.20 טעגליכער פּראָגראַם חיאָוויך קינג און טעאַטער רעפּערטואַר, 16.15—16.30 בעריכט פון ראַט פון פּראָייניגטע געזאַנג אין מוזיק פּראַיינען, 17.10 – 16.30 גראַמאָפאָן פּליטען מוזיק, 17.10—17.25 בע ריכט פון פּערבאַנד פאַר קורצע כוואַליעס, 18— 17.35 טעכנישע פּלאַודעריי, 19—18 קאָנצערט פון קאַרל פּאַרטי אָרקעסטער, 19.20—19 פערשידענעס, 19.45—19.20 גראַמאָפאָן פּליטען מוזיק, 20—19.45 קאָמוניקאַט פון דער לאָדזער האַנדעלס-קאַמער, 20.15—20 ראַדיאָ פּרעסע זשורנאַל, 22—20.15 סימפאָני־שער קאָנצערט, 22.15—22 פעליעטאָן, 22.30—22.15 וועטער, פּאָליצײ און ספּאָרט קאָמוניקאַטען, 24—23 גראַמאָפאָן פּליטען קאָנצערט.

שבת, 6 סעפּטעמבער.

לאָדז (233,8) 11.58–12.05 שעה צײכען, 13.15—12.05 גראַמאָפאָן פּליטען מוזיק, 13.15—13.20 טעגליכער פּראָגראַם ווי אויך קינאָ און טעאַטער רעפּערטואַר, 16.15—16.20 בעריכט פון קאָאָפּעראַ־טיווען פּערבאַנד, 16.55—16.20 גראַמאָפאָן פּליטען מוזיק, 17—16.35 ראַדיאָ בריוו קאַסטען, 18—17 קינדער פּראָגראַם, 19.20—19 פערשידענעס, 19.30 – 19.20 גראַמאָפאָן פּליטען מוזיק (פון וואַרשע), 19.45—19.30 פעליעטאָן, 20—19.45 בעריכט פון דער לאָדזער האַנדעלס-קאַמער, פּראָגראַם אויף זונ־טאָג און שעה צײכען (פון וואַרשע), 20.15—20 ראַ־דיאָ פּרעסע זשורנאַל, 22—20.15 לײכטע מוזיק, 22.15—22 פעליעטאָן, 24—22.15 וועטער, פּאָליצײ און ספּאָרט קאָמוניקאַטען, ווי אויך טאַנץ מוזיק פון וואַרשע.

——=0§0=——

LUNA
הײנט און טעגליך! קינעמאַטאָגראַפיש קונסט-ווערק, וואָס איז נאָך ביז איצט נישט געווען! די וואונדער פון אַ פילם-טעכניק, וואָס בעשטעטיגט צום בעסטען די אונשטערבליכקײט פון שטומען פילם
„דאָס ווײסע גיהנום"
בערוישענדע דראַמאַ פון ליבע, העלדישקײט און אָפּפערונג פון מענשען, וואָס שפּילען זיך מיט'ן טויט צווישען הימעל שטאַרצענדע באַרג-שפּיצען און ענדלאָזע אײז-פעלדער. אַקטיאָרען זענען דאָ אַלע, אָנהויבענדיג פון'ם הויפּט-העלד דעם בערימטען אַלפּעניסט Gustawa Diesla די וואונדער-שעהנע Leni Riefenstahl, Ernesta Batersona דעם בעקאַנטע Aldeta און ענדענדיג אויף די בערג, זון, לאַווינעס, 8 אײז-בערג, שטורמעס און ווינטערס. זעלטען שעהנע מוזיק אילוסטראַציע פון סימפאָ־נישען אָרקעסטער אונטער לײטונג פון ה' ל. קאַנטאָר. אָנהויב 4 נ"מ שבת, זונטאָג 12 מיטאָג פּאָפּולערע פּרייזען. אויפן 1-טן סעאַנס 1 זל. שבת, זונטאָג פון 12—3 צו 75 גר. און 1 זל. הנחה בילעטען אונגילטיג.

Grand-Kino
הײנט און טעגליך!
„דער גלענצענדיגער"
אין די הויפּט-ראָל: Ramon Novarro דאָס בילד פון דער געזעלשאַפט: מעטראָ-גאָלדווין-מײער
Ramon Novarro דער קלאַסישער פאָרשטעהער פון דער מענליכער שעהנהײט ענטציקט אין דעם געזאַנג-קלאַנג-פילם „דער גלענצענדיגער", וועלכער איבערטרײגט אַלץ, וואָס איז ביז אַהער געזעהן געוואָרען. דאָס שעהנהײט פון'ם נאַקעטען קערפּער און ענטציקענדע שטימע פון Ramon Novarro אויסערגעוועהנליכע סענסאַציע, צום ערשטען מאָל אויפ'ן עקראַן שעהן ווי דער גריכישער אַפּאָלאָ פײערן אין דעם געזאַנג-קלאַנג-פילם „דער גלענצענדיגער" די גרעסטע טריאומפען.
אָנהויב פון די סעאַנסען שבת און זונטאָג 12 אַ זײגער מיטאָג, דער לעצטער סעאַנס 10.15 אָוועגד. אַכטונג: הנחה בילעטען און פּאַס-פּאַרטו, אויסער אָפיציעלע אונגילטיג. אויסערן-פּראָגראַם?

CORSO
הײנט און ווײטערדיגע טעג ערעפענונג פון סעזאָן!!
1) גרויסער, אויסערגעוועהנליכער דאָפּעל פּראָגראַם! צום ערשטען מאָל אין לאָדז
„דאָס געשפּענסט פון די פערברעכערס"
BUCK JONES אין די הויפּט-ראָל. מעכטיגע סענסאַציאָנעל-אַוואַנטוריסטישע דראַמע אין 10 אַקטען.
2) „די געפלאָנטע פרוי" הערליכע דראַמע אין 10 אַקטען. הויפּט-ראָלען: לילי דאַמיטאַ. וול. גאַידאַראָוו און ווויוואַ גיבסאָ. מוזיקאַלישע אילוסט. פון פולען אָרקעסטער.

דער נײַער העלד

דער העלד בײַ יודען – אַמאָל און הײַנט –

פֿון **ד"ר א. מוקדוני**

נאָך ניט לאַנג איז בײַ אונז יודען דער העלד געווען דוקא פֿיזיש א שוואַכינקער; דער הײליגער, דער אויס־געמאַגערטער פֿון הבלי עולם הזה, דער גלות אַברוכשער(?), דער תמים, וואָס ווייס נײַן צרות מטבע איז געווען דער העלד. דערשלאָגענע און פֿערשטויסענע, אײַנ־ביג אונטער דער מורא פֿון שטאַרקן פֿון ברוטאַלער פֿיזישער קראַפֿט, האָבען יודען פֿײַנד בעקומען פֿיזישע גבורה.

אין דער פֿינסטערער און דערשלאָגע־נער געטאָ איז בעשאַפֿען געוואָרען די גע־שטאַלט דעם העלד מאַרטירער.

אין דורות גאַנצע איז דער צדיק דער גרויסער העלד, דער רעליגיעזער מענש, דער מענש, וואָס טראָגט אויף זיך דעם שווערען עול פֿון תורה און מצוות.

דער העלד איז דוקא דער פֿיזיש שוואַ־כינקער.

אין די העלדען־מאַמען זײַנען מיט דער העלד נישט, חלילה, מיט זײַן פֿי־זישער, ברוטאַלער גבורה, נאָר מיט'ן וואונדערליכען, הײליגען כח פֿון אַלמעכ־טיגען יוצר'ן געטון די גרויסע העלדי־שע מעשים.

דער יודישער העלד איז געווען א בעל מופֿת, ווײַל נישט די פֿערשטענדליכע העכפֿערליכע(?) און ברוטאַלע גבורה איז איהם בײַגעשטאַנען. דער גרויסער צדיק איז דאָך געווען א גל של עצמות, ער האָט נאָר כמעט קײן גוף נישט געהאַט און וואָס ווענינער גוף אַלץ מעהר צדקות וואָס ווענינער חומר, אַלץ מעהר גײַסט. וואָרים צדקות און ניט חומר און גײַסט זענען ווי פֿײַער און וואַסער, זײַ קענען נישט הייזען(?) צוזאַמען. נאָר מיט דער הײַ־ליגער גבורה האָט ער מופֿתים בעוויז־ען.

וואָס פֿאַר א מהלך האָט דורכגעמאַכט דער בעגריף אין די פֿאָרשטעלונג פֿון א העלד בײַ יודען פֿון דעם פּרימיטיווען פֿיזישען העלד שמשון הגבור ביז דעם שוואַכינקען צדיק, דעם בעל מופֿת, עס איז דער גרויסער מהלך, וואָס ליגט צווי־שען מאַטעריע און גײַסט.

א מהלך פֿון טויזענטער יאָהרען ליעגט צווישען דעם מיטעלדיגען, כולאַקעדיגען, גרויס נגזישען(?) שמשון הגבור, וואָס זײַן גאַנצע גבורה ליגט אויבען אויף אין די הענד זײַ אַנטאַפּען, אין דעם בײַ־האַלטענעם, פֿערשטעלטן למדן'ישען(?) פּחד, פֿערשטויסענקייט, אומבעהאָלפֿענ־קייט. אונטערטעניגקייט, שוואַכקייט און נעדריקטקייט שאַפֿען זײַערע העלדען.

דער נעדריקטער האָסט די פֿיזישע גבורה.

דער געיאָגטער וועט נישט נעהמען די פֿערהאַסטע כלי זײַן פֿון שונא און אָנ־טהון זיי אויף זײַן העלד.

גאָר א אַנדערע גבורה פֿערמאָגט זײַן העלד און גאָר אַנדערע כלי זײַן טראָגט ער.

האָבען מקובלים און סתם צדיקים מיט תפֿלות, תעניתים און סיגופֿים געוואָלט אויסלייזען יודען פֿון גלות.

אונגליקליכע משיחים זענען מיט נאַ־קעטע הענד נעגאַנגען באַטעווען דאָס פֿאָלק ישראל, און עס איז נאָר קײנעם פֿון זיי נישט אײַנגעפֿאַלען, אַז מיט א שווערד, א פּשוט'ן אײַזערנעם שווערד, אַז מיט אײַנפֿאַכע כלי זײַן דאַרף מען נעהמען אויסלייזען יודען.

די דאָזיגע, פּשוט'ע און ברוטאַלע וואָ־פֿען האָבען דאָך די גוים מעהר, מיט די דאָזיגע כלי זײַן קענען זיך די גוים בעגוצען פֿלינקער און בעסער.

אַנ'ענטוואָפֿענט פֿאָלק האָט אויסגע־פֿאַנטאַזירט וואָפֿענלאָזע העלדען...

די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אויף דער יודישער גאַס מיט עטליכע צעהנדליג יאָהר צו־ריק האָט אָנגעהויבען שאַפֿען איהרע נײַע העלדען.

גאָר אַנדערע העלדען, אָבער און תיד די זעלבע יונגן(?) יודישע העלדען, דאָס זענען נאָך אַלץ געווען העלדען, מאַרטירער. העלדען וואָס שטעלען נישט אַרויס זײַ־ער פֿיזישע גבורה, העלדען, וואָס בויען נישט אײַנגאַנצען אויף פֿיזישען כח, דאָס זענען די העלדען, וואָס זענען זיך מקריב פֿאַר א אידעאַל.

דער מאַטעריאַליזם פֿון קאַרל מאַרקס האָט נישט געשטערט צו בעשאַפֿען א העלד, וואָס איז מעהר גײַסט ווי חומר, מעהר צדיק ווי גבור.

וואָרים די ערשטע רעוואָלוציאָנערען אויף דער יודישער גאַס זענען געווען עפּיס האַלבע [illegible], האַלבע פֿרומע פּרעדיגער פֿון א נײַער תורה.

עס האָט זיך בעוויזען אַפֿילו דער רע־וואָלוציאָנער אויף דער יודישער גאַס, אָבער ער איז נישט געווען דער הויפּט וואָפֿען דער רעוואָלוציאָנער האָט זיך געבאַמבעלט עפּיס אויף דער נײַער תורה.

דער עיקר איז געווען -- בעגעהמען די נײַע תורה, פֿערטיפֿען זיך אין איהר, אײַנערגעבען זיך איהר מיט לײַב און לעבען.

אָבער א איבער־ברוך איז דער פֿאַר־שטעלונג פֿון א העלד האָט זיך שוין אָנ־געהויבען.

אבי(?) זײַנען די נײַע העלדען, וואָס האָ־בען זיך אָנגעהויבען בעווײַזען אויף דער יודישער גאַס, געווען העלדען בלויז פֿאַר א גאָר קלײַן הײַפֿעל יונגע יודען.

דער גרעסטער טהייל פֿון יודען האָט געקוקט אויף די נײַע העלדען מיט דעם גרעסטען בטול און מיט דער גרעסטער פֿעראַכטונג.

בײַ דעם גרעסטען טייל פֿון יודען זע־נען זיי לחלוטין קײן העלדען נישט גע־ווען, הפֿקר מענשען זענען פֿאַר זיי די נײַע העלדען געווען.

ביז עס איז געקומען די גרויסע וועלט מלחמה און די גרויסע רוסישע רעוואָ־לוציע און די פֿאָרשטעלונג פֿון א העלד האָט זיך אינגאַנצען געענדערט בײַ יו־דען.

דער אַמאָליגער למד'וואָוניק(?) איז גע־וואָרען אויס העלד, דער אַמאָליגער צדיק, דער העלד מאַרטירער איז אינ־גאַנצען אַרויסגעוואָרפֿען געוואָרען פֿון דער יודישער פֿאָרשטעלונג וועגען א העלד.

דער יודישער העלד פֿאַר די לעצטע צעהן יאָהר איז לעאָן טראָצקי.

טראָצקי איז נישט א העלד בלויז בײַ זײַנע פּאַליטישע אַנהענגער, בײַ זײַנע פּאַרטײַ חברים און סתם בײַ רעוואָלו־ציאָנערען; טראָצקי איז א העלד בײַ יודען, וואָס זענען לחלוטין ווײַט פֿון קאָמוניזם, טראָצקי איז א העלד בײַ יו־דען, וואָס האַסען באָלשעוויקעס און באָלשעוויזם, טראָצקי איז א העלד בײַ יודען, וואָס זענען די סאַמע פֿערביסע־נע און סאַמע עקשנות'דיגע געגנער פֿון קאָ־מוניזם.

עס וועט נישט זײַן קײן גוזמא ווען איך וועל זאָגען, אַז עס איז נישטאָ קײן יוד אויף דער וועלט וואָס טראָצקי זאָל נישט זײַן זײַן העלד.

איך האָב בעגעגענט פֿרומע יודען וואָס רעדען וועגען טראָצקי'ן מיט'ן גרעס־טען יראת הכבוד און מיט דעם מײַסט(?) כמעט אבשײַ(?). עפּיס שטעהט ער בײַ זײַ איבער דעם באָלשעוויזם, איבער די אַלע בײַזע און שלעכטע זאַכען, וואָס מען לײַענט און מען דערצעהלט וועגען די באָלשעוויקעס נישט דאָס איז טראָצקי.

דאָס מהיען(?) די קלײַנינקע משחיתים־לעך, די קלײַנע רשעים'לעך און די אדשתרנים(?), וואָס ליפּען פֿאַר זײַן קאַ־רעטע.

פֿאַר זײַ איז טראָצקי דער יוד, וואָס האָט דער וועלט געגעבען א גרויסע יתראה(?). דער יוד, וואָס האָט א מאָהו געטאַן בײַ דער דינדיגער וועלט די גרעס־טע נערעכטיגקייט. פֿאַר זײַ איז טראָצקי דער יוד, וואָס האָט די גרויסע פֿער־ראַרבענע(?) און מיאוס'ע וועלט פֿאַר די לאַצען אָנגענומען און זי אַזוי א טרײַ־סעל געטאָן, אַז זי איז אינגאַנצען מבול־בל געוואָרען.

פֿאַר זײַ איז טראָצקי דער גרויסער יודישער העלד, נאָך טויזענדער יאָהרען פֿון יודישער ענטוואַפֿנונג. איז ער דער גרויסער מלחמה פֿיהרער. דער גרוי־סער גענעראַל, דער יודישער גאַנאַלאָען(?) און מכּבּיסי מלחמה.

בײַ די דאָזיגע יודען איז טראָצקי בשום אופֿן נישט עפּיס א אַפּיקורס, וואָס רודפֿ'ט אמונה, וואָס דריקט און פּײַניגט עמיצען, חלילה!

ער איז איבער די קלײַנינקײַטען, ער איז העכער פֿון דער טאָג טעגליכקייט פֿון דער רעוואָלוציע. ער רעדט צו דער וועלט. נישט צו בעזונדערע לענדער, ער מתנגד'ט זיך אויס מיט דער גאַנצער וועלט און נישט מיט אײַנצעלנע.

אין יודען געבילדעטע, וואָס זענען פּרינציפּיעלע געגנער פֿון קאָמוניזם אַפֿילו בעקעמפֿער פֿון דעם באָלשעוויזם זענען ענטציקט מיט טראָצקי'ן.

יודען פֿערברענטע נאַציאָנאַליסטען, ציוניסטען, וואָס קענען דעם נאָמען פֿון א באָלשעוויק נישט הערען אָהן אויפֿ־רעגונג האָבען ליעב טראָצקי'ן, טראָצ־קי איז פֿאַר זײַ העלד, און דוקא א גרויסער העלד.

אין קלאָרער און דײַטליכער איז עס געוואָרען ווען סטאַלין האָט טראָצקי'ן פֿערטריבען, ווען דער „ברוטאַלער" סטאַ־לין האָט גע'פּסל'ט די גבורה פֿון טראָצ־קי'ן און ווען דער בײַזער סטאַלין האָט פֿערשוועכט די העלדישקייט פֿון טראָצ־קי'ן.

דאָ זענען אַלע יודען ממש אויפֿגע־ציטערט געוואָרען.

איך האָב געלײַענט אויפֿמערקזאַם די יודישע פּרעסע און די צײַטען פֿון טראָצקי'ס ירידה אין רוסלאַנד און אין די טעג פֿון זײַן גירוש.

עס איז נישט געווען קײן אײן אײנצי־גער יודישער זשורנאַליסט, וואָס האָט נישט געריסען שטיקער פֿלײַש פֿון דעם דעספּאָטישען סטאַלין. עס איז נישטאָ קײן אײן אײנציגער, וואָס זאָל נישט וויינען(?) אויף דער אומגערעכטער ירידה פֿון א עלטען(?) און גרויסען העלד.

יודישע זשורנאַליסטען — נאַציאָנאַ־ליסטען האָבען געזעהען אין סטאַלינען א בײַזען צאַרענדיגען אַנטיסעמיט, א מיאוס'ן אינטריגאַנט, וואָס האָט נישט געהאַט מוט גלײַך אַרויסצוגעהן אָפֿען געגען טראָצקי'ן נאָר האָט איהם אונ־טערגעגראָבען און אינטערגעטאָנגען(?) אין דער שטיל יאָהרען נאָכאַנאַנד.

אין איצט. ווען טראָצקי איז אין גלות, א פֿערטריבענער, א בעזיגטער פֿון דער גרויסער גדולה, א פֿערזאָגטער פֿון זײַן גרויסער רעוואָלוציע און א פֿער־שפּאַרטער ערגיץ אויף אַנ'אינזעל אין טערקײַ. איז ער נאָך אַלץ דער גרוי־סער העלד, וואָס דאַרף נאָך קומען צו־ריק וואָס מוז נאָך קומען צוריק צו זײַן גדולה, וואָרים ווי נאָר גרויסע און ווי־טיגע געשעהענישען וועלען וועגען אָנ־הויבען אויפֿרודערען די וועלט, וועט מען מוזען אָנקומען צו טראָצקי'ן.

איצט איז קײן גרויסע טועכצען(?) נישטאָ און מען קען זיך בעגעגענען אָהן איהם.

טראָצקי איז דער העלד און אײַך ווײַס זיך בשום אופֿן נישט אײַנגעבען צו בפֿל(?)־גען איהם, אדער סתם צו פֿערמיגרערען(?) זײַן גרייסקײַט.

איך האָב זיך איבערצײַגט אין דעם דאָ נישט לאַנג ווען מיר איז אויסגעקו־מען צו שרײַבען אביסעל קריטיש(?) וועגען טראָצקי'ס אויטאָביאָגראַפֿיע.

איך האָב בעקומען פֿיעל בריוו פֿון לעזער און פֿיעל לעזער האָבען מיט מיר אײַנגע'טענה'ט פֿאַרדינגליך(?). אַז טראָצקי איז דער גרעסטער יודישער העלד און עס איז נישט ריכטיג און נישט פֿײַן מײַן זײַט צו זוכען פּגימות אין זײַן מעכ־טיגקייט.

פֿיעלע האָבען אָפֿען און קלאָהר גע־טענה'ט; יודען ווילען שוין מעהר נישט קײן שטוילינקע העלדען מיט געבויגענע רוקענס, זײַ ווילען שוין מעהר נישט קײן בלאַסע און שוואַכינקע העלדען, יו־דען ווילען העלדען מיט א בויקס אין האַנד, יודען ווילען העלדען אויפֿ'ן שלאַכט פֿעלד, אין דעם בײַזען געראַנ־געל פֿון דער וועלט. יודען ווילען צדי־קים מיט קולאַקעס, יושר מאַהנער מיט א שווערד אין האַנד און מוסר זאָגער, וואָס הינטער זײַ שטעהט א בעוואַפֿענ־טע אַרמײַ.

און אַנדערע טענות:

קײן יודישער מענש האָט נישט גע־ראַטעוועט דעם יודישען כבוד אין דער דאָזיגער אומגליקליכער צײַט אונזערער ווי טראָצקי.

אונזערע שונאים האָבען דאָך מיט גיפֿט און מיט גאַל דערצעהלט, אַז מיר זענען פּחדנים, אַז מיר זענען אומגליק־ליכע האָזען, איז אַריס דער יוד טראָצקי און האָט דער וועלט בעוויזען דעם גרוי־סען מוט, וואָס א יוד קאָן האָבען. א יוד קען די גאַנצע וועלט אויפֿטרײַס־לען, איהר, גוייב(?), האָט טויזענדער יאָה־רען זיך געלערענט מלחמה האַלטען, איז געקומען א יוד, וואָס האָט קײנמאָל קײן בויקס אין האַנד נישט געהאַלטען, און איז געוואָרען פֿון העלדערהײַט דער גרעס־טער אָרגאַניזאַטאָר פֿון א אַרמײַ און „האָט פֿון אַלע אײַער'ע גענעראַלען מיט זײַערע אַרמײַען א תל עולם געמאַכט".

און מכח די טענות. אַז טראָצקי איז קײן יוד נישט, אַז ער איז ווײַט פֿון יו־דישקײט, הײַנט מײַנע שרײַבער און אײַנ'טענה'ער בעווײַזען פֿון תנ"ך און פֿון דער שפּעטערדיגער(?) געשיכטע, אַז די גרעסטע יודישע העלדען זענען קײנמאָל נישט געווען קײן בית המדרש'ניקעס, אַז פֿון דער פֿרעמדער זענען זײַ אַלע גע־קומען.

און פֿון אַלע טענות פֿון שרעקליכע און פֿון מוידליכע האָט געשטראַמט מיט הײַסער ליבע צו לעאָן טראָצקי אַלס דעם גרעסטען העלד.

א נײַער העלד איז אין דער יודישער גאַס און אין דעם יודישען בעוואוסטזײַן.

דער אַלטער העלד. דער העלד פֿון דער חושך'דיגער געטאָ. דער העלד פֿון גע־בויגענע און דערשלאָגענע איז אַוועק.

עס איז דאָ דער נײַער העלד, דער העלד מיט'ן בויקס...

דער אויסגעלאַסענסטער מענש אין דער געשיכטע

א נײַ בוך וועגען מאַרקיז דע סאַד. — דעם „טײַוועל'ס תפֿילות". — דער „טעמפּעל פֿון ליבע". — ווילדסטע אָרגיעס. — 13 יאָהר אין דער באַסטיליע

פֿון **סעוו.**

די געשיכטע קימט פֿאַר אין דער צײַט פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלו־ציע. מענשען פֿליעגען זיך אויף די מאַ־כען. די גילאָטינע אַרבײַט אָהן אויפֿהער־ליך. אויף יעדער זײַט פֿון איהר האָט פֿערטריבען די רעדעס וועגען פֿרײַהײַט, גלײַכהײַט און ברודערליכקײַט.

פֿאַר'ן רעוואָלוציאָנערען טריבונאַל שטעהט דער געוועזענער פּרעזידענט פֿון יענער קעניגליכער פּאַלאַטע באַרדיגע מאַנ־טרעי(?) מיט זײַן פֿרוי. די ריכטער זענען שוין מיד פֿון די טויט אורטײַלען. דער פּרעזידענט לײַענט אין 2 מינוט איבער דעם בעשולדיגונגס אַקט. עס ווערט אַרויסגעטראָגען א טויט אורטײַל פֿאַר בײדע, און מען הײסט די פֿערורטײַלטע אַרויספֿיהרען.

פּלוצלינג האָט זיך אויף אײנע פֿון די בענק פֿאַר'ן פּובליקום אויפֿגעהויבען עמעס א רונדער(?) פֿערשוין פֿון א יאָ־ר 50 מיט א פּאָר מאַ־נע יונגע אויבער־נענדיגע(?) אויגען און געבעטען א וואָרט. אויף די פּנימער פֿון די טריבונאַל מיט־גלידער בעמערקט זיך א קרומע גרימאַ־סע און דער פֿאָרזיצענדער פֿרעגט דעם הויפּטה'דיגען מענש:

— ווער זענט איהר און וואָס פֿער־לאַנגט איהר?

— איך בין מאַרקיז דע סאַד, א געוועזענער אײַדעם פֿון די פֿעראורטײַלטע, און וויל נעמען א וואָרט צו זײַער פֿער־טײַדיגונג — האָט געענטפֿערט דער זעלבער פֿערשוין.

— מאַרקיז דע סאַד?! — די מיט־גלידער פֿון טריבונאַל האָבען עפּעס שטיל צווישען זיך געדערט.

צווישען פּובליקום מערקט זיך אויך אַנ'אויפֿרעגונג. ווער האָט דען נישט גע־הערט פֿון דעם כמעט לעגענדאַרען פּרײַ־דערליכען מאַרקיז און אויסטױגען(?) ביזנער דע סאַד. ווער האָט דען נישט געהערט וועגען זײַנע [illegible], וועגען וועל־כע מ'רעדט שוין גאַנצע 20 יאָהר אין אַלע סאַלאָנען, אין די קאַפֿעען און קאַנ־צעלאַריעס? זײַנע ראָמאַנען מיט די העלדען. וועלכע ווערען געמאַטערט און געמאָרדעט אויס ליבע. און דער אַראָ־מאַט פֿון דעם בודואַר ווערט בײַ איהם שמעכדיג(?) אויסגעמישט מיט'ן ריח פֿון בלוט, — דאָס אַלץ האָט איהם שוין גע־שאַפֿען א געוואַלדיגע פּאָפּולאַריטעט. מען לײַענט זײַ אין געהײַמעניש, די פֿראַנצויזישע קאָטאַלאָגען רופֿען דער אונ־מאָראַלישער ראָמאַניסט, אָבער אין גע־הײם בעשמאַקעווען זיי זיך אַלע פֿון די פֿערבאָטענע אויסגאַבען.

יעדער אַנדערער, וואָס וואָלט געהאַט די העזה אַרײַנצומישען זיך אין די ענינים פֿון רעוואָלוציאָנערען טריבונאַל, וואָלט דערפֿאַר בעצאָהלט מיט'ן קאָפּ, און דערצו נאָך דע סאַד, א גע(?). אַריס־טאָקראַט, א מאַרקיז — א פֿײַנד פֿון דער דעמאָקראַטיע. ער איז אָבער אַסע־קורירט פֿון דער גילאָטינע. בײַם אַלטען רעזשים איז ער לאַנגע יאָהרען געזעסען אין דער באַסטיליע, ער איז דעריבער אַזוי אַרום א קרבן פֿון די אַלטע „וואַמ־פּירען", און די נײַע וואַמפּירען משפּטען איהם דעריבער נישט

— רעדט, נאָר שנעלער! מיר האָבען נישט קײן צײַט — האָט א זאָג געטון דער פֿאָרזיצענדער.

מאַרקיז דע סאַד איז הײם אַרויסגעגע־טרעטען פֿאַר זײַן געוועזענעם שווער און שוויגער, אָבער פֿון דער גילאָטינע האָט דאָס זײַ נישט געראַטעוועט. דער פּראָקו־ראָר וואונדערט(?) זיך. וואָס ער פֿערטײַ־דיגט אַזוי הײס די מענשען, וועלכע האָ־בען זיך בעמיהט איהם אַרײַנצוואַרפֿען אין דער באַסטיליע. דער טריבונאַל בע־שטימט נאָכאַמאָל דעם אורטײַל — און אויס אינצידענט.

— „פֿיהרט אַרויס א צווײטען!"

* * *

די דאָזיגע סצענע נעמען מיר אַרויס פֿון דעם ערשט ערשינענעם ווערק פֿון אָטאָ פֿלאַקע „מאַרקיז דע סאַד".

מאַרקיז דע סאַד... א מענש, וואָס האָט געגעבען זײַן נאָמען דעם ערגסטען מין פֿון געשלעכטליכער אויסגעלאַסענ־הײַט און אַרײַנגעפֿיהרט אין דער ליבע דעם עלעמענט פֿון מאַרטירערײַ, דער ראש וראשון אין בעגרינדער פֿון סאַ־דיזם מיט 150 יאָהר צוריק, אין דער עפּאָכע פֿון די ענציקלאָפּעדיסטען און אין די צײַטען פֿון דער גרויסער פֿראַנ־צויזישער רעוואָלוציע האָט ער גע'שם'ט אַלס דער אויסגעלאַסענסטער מענש אויף דער וועלט. רעשיף דע לאַ ברעטאָן, וועלכער האָט וועגען איהם אָנגעשריבען א זעהר דיק בוך. דערצעהלט, אַז דע סאַד האָט אײַנגעאָרדענט „תּפֿילות פֿאַרן טײַוועל" אין זײַן אײַנזאַמען פּאַלאַץ הינ־טער אַרלעאַן. רעשיף שרײַבט, אַז אויף די דאָזיגע תּפֿילות זענען פֿאָרגעקומען זאַכען, פֿון וועלכע די 30 מיליאָן פֿראַנ־צויזען וואָלטען אויפֿגעציטערט געוואָ־רען. די ליבע איז דאָ געגאַנגען צוזאַמען מיט מאַרטירערײַ. אין „טעמפּעל פֿון דער ליבע" ווי דע סאַד האָט אָנגערו־פֿען דעם זאַל, וואו עס זענען פֿאָרגעקו־מען די „טײַוועל־תּפֿילות", האָבען זיך געפֿונען דינע רוטלעך, בײַטשען און אַנ־דערע פּײַניגונגס־מכשירים. בײַוואוינט די „תּפֿילות" האָבען פֿון 20 ביז 50 פּער־זאָן פֿון בײדע געשלעכטער — כמעט אַלע פֿון דער העכערער געזעלשאַפֿט. די מענער האָבען געטאָרט זײַן פֿון פֿער־שידענעם עלטער. פֿרויען האָבען אָבער נישט געקענט זײַן קײן עלטערע פֿון 25 יאָהר. און עס האָבען זיך צווישען זײַ אויך געפֿונען כמעט נאָך יונגע קינדער. באַק־פֿישלעך, פֿערשטעהט זיך, אַז די עלטערן פֿון די מעדלעך, און די מענער פֿון די יונגע פֿרויען, וואָס האָבען זיך בעטײליגט אינ'ם „טײַוועל'ס „תּפֿילות", האָבען געקענט וועלטען. מען האָט איהם מעהר, ווי אײנמאָל געשלעפּט צום געריכט, און אײניגע גאַנץ נאָהענטע מקורבים פֿון הויף האָבען איהם זוגאַר פֿערקלאָגט פֿאַר לודוויג דעם 16־טען.

רעשיף דע לאַ ברעטאָן איז מרמז אויף אין שטעל פֿון זײַן בוך, אַז אַפֿילו די קעניגין מאַריא אַנטואַנעט אַליין האָט זיך זעהר שטאַרק פֿעראינטערעסירט מיט דע סאַד'ס "תּפֿילות" און זי האָט בעקומען די מעגליכקייט זיי בײַצוּוואוינען. און די געריכטס־אַרכיוען פֿון דער פֿאָר־רעוואָלוציע־עפּאָכע קאָן מען גע־פֿונען נישט ווענינג בעשולדיגונגס־אַקטען געגען דעם „גרויסען לעסטערער". א טייל פּראָצעסען פֿון מאַרקיז דע סאַד האָבען אויפֿגערודערט גאַנץ אײראָפּא. אײנער פֿון די דאָזיגע פּראָצעסען איז גע־ווען וועגען דעם ענין(?) ראָזא קעלער, וועל־כע איז דורך איהם געשענדעט געוואָ־רען. דער בעשולדיגונגס־אַקט שטעלט פֿעסט, אַז דע סאַד האָט דאָס יונגע מיי־דעל פֿערנאַרט צו זיך אויף אײנע פֿון זײַנע „טײַוועל'ס־תּפֿילות" און דאָרט האָט מען זי פֿערפּײַניגט מיט רוטען און בײַטשען און פֿערשטופּט איהר דאָס מויל, אַז זי זאָל נישט קענען שרײַען. רעשיף דע לאַ ברעטאָן דערצעהלט די דאָזיגע געשיכטע א ביסעל אַנדערש. מאַרקיז דע סאַד צוזאַמען מיט עטליכע גוטע ברידער, צווישען וועלכע עס האָט זיך אויך געפֿונען א דאָקטער(?), האָבען אײנ־מאָל אין א פֿינסטערע נאַכט דאָס דער־מאָנטע מיידעל אָראָפּגעבראַכט און אָנ־[illegible] אינסטרומענטען, זי אַרויפֿגעלעגט אויפֿ'ן אָפּעראַציאָנס־טיש און געוואָלט מאַכען איבער איהר א וויוויסעקציע. די שרעק האָט איהר געגעבען איבער־מענשליכע כּוחות: זעהענדיג, וואָס מען וויל מיט איהר מאַכען, האָט זי זיך אַרויסגעריסען פֿון זײַערע הענט און ווי אַלעמען צודראַפּעט מיט איהרע נעגעל, דערנאָך איז זי מיט אַלע כּוחות צוגעלאָ־פֿען צו דער טיר און אָנגעהויבען צו צהען בײַם גלאָק, אַזוי אַרום איז זי געראַטע־וועט געוואָרען.

* * *

אין יענער צײַט איז מאַרקיז דע סאַד געווען א פֿערהײַראַטער מענש. זײַן פֿרוי איז געווען די טאָכטער פֿון'ם פּרעזי־דענט פֿון דער קעניגליכער פּאַלאַטע, וועלכען מיר האָבען שוין אויבען דער־מאָנט. זײַן פֿרוי איז געווען א יונגע און א צאַרטע, זי האָט געהײסען רענע. און איהרע אויגען איז ער געווען אַנ'אוי־סערגעוועהנליכער מענש, כמעט א גאָט, צו וועלכען זי האָט תּפֿילה געטאָן. ער האָט אָבער אויף איהר נישט געלענט קײן שום אויפֿמערקזאַמקייט. די פּשוט'ע נאָרמאַלע ליבע איז איהם נישט געווען צום האַרצען. זי האָט זיך דערפֿון גע־פֿיהלט אונגליקליך און זי האָט שוין אַפֿילו געוואָלט אַרײַנגעהען אין א קלויס־טער. איהרע עלטערן האָבען גאַנץ גוט געוואוסט וועגען די אויספֿיהרונגען פֿון זײַער אײדעם, און זײַ האָבען דער טאָכ־טער גאָרנישט געוואָלט דערצעהלען. ערשט מיט דעם שטורמישען פּראָצעס פֿון ראָזא קעלער, האָבען זײַ דערפֿון שוין מעהר נישט געקענט מאַכען קײן סוד פֿאַר זײַער טאָכטער און איהר דער־צעהלט, וואָס פֿאַר א פּערזאָן(?) עס איז איהר מאַן. בײַ דער יונגער פֿרוי האָבען זיך געעפֿענט די אויגען... אָבער אַנ־שטאַט [illegible] פֿון דעם דאָזיגען מענש און צו שפּײַען אויף איהם, האָט זי איהם נאָך מעהר ליעב געקריגען.

ער איז געוואָרען פֿער'מישפּט אויף 2 יאָהר תּפֿיסה. רענע איז זעהר אָפֿט גע־פֿאָהרען זיך זעהען מיט איהם און גע־זעהען, אַז עס זאָל איהם גאָרנישט פֿעה־לען אין דער תּפֿיסה אָבער אין דער זעלבער צײַט, האָט איהר פֿאָטער, געגען ווילען פֿון דער יונגער אונגליקליכער פֿרוי אויסגע'פּועל'ט בײַם קעניג, אַז ער זאָל אַנולירען די חתונה פֿון זײַן טאָכ־טער מיט דעם מאַרקיז דע סאַד.

ווען ער איז שפּעטער אַרויס פֿון תּפֿיסה, האָט מען איהם אַרויסגעשיקט פֿון פּאַריז און זײַן [illegible] הינטער מאַרסעל. רענע האָט זיך געריסען אַרויס צופֿאָהרען צו איהם, און דער קעניג אַליין האָט זיך געמוזט אַרײַנמישען, אַז זי זאָל אײנמאָל פֿאַר אַלע מאָל מיט איהם ענדיגען. זי האָט זיך אונטערגעגעבען. אָבער איהר האַרץ איז צובראָכען [illegible] בענקשאַפֿט. מאַרקיז דע סאַד האָט [illegible] זײַן פֿערשיקונגס־אָרט זיך [illegible] רעגט אַזוי, אַז עס זאָל זיך איהם נישט לאַנגווײַליגען. זעהר אָפֿט זענען צו איהם געקומען געסט פֿון דער העכערער געזעל־שאַפֿט און בעגלײטונג פֿון יונגע פֿרויען. דער פּראָצעס פֿון ראָזא קעלער האָט בײַ די פֿראַנצויזישע אַריסטאָקראַטקעס אַרויסגערופֿען א [illegible] נײַגעריגקייט אָנצוקוקען דעם הויפּט־העלד פֿון דעם דאָזיגען פּראָצעס, און עס איז געווען פֿאַר זײַ א גרויסער כבוד זיך צו בעקע־נען מיט איהם. יעדע נאַכט זענען דאָרט פֿאָרגעקומען די אויסטערלישסטע אָרגיעס, און אין די מאָמענטען, ווען עס איז בײַ איהם א ביסעל שטילער געוואָרען האָט ער אָנגעשריבען נײַע פּאָרנאָגראַ־פֿישע ראָמאַנען, אין וועלכע עס האָבען פֿיגורירט אַלס העלדען די משונה'דיגסטע דעגענעראַטען און דעגענעראַט־קעס. ער איז אויך אַלס אַרויסגעפֿאָהרען קיין מאַרסעל און פֿון צײַט צו צײַט דאָרט אויך אײַנגעאָרדענט [illegible] פֿון די ווילדסטע אָרגיעס.

דאָרטען מאַכט איז ער פֿערוויקעלט געוואָרען אין א פּראָצעס, וואָס האָט גע־האַט פֿאַר איהם זעהר שווערע פֿאָלגען.

מאַרקיז דע סאַד האָט זיך בענוצט מיט א ספּעציעלען מיטעל אײַנצושלעפֿ־ען די פֿרויען, וואָס האָבען זיך בעטײ־ליגט אין זײַנע „טײַוועל'ס תּפֿילות". (קײן נאַרקאָטישע מיטלען, ווי כלאָראָ־פֿאָרם האָט מען דאַן נישט געוואוסט) דאָס דאָזיגע מיטעל האָט ער צוזאַמענ־געמישט מיט דעם נאַשווערג, וואָס ער האָט דערלאַנגט די מאַרסעלער מייד־לעך, ווען זײַ זענען צו איהם געקומען. אײן מיידעל איז פֿון דעם דאָזיגען מי־טעל געשטאָרבען. די אַנדערע זענען גאַנץ ערנסט קראַנק געוואָרען.

* * *

מאַרקיז דע סאַד איז געוואָרען אַרעס־טירט. דער פּראָצעס האָט אויפֿגערו־דערט די עפֿענטליכע מײנונג, אַזוי אַז מען האָט גענומען דעם מאַרקיז פֿיהרען אין געריכט אַרײַן אין בעגלײטונג פֿון א שטאַרקער פּאָליציי־וואַך, ווײַל מ'האָט מורא געהאַט, אַז די מענשען אויף דער גאַס וועלען איהם צוריסען אויף שטי־קער. פֿאַר דער לעצטער זיצונג האָט דע סאַד איבערגעקויפֿט די וואַך און אַנט־לאָפֿען פֿון תּפֿיסה. צומאָרגענס איז ער שוין געווען אין איטאַליען, אין פּיע־מאָנט. דאָרט איז ער געפֿאָהרען קיין סאַרדיניען. די פֿראַנצויזישע מאַכט האָט איהם אַרויסגעפֿאָדערט פֿון דאָרט און אײַנגעזעצט אין א פֿעסטונג. וואו ער האָט געלעבט גרעפֿליך. געשפּילט אין קאָרטען מיט די אָפֿיצערען, און געהאַט ראָמאַנען מיט דאַמען.

אַזוי זענען אַוועק עפּעס מעהר פֿון 2 יאָהר. ער האָט זעהר שטאַרק געבענקט נאָך פּאַריז. זײַן געוו. פֿרוי, וועלכע איז צו איהם געקומען אויף א וויזיט אין פֿעסטונג אַרײַן האָט ער געבעטען, אַז זי זאָל זיך בעמיהען איהם אַרויסצונעמען פֿון דעם דאָזיגען „לאָך". זי האָט געטאָן דאָס וואָס ער האָט פֿון איהר געבעטען. זי האָט אויסגעדונגען אין מאַרסעל א באַנדע פֿון 15 בעוואַפֿנטע לײַט און בײַ נאַכט מיט זײַ געמאַכט אַנ'איבערפֿאַל אויף דער פֿעסטונג און אַרויסגעפֿיהרט פֿון דאָרט איהר מאַן. פֿערשטעהט זיך, אַז פֿיל פֿון די פֿעסטונגס־סאָלדאַטען זענען געווען איבערגעקויפֿט.

זי האָט איהם געפֿיהרט קיין נעאָפּאָל, פֿון דאָרט איז ער אין א קורצער צײַט אַרום געפֿאָהרען קיין פּאַריז, הגם ער

(ענדע זײַט 11)

גלײַכווערטלעך פֿון מדרש

וועה צו דעם הויז, וואָס זײַנע פֿענ־סטער געהען אַרויס אין דער פֿינסטער־ניש.

* * *

מ'זאָגט צו דער בין(?): נישט דײַן שטאָך, נישט דײַן האָניג...

* * *

מ'זאָגט צו דעם אייזעל: גאַ דיר א שעפֿעל. ווײַט און מיר וועלען דיר אָפּ־שנײַדען דעם קאָפּ.

* * *

א וואַנט האָט אויערען.

* * *

בײַזט א העלד — אָט איז א בער, קום ראַנגעל זיך מיט איהם.

* * *

ווער עס האָט הונדערט, וויל צווײ הונדערט.

* * *

נישט קײן בעל־מלאכה אָהן געצײַג.

* * *

אַז דער קאָפּ איז נישטאָ, וואָס נוצט דער גוף.

דער יצר הרע געהט נישט אָן אײַנט, נאָר אין מיטען גאַס.

* * *

געהערט איז נישט גלײַך צו געזעהען.

* * *

אַז ס'איז נישטאָ קײן גאָרטען, איז נישטאָ קײן צוים; אַז ס'איז נישטאָ קײן כמאַרע, איז נישטאָ קײן פּאַסטוך.

* * *

רופֿא! הײל זיך פֿריהער אַלײן אויס.

* * *

וואו א מענש וויל גערען, דאָרטען פֿיהרט מען איהם.

* * *

אין א ברונען, פֿון וועלכען דו האָסט געטרונקען, זאָלסטו נישט וואַרפֿען קײן שטײן.

* * *

אַז דער פּאַסטוך בלאָנדזשעט, בלאָנ־דזשען די שאָף אויך נאָך.

פון דער סדרה

פערל פון אַלטען אוצר

געזאַמעלט פון

פ. ז. גליקסמאַן.

כי תצא למלחמה על אויבך.

פאַרוואָס שטעהט: כי תצא למלחמה, ס'האָט געבראַוכט צו שטעהן: כי יהיה לך מלחמה? דער הויפּט־קאַמף פון'ם מענש איז דער קאַמף געגען זיך אַליין, ד. ה. געגען דעם יצר־הרע, וואָס ציהט איהם צו בעגעהן פערשידענע שלעכטע טאַטען. געגען דעם דאָזיגען אונזיכטבאַרען שונא, מיינט די תורה, דאַרף מען אַרויסגעהן קעמפען און איהם בעזיגען. און ווער איז א גבור, א העלד, זאָגט די משנה (אבות), דער, וואָס איז „כובש את יצרו", דער, וואָס איז גובה זיין אייגענעם שלעכטען טריב. צו דעם האָט אפשר די גמרא מכוון געווען מיט דעם מאמר (קידושין ל"ט): „לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע". ד.ה. די תורה האָט גאָר געמיינט דעם קאַמף געגען דעם יצר הרע. (באר מים חיים)

* * *

וחשקת בה ולקחת לך לאשה.

מיר בעגעגנען אָפט אין לעבען, ווי איינער וואַרפט אַן'אויג אויף זיין פריינד'ס שעהנע פרוי. און זעלבען מאָמענט ווערט ער זיין פריינד א שונא און ערקלערט געגען איהם מלחמה, נאַטירליך דיפּלאָמאַטיש. מיט'ן מויל רעדט ער שעהן, גאָר טיף אין האַרצען אַרבייט ער אויס אַלע זיינע מלחמה־פּלענער.

און אזא פאַל מיינט דער „כי תצא למחמה על אויביך", ווען דו וועסט אַרויס אין אזא מלחמה פון „וראית בשבית אשת יפת תואר". דו וועסט דער שעהנער פרוי איינרעדען, אַז זי איז אין א געפענגניש, זי האָט נישט קיין גוט לעבען ביי איהר מאַן, און דו וועסט אַזוי ווייט ברענגען, אַז דער מאַן וועט זי אַרויסטרייבען און וועט זי גט'ען איבער דיר; און אזא פאַל „ולקחת לך לאשה", זיי ווענינגסטענס אַזוי פיל מאַן, זאָלסט זי נישט פערלאָזען דאַן אַליין צו פּיהרען איהר קאַמף פאַר'ן לעבען, האָב אַמווענינגסטען מיט איהר חתונה. (חיים מאַלין פון ניו־יאָרק).

* * *

ושם לה עלילות דברים.

צום אַלטען וואָרקער אדמו"ר ר' יצחק ז"ל איז אַמאָל געקומען א פרוי, אַן אַלמנה, כדי פון איהם צו בעטען א טובה דהיינו: ס'איז איינער שולדיג איהר מאַן 60 רובעל, זאָל דער רבי ביי יענעם פּועל'ן, ער זאָל איהר אָפּגעבען דעם חוב „זאָל זי אַרויסגעהן, — האָט זיך דער געמאַהנטער חסיד אָנגערופען, „איהר מאַן לעבט שוין נישט 3 יאָהר און זי האָט א קינד פון א האַלב יאָהר". „אויב אַזוי, האָט זיך אדמו"ר ר' יצחק אָנגערופען, מוז מען גיכער אויף איהר רחמנות האָבען. וואָרום זי איז שוין געקומען אין אזא מצב, אַז זי האָט זיך געמוזט מפקיר זיין פאַר א שטיקעל ברויט" ער האָט טאַקע באַלד בעפוילען, מען זאָל בעצאָהלען דאָס געלד. (אהל יצחק).

* * *

כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע.

דער דאָזיגער פּסוק איז אומפערשטענדליך, ווייל א מענש דאַרף דאָך שטענדיג זיין אָפּגעהיטען פון יעדער שלעכטער זאַך, נישט דוקא דעמאָלט, ווען מען געהט אין דער מלחמה אַריין? דערויף ערקלערט רש"י, אַז דאָס איז דערפאַר, ווייל דער שטן איז מקטרג בשעת הסכנה, אָבער דער אמת איז, אַז די תורה וואָרענט אויף אזא זאַך, און וועלכער די אומות עולם ווערען פון אייבינג אָן געשטרויכעלט, דהיינו, ווען דאָס מיליטער ציהט אין דער מלחמה אַריין, איז עס פערווילדעט, עס בעגעהט אַלע מיני אבזריות'ן, ס'גזל'ט, רצח'ענט און שענדעט, אַלץ איז ביי זיי ערלויבט אין נאָמען פון דער מלחמה. די תורה האָט אָבער אָט דאָס אַלץ אויך אין דער צייט פון מלחמה פערבאָטען. (רמב"ן).

(סקיצע)

(נאָך פראַנצויזישען)

פון ל. ק.

אויפריכטיגקייט

נאָך דריי יאָהר פערהייראַט לעבען איז דאָס געווען זייער ערשטע סצענע.

זיי זענען געזעסען אין דעם קליינעם שעהן־איינגעפּוצטען זאַל, וואו זיי פלעגען פערברענגען זייערע אָנגענעהמסטע, געמיטליכע אָווענטען. ער האָט געגרוילערט זי האָט צוגעגרייט טהיי און דערצעהלט דערביי, וואו זי איז געווען און וואָס זי האָט געזעהן דעם גאַנצען טאָג:

— רעדזשאַך, — האָט זי געזאָגט, — האָב איך זיך אַריינגעכאַפּט אויף א רגע־לע צו ליל'ן. פון איהר בין איך אַריין צו מ'שאַ'לרס טרינקען א קאַפע.

— און ווייטער גאָר נישט? — האָט דער מאַן געפרעגט.

זי האָט אָנגעשטעלט אויף איהם אירע שעהנע, קלאָרע אויגען:

— ווייטער גאָרנישט...

ער האָט זי שאַרף אָנגעקוקט:

— מיין ליבע סאָניע. — האָט ער אָנגעהויבען, — פאַרוואָס דערצעהלסטו מיר נישט דעם אמת? אָט ווי, איך גראַד, אַז דו ביזט שפּעטער צוגעפאָר'ן מיט א מעקסי צו א אַפּערע הויז איך בין גראַד אַליין פערביי געפאָרען אין א טעקסי און האָב געזעהען, ווי דו האָסט בעצאָהלט דעם שאָפער און ביזט אַריין אין געשעפט. איך האָב נישט געהאַט קיין צייט זיך אָפּצושטעלען .. זאָג מיר סאָניע, וואָלט איך דיר געווען פיל געשטערט?... נו, נו, זיי אויף מיר נישט ברוגז! שטעל זיך אַליין פאָר אויף מיין אָרט. וואָס קאָן איך טראַכטען, ווען איך ווייס אַז דו בעהאַלטסט עפּעס פון מיר. פאַרוואָס האָסטו מיר נישט דערצעהלט וועגען דיין באַזוך אין געשעפט? וואָס אַזוינס האָסטו דאָרט געהאַט צו טון?

ער איז געשטאַנען אנטקעגען איהר, שטרענג, ווי א ריכטער דאָס יונגע ווייבעל האָט זיך געדו'טעלט. איהר געזיכט האָט זיך צוזאַמענגענומען, ווי ביי א קינד איידער עס הויבט אָן צו וויינען.

— אַלעקס, — האָט זי געזאָגט, — דאַרפסט אויף מיר נישט זיין ברוגז איך האָב ערגעץ פאַרגעסען דעם רעגענשירעם וואָס דו האָסט מיר געקויפט. איך בין געווען פערצווייפעלט. אַלץ, וואָס דו קויפסט מיר, איז מיר אַזוי טייער. נו, בין איך אַרומגעלאָפען דעם גאַנצען טאָג זוכען דעם רעגענשירעם. דאָס איז די גאַנצע געשיכטע.. אַזוי בעהאַלט איך קיין זאַך נישט פון דיר... די ווייסט עס אַליין.. אונז גלויבסטו מיר?

יאָ, ער האָט איהר געגלויבט, דאָך האָט ער נישט געקאָנט זיך אונגאַנצען בערוהיגען. ער האָט נישט געקאָנט צולאָזען דעם געדאַנק, אַז זי זאָל ווען עס איז האָבען בעהאַלטען פון איהם די מינדסטע קלייניגקייט. ער האָט געזעהען אין דעם א בעליידיגונג פאַר זיין מענערישען שטאָלץ אַן'אַנגריף אויף זיין הערשאַפט און מאַכט.

— מיין ליבע סאָניע, — האָט ער געזאָגט, — איך גלויב דיר. דאָך.. זעהסטו כאָטש אונז איין, ווי געפעהרליך עס איז צו שפּילען זיך אין בעהעלטערלעך? צווי־פרוי אונטער אַלע אומשטענדען איז דאָס טאַטע ווינציגסטע אין דעם צוזאַמענלעבען צווישען מאַן און ווייב.. מיר קאָנען אַנדערש נישט זיין גליקליך, סיידען דו זאָלסט שטענדיג זיין אויפריכטיג מיט מיר, ווי דו ביזט עס ביז אויצט געווען... דיין אויפריכטיגקייט איז מיר נאָך טייערער און ליבער. ווי דיין שעהנקייט. דו ביזט נאָך א קינד, סאָניע, נאַאיוו, ווילזוגיג דאָס לעבען איז פיל מיט שטרויכלונגען, וואָס דו קאָנסט זיי אַליין נישט בייקומען. איך בין דאָ, כדי דיך צו בעשיצען און צו פיהרען. ווי אַזוי אָבער קען איך עס טון, אויב דו האָסט פאַר מיר סודות? איך בין צופרידען, וואָס עס האָט זיך אַזוי געמאַכט, אַז מיר קאָנען זיך אויצט דורכרעדען פון אויצט אָן דערצעהל מיר אַלץ. מיין קינד, זיי אויפריכטיג, דורכאויס אויפריכטיג... טאָמער בעהאַלטסטו עפּעס פון מיר. וועל איך עס דאָך פריהער, אָדער שפּעטער סיי ווי אויסגעפינען... און איך ווייס נישט, צי איך וועל דיך דעמאָלט נאָך קאָנען ליב האָבען, אַזוי ווי איך האָב דיך אויצט ליב.. האָסט מיך פערשטאַנען?

— יאָ, יאָ, — האָט סאָניע געענטפערט, — איך שווער דיר, אַז איך וועל שטענדיג זיין אויפריכטיג מיט דיר! זאָג נאָר נישט, אַז דו וועסט מיך מעהר נישט ליב האָבען איך וועל דיר אַלץ דערצעהלען.. וועסט מיך שטענדיג ליב האָבען, אַלעקס?...

זי האָט זיך א וואַרף געטון אין זיינע אָרעמס. ער האָט געשמייכעלט, א צופרידענער.

די „סצענע" האָט אויף סאָניע'ן געלאָזט א טיפען איינדרוק. זי האָט מיט פערעהרונג אויפגעקוקט צו איהר מאַן, וואָס איז געווען עלטער און ערפאַהרענער פון איהר. דער געדאַנק, אַז זי האָט איהם וועה געטון, האָט זי שטאַרק געקוועלט. זי האָט זיך פערטראַכט... אויגענטליך, איז עס נישט פון די גרינגע זאַכען אַלץ צו דערצעהלען. אָבער ניין, ניין! אַלעקס פערשטעהט בעסער פון איהר. זי מוז זיין אויפריכטיג. וועט מעהר פון איהם קיין זאַך נישט אויסבעהאַלטען!

אָט שוין פון דעם צווייטען טאָג אָן האָט זי עס אָנגעהויבען.

א מאַן איז איהר נאָכגעגאַנגען אויף דער גאַס און איהר איינגערוימט א פּאָר נאַרישקייטען. אַזוינס קען טרעפען און טרעפט טאַקע מיט יעדער מעהר וועניגער שעהנער פרוי. עס איז נישט פון די וויכטיגע זאַכען פריהער וואָלט איהר גאָר נישט געווען איינגעפאַלען צו דערצעהלען עס איהר מאַן. אויצט אָבער האָט זי געמוזט...

מען קאָן נישט זאָגען, אַז אַלעקס איז די זאַך געווען שטאַרק צום האַרצען... א גראָבקייט פון א מענשען צוצושטעהען און גאָר צו זיין ווייבעל, צו זיין סאָניען!.

און א פּאָר טעג אַרום איז סאָניע געגאַנגען זעהען איהר אַלטע און זעהר רייכע מוהמע און אָוונט האָט זי דערצעהלט דעם מאַן:

— איך בין הייַנט געווען ביי דער מוהמען. איך האָב דאָרט אויך געטראָפען מיין מאַמע. אויף צו להכעיס האָבען זיך דער מוהמע'ס רומאַטיזם הייַנט צושפּילט מעהר ווי אַלע מאָל און זי האָט געהאַלטען אין איין וואָרטשען.

— ווי איהר שטייגער איז, — האָט אַלעקס צוגעגעבען.

— זי האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף דיר איך האָב איהר געזאָגט, אַז דו ביזט שטאַרק פערנומען. זי האָט מיך ביז אָנגעקוקט און געמאַכט צו מיר אַזוי: „פערנומען, זאָגסטו? זיינע גרויסע געשעפטען, מישטיינס געזאָגט!"

— וואָס! — האָט אַלעקס אויסגעשריגען — אַזוי האָט זי טאַקע געזאָגט, די אַלטע מכשפה?

— עס אַרט דיך?

— גאָט. איך לאַך זיך אויס פון איהר! עס איז דאָ אויף וועמען פעראיבעל צו האָבען! און וואָס האָט עפּעס דיין מוטער געזאָגט?

— זי האָט געזאָגט. אַז דו ביזט א מרוק, האַלטסט זיך ווייט פון מענשען, זי האָט עס אָבער געזאָגט גוטמוטיג.

— אַזוי? דיין מאַמע, הייסט עס, האָט נאָך צוגעהאָלפען דיין מייערער מוהמען? ני. מילא, זאָל זיין אַזוי. אָבער דיין אויפריכטיגקייט סאָניע, געפעלט מיר זעהר... אַזוי, זעהסטו, דאַרף עס זיין צווישען מאַן און ווייב..

— נו, און דו, אַלעקס? — האָט סאָניע געפרעגט — וואָס האָסטו הייַנט געטון?

— הם... יאָ.. איך בין געווען אין קלוב... בערנאַרד און לעאָן האָבען געשפּילט פּאָקער.. הם... האָב איך אויך גענומען א ווילע א „האַנט"... ווייטער גאָר נישט.

ער האָט זי מיט אַלע כחות איינגעהאַלטען נישט צו ווייזען איהר, ווי ער האָט זיך געפיהלט געערגערט פון דעם. וואָס זי האָט איהם געהאַט דערצעהלט. זי איז געווען זיכער, אַז ער האָט שטאַרק גענאָסען פון איהרע אמית'דיגע רייד.

סאָניע האָט געהאַט אין זיך גענוג מוט צו פערבלייבען אויפריכטיג אויך אויף ווייטער. אַלעקס האָט אויגיכען אויסגעפונען אַז די פערשידענע שמאַכונגס, וואָס זי האָט געהאַלטען אין איין קויפען האָבען איהר געקאָסט פיל טייערער, ווי זי האָט עס איהם ביז אויצט געזאָגט. ער האָט זיך דערוואוסט, אַז זי האָט נישט ליב, ער זאָל צוקומען צו איהר צו נאָהענט, ווען עס הערט זיך פון איהם שנאַפּס, אַז דאָס זיינע זיינען זיינס און דער וואָגען מאַכט זי געפיהלט אזוי. זי האָט איהם אויך דערצעהלט אַליין. וואָס עס פלעגט איהר אויסקומען צו הערען פון איהרע חבר'טעס וועגען מענער. איינמאָל האָט זי איהם דערצעהלט, אַז לולי, וואָס אַלעקס האָט געהאַלטען פאַר זעהר א שעהנע, האָט איהר געזאָגט:

— מיט אזא מאַן ווי דיינער מעגסטו זיך זיין גאַנץ רוהיג. ווען דו זאָלסט אַפּילו האָבען צעהן געליבטע, וועט ער זיך אויך קיינמאָל נישט בעמערקען.

סאָניע האָט איהם אָבער גלייך פערזיכערט, אַז לולי איז א גרויסע פלאַפּלערקע און ווייס נישט, וואָס זי רעדט.

יעדען טאָג האָט סאָניע אונטערגעטראָגען איהר מאַן א מאַסע קלייניגע, טאָג טעג

(ענדע זייט 11)

די רעוואָלוציע פון די דרום־אַמעריקאַנישע לענדער

די ראָלע, וואָס אַ יוד האָט געשפּילט אין די רעוואָלוציעס. — אַ נייער בוך וועגען סאַימאָן באָליוואַר

די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין די דרום אַמעריקאַנישע לענדער האָט זיך אָנגעהויבען אין אָנפאַנג פון נייַצעהנטען יאָהרהונדערט און האָט אָנגעדויערט א ערך פון 25 יאָהר. כמעט אַלע לענדער דאָרט זענען דעריבאָלט געווען קאָלאָניעס פון שפּאַניען און די רעוואָלוציע האָבען געזוכט צו געווינען אונאָפּהענגיגקייט פון דער שפּאַנישער הערשאַפט. די צייט איז געווען זעהר א גינסטיגע פאַר אזא קאַמף. אין אייראָפּא האָבען געבושעוועט די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות; שפּאַניען איז איינגענומען געוואָרען פון פראַנקרייך און אויף איהר טראָן איז געזעסען נאַפּאָלעאָנ'ס ברודער. שיקען אהין אַרמייען צו אונטערדריקען די אויפשטאַנדען איז כמעט אונמעגליך געווען. דערצו זענען די פרייהייטס געדאַנקען, וואָס די פראַנצויזישע רעוואָלוציע האָט פּראָקלאַמירט, געווען אין דער לופט. די פיהרער פון די רעוואָלוציעס דאָ האָבען זיך מיט זיי בענוצט צו בעגייסטערען די מאַסען, זיי צו וועקען צום קאַמף.

די גרויסע שטערונג צו די רעוואָלוציעס דאָ איז געלעגען אין דער צוטיילונג פון דער בעפעלקערונג. די געזעלשאַפט איז געווען איינגעטיילט אין דריי שיכטען: די ערשטע, די אויבערשטע, זענען געווען די שפּאַנישע אַריסטאָקראַטען די צווייטע, די קינדער פון די געמישטע הייראַטען צווישען די שפּאַניער און די איינגעפאָרענע אינדיאַנער די דריטע זענען געווען די איינגעפאָרענע און די נעגער שקלאַפען. די דריי קלאַסען פון דער בעפעלקערונג האָבען איינע די אַנדערע געהאַסט, און ס'איז שווער געווען זיי צו פעראייניגען אין א געמיינשאַפטליכען קאַמף געגען דעם געמיינשאַפטליכען שונא פון לאַנד. די שפּאַנישע אַריסטאָקראַטען, פלעגען שטיצען די שפּאַנישע רעגירונג, כאָטש מאַנכע פון די ווילכטיגסטע פיהרער פון די רעוואָלוציעס זענען געווען די קינדער פון די רייכסטע שפּאַנישע פאַמיליעס.

סאַימאָן באַליוואַר איז געווען איינער פון די אַריסטאָקראַטישע קינדער ער איז געבאָרען געוואָרען אין דער שפּאַנישער קאָלאָניע ווענעזועלא, אין דרום־אַמעריקע, אין יאָהר 1783, אינ'ם זעלבען יאָהר, ווען די ענגלישע קאָלאָניעס אין צפון אַמעריקע האָבען געוואונען

געזאַפּט געוואָרען מיט'ן גייסט פון פריי־ געווען 16 יאָהר האָבען זיינע עלטערען איהם געשיקט שטודירען אין שפּאַניען. באַליוואַר האָט פערבראַכט אין אייראָפּא עלף יאָהר. ער איז דאָרטען געווען אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציע. ווען נאַפּאָלעאָן האָט פערכאַפּט די מאַכט און איז געקרוינט געוואָרען אַלס קייזער פון פראַנקרייך. ער האָט זיך בעקענט מיט די גרונד אידעען פון דער רעוואָלוציע און איז אָנגעזאַפּט געוואָרען מיט'ן גייסט פון פרייהייטס קאַמף.

פון 1810 ביז זיין טויט אין 1830, האָט באַליוואַר געאַרבייט פאַר דער בעפרייאונג און פאַר'ן פּאָליטישען אויפבוי נישט נאָר פון זיין געבורטס לאַנד ווענעזועלא, נאָר אויך פון די אַלע אַרומיגע לענדער. ער האָט געפיהרט די רעוואָלוציע געגען שפּאַניען אין קאָלאָמביא אין ווענעזועלא, אין באָליוויא, און פּערו און עקוואַדאָר, באָליוויא איז פריהער געווען א טייל פון פּערו. אָבער אַלס רעזולטאַט פון בעפרייאונגס קאַמף האָט זי זיך אָפּגעשפּאַלטען און אָרגאַניזירט אַ אייגענע רעגירונג דער נאָמען באָליוויא מאַכט נאָך באַליוואַר'ן. באַליוואַר איז דער איינציגער פרייהייטס קעמפער וואָס האָט דעם כבוד אַז א גאַנצע לאַנד זאָל טראָגען זיין נאָמען.

צו זיין א פאָלקס פיהרער אין דרום אַמעריקע איז קיינמאָל נישט געווען לייכט, אַפילו אויצט אויך נישט. דעמאָלט אין דער שרעקליכער אומרוהיגער צייט. און ווען די גרויסע מאַיאָריטעט פון דער בעפעלקערונג איז געווען פערזונקען אין אונוויסענהייט און אין אַבערגלויבען, איז עס געווען פערבונדען מיט די גרעסטע געפאַהרען. די קירכע, וועלכע איז דעמאָלט געווען אומגעהויער מעכטיג, איז געשטאַנען מיט דער שפּאַנישער הערשאַפט און פערשאָלטען די רעוואָלוציעס און געליינט די פיהרער פון די רעוואָלוציעס אין חרם.

באַליוואַר איז געווען נישט בלויז די ווילכטיגסטע מיליטערישע קראַפט אין די רעוואָלוציאָנערע אַרמייען. ער איז אויך געווען די ווילכטיגסטע פּאָליטישע קראַפט. ער האָט געהאַט ווייטע אַמביציעס פאַר זיך אַמעריקע, און ווען איהם וואָלט געלונגען זיינע אַמביציעס צו פערווירקליכען, וואָלט דרום אַמעריקע הייַנט געווען אָהן א ערך שטאַרקער, רייכער און מעהר פּראָגרעסיווער. ווי זי איז. ער האָט געטרייבט דעם געדאַנק פון א פעראייניגונג פון אַלע לענדער אין דרום אַמעריקע אין איין גרויסען פערבאַנד. ער האָט זאָגאָר אויסגעאַרבייט א קאָנסטיטוציע פאַר דעם פערבאַנד. אָבער זיין מיה איז געווען אומזיסט. די פּאָליטיקער פון די פערשידענע לענדער האָבען פון זיין פּלאַן נישט געוואָלט הערען. אַנשטאַט דעם, וואָס די לענדער זאָלען נעהענטער זיך פערבינדען, איז געשעהען פּונקט דאָס פערקעהרטע. מאַנכע פון די לענדער האָבען זיך נאָך צורייסען און צושפּאַלטען. פון פּערו האָט זיך אָפּגעריסען באָליוויא; פון עקוואַדאָר האָט זיך אָפּגעריסען קאָלאָמביא; ווענעזועלא. וועלכע איז געווען פערבונדען מיט קאָלאָמביא אין דער רעוואָלוציע, האָט זיך שפּעטער פון איהר אָפּגעריסען.

פון די צוואַנציג יאָהר, וואָס באַלי־וויא האָט געווידמעט דער רעוואָלוציע, האָט ער געהאַט גוטע בלויז עטליכע. די ערשטע צעהן יאָהר האָט ער געליטען אַלערליי צרות. עטליכע מאָל איז זיין אַרמיי אינגאַנצען צושלאָגען געוואָרען און ער האָט געמוזט אַנטלויפען אויף איינע פון די אינזלען ביי די ברעגעס פון דרום אַמעריקע און זיך דאָרט בעהאַלטען. אין יענע יאָהרען האָט ער שוין געהאַט בעשלאָסען דעם קאַמף אינגאַנצען אויפצוגעבען. ער איז געווען איבערצייגט, אַז ווען אַפילו די גרויסע מאַסען וועלען זיך אָן דער רעוואָלוציע אָנשליסען, וועט די ריאַקציע וועלען דורך די אינטריגעס פון די פיהרער. אָבער ער האָט זיין בעשלוס נישט געקענט האַלטען. ווי באַלד ער פלעגט בעקומען די נייעס אַז אין זיין לאַנד רודערט זיך ווידער מיט רעוואָלוציע, פלעגט ער קומען און זיך אַריינוואַרפען אין קאַמף.

עס איז דאָ ווילכטיג צו בעמערקען, אַז זיין צוריקקומען דעם לעצטען מאָל האָט ער צו פערדאַנקען א יודישען פריינד און פערעהרער זיינעם. עס איז גאַנץ מעגליך, אַז ווען נישט דער יוד וואָלט באָליוואַר דעם לעצטען מאָל נישט געקומען און די געשיכטע פון דרום אַמעריקע וואָלט גענומען א גאַנץ אַנדערע ווענדונג. דער יוד, זיין נאָמען איז געווען בריאַן, האָט געגעבען באַליוואַר'ן די נויטיגע סומען געלד און האָט אויך געווירקט, ער זאָל אַנפערטרויט ווערען מיט דער פולער מאַכט אָנצופיהרען די רעוואָלוציע.

בריאַן האָט געשפּילט א וויכטיגע גרויסע ראָלע אין דער רעוואָלוציע. ער איז געווען דער הויפּט אַדמיראַל פון רעוואָלוציאָנערען פלאָט און איינע פון די ווילכטיגסטע שלאַכטען צווישען דער רעוואָלוציאָנערער אַרמיי אונטער באַליוואַר'ן און די שפּאַנישע אַרמיי האָט זיך געענדיגט מיט א זיג פאַר דער רעוואָלוציע, א דאַנק דעם, וואָס בריאַן איז אָנגעקומען מיט זיינע שיפען און געצוואונגען די שפּאַניער זיך צוריקצוציהען.

בריאַן איז געווען דער הויפּט ריכטער פון דער רעוואָלוציאָנערען טריבונאַל צו משפּט'ן איינעם פון די הויפּט אינטריגאַנטען געגען באַליוואַר'ן.

ווער בריאַן איז געווען פון וואַנען ער שטאַמט, ווייס מען נישט. דאָס נייע בוך וואָס איז ערשט ערשיינען איז די שטעלע וואו מען בעגעגענט בריאַנ'ען צום ערשטען מאָל: „הילף פאַר באַליוואַר'ן איז געקומען פון אַן'אַנדער ווינקעל. לואיס בריאַן, א רייכער יונגער יוד פון קוראַסאַא, פון דער וועלכער עלטער ווי באַליוואַר, האָט איהם געשריבען און געפרעגט ווי אַזוי ער וואָלט געקענט העלפען די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג. דער יוד האָט שוין פריהער געדינט אין דער רעוואָלוציע א'ם קאַפּיטאַן פון שיף אונטער האָט ער געפיהרט פון ענגלאַנד א שיף מיט אַמוניציע און ער איז גרייט געווען צו פינאַנסירען באַליוואַר'ס רעוואָלוציאָנערע אַרבייט. באַליוואַר איז פון זיין בריף טיף גערעהרט געוואָרען און האָט איהם אין זיין ענטפער אַדרעסירט מיט די ווערטער: „מיין ליבער ווירדיגער פריינד".

אין די צוואַנציגער יאָהרען, ווען די רעוואָלוציע האָט גענומען ענדליך זיגען. איז באַליוואַר בערימט געוואָרען אַלס דער גרויסער העלד, דער בעפרייער. גאַנץ דרום־אַמעריקע האָט איהם פערגעטערט וואו ער איז געקומען האָט מען פאַר איהם געמאַכט פאָלקס דעמאָנסטראַציעס. זיין נאָמען איז בערימט געוואָרען אין דער גאַנצער וועלט.

פערשאָלטען בלוט

גרויסער שפּאַנענדער ראָמאַן פון דער היינטיגער צייט

(24. פאָרטזעצונג)

קוים האָט דער אומגליקליכער פערענדיגט זיינע לעצטע ווערטער, האָט זיך פון קאָרידאָר דערטראָגען עפּעס א גערויש פון פעסטע מענערישע טריט.

— העסטו? אָ, זיי נעהען שוין, די גערעכטיגקייטס־בעאַמטע! ס'איז אַזוי, ווי כ'האָב דיר פריהער־אויס געזאָגט, מיין אומגליק דערנעהנטערט זיך. די קללה, וואָס הענגט איבער מיין קאָפּ, טרייבט מיך אין די אָרעמס פון טויט — איך בין א פערלוירענער! — האָט מיט א זיפצענדער שטים געזאָגט פראַנץ פעלד און זיך שווער אַראָפּגעלאָזט אויף א שטוהל.

— ניין, ניין, מיין פאָטער, דאָס איז אויסגעשלאָסען! ווער זאָל דען דיך בעשולדיגען אין דעם מאָרד איבער מיין געליבטען? האָט בעלאַ נסדר געשריגען.

— זיי זענען שוין דאָ! — האָט דער אַלטער מיט א געדעמפּטע קול געזאָגט.

אין דעם זעלבען מאָמענט זענען דורך דער אָפען־שטעהענדער טיר אַריינגעקומען עטליכע קרימינאַל־בעאַמטע אין ציוויל אַריין.

בעלאַ האָט זיך דערשראָקען. זי האָט נישט פערשטאַנען די בעדייטונג פון דעם דאָזיגען בעזוך. איהרע אויגען, פון וועלכע ס'האָט אַרויסגעקוקט צווייפעל און שרעק, האָבען געקוקט אויף די פּאָליציסטען, וועלכע האָבען מיט זייערע בליקען אדורכגענומען די אָנוועזענדע אין שטוב. ענדליך האָט א קרימינאַל־בעאַמטער אונטערגעבראָכען דאָס שטילקייט און שטיל געזאָגט:

— ווי כ'לעב, דער יונגערמאַן איז טאַקע טויט! — און ווענדענדיג זיך צו פעלד'ן האָט ער געפרעגט:

— זענט איהר דער לאַקאַטאַר פון דעם דאָזיגען הויז — פראַנץ פעלד?

— יאָ, דאָס בין איך!

— פון וואַנען האָט זיך דאָ אהערגענומען דער דאָזיגער מת? — האָט דער בעאַמטער ווייטער געפרעגט.

— איך אַליין האָב איהם דאָ אהערגעבראַכט.

— צוליב וואָס האָט איהר עס געטון?

— איך ווייס אַליין נישט, צוליב וואָס, — האָט דער אומגליקליכער געענטפערט אין א רעזיגנירטען טאָן.

— אין גאָרטען איז געפאַלען א שאָס און הער ראָזען שיינט דורך דער דאָזיגער קול ערמאָרדעט געוואָרען צו זיין.

— הער ראָזען? — האָט בעלאַ פערחידוש'ט אויסגערופען.

דאָ איז פּלוצלינג פעלד אויפגעשפּרונגען פון זיין פּלאַץ צוגעדריקט דאָס צוטערדיגע מיידעל צו זיך און געזאָגט:

— יאָ, מיינע הערען, דער דאָזיגער יונגערמאַן איז אומגעקומען אויף א העכסט־טרויעריגען ־ און זעלטזאַמען אופן.

— הם, ער איז ערמאָרדעט געוואָרען! — האָט דער בעאַמטער צוגעגעבען.

— ניין, ער אַליין האָט די קויל אויף זיין קאָפּ געלענקט!

— דערצעהלט דאָך נישט קיין באָבע־מעשיות, הער ראָזען איז נישט געווען קיין זעלבסטמערדער!

— ראָזען? וועגען וואָס פאַר א הער ראָזען רעדט איהר דען דאָ? דער דאָזיגער אומגליקליכער מענש הייסט דאָך גאָר אַלפרעד מולער און איז מיין חתן! — האָט בעלאַ אויסגערופען.

— זיי שטיל, מיין קינד, לאָז מיך רעדען מיט די דאָזיגע הערען! — האָט פראַנץ זי גענומען בערוהיגען.

— ניין, ניין, פאָטער מיינער, איך וויל עס געוויס וויסען פאַרוואָס מיין געליבטער ווערט עפּיס אָנגערופען מיט'ן נאָמען ראָזען'ען? — האָט דאָס יונגע מיידעל ווייטער געשריגען.

די געהיים־פּאָליציסטען האָבען זיך איבערגעוואָרפען מיט פערשעמטע בליקען.

— זאָגט איהר עס מיר, מיין הער, ווייל איך זעה, אַז איהר זענט אין א טעות! איך זאָג עס נאָכאַמאָל, דער דאָזיגער אומגליקליכער איז נישט קיין אַנדערער, ווי מיין חתן, אַלפרעד מולער! — האָט זיך בעלאַ געוואָנדעט צו איינעם פון די פּאָליציי־לייט.

דער לעצטער האָט פערקנייטשט דעם שטערען און וואַרפענדיג א שטרענגען בליק צום מיידעל האָט ער שנעל א זאָג געטון:

— שווייגט! איהר דאַרפט נאָר ענטפערן אויף מיינע פראַגען!

— טייער קינד, איך בעט דיך, זיי שטיל. בערוהיג דיך און לאָז מיך בלויז רעדען מיט די דאָזיגע הערען.

— איהר האָט דעם פערשטאָרבענעם אַנגערופען זעלבסטמערדער. בלייבט איהר טאַקע ווייטער אויך ביי אייער בעהויפּטונג? — האָט דער בעאַמטער געפרעגט פעלד'ן.

— ניין, מיין הער, איך האָב אַזוי נישט געזאָגט. דער אומגליקליכער איז קיין זעלבסטמאָרד נישט בעגאַנגען. ער האָט מיך נאָר געוואָלט אַפּראַטעווען פון מיין געפעהרליכער מאַט, און אָנשטאָט מיך — האָט די קויל איהם געטראָפען.

— אָ, די דאָזיגע ערקלערונג איז אפילו א זעהר פיינע. אָבער, לייַדער מוז איך אייך זאָגען, אַז איהר זענט דער פאַקטישער מערדער פון דעם דאָזיגען אומגליקליכען. איהר האָט דאָס געמיינע פערברעכען אויסגעפיהרט מיט ווילען און אויסרעכנונג!

פעלד האָט טיף ערשיטערט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און געזאָגט:

— יוער זאָל זיך ריכטען, אַז ס'וועט אַזוי אַרויסקומען? דאָך אָבער קאָן איך קיין ליגענער נישט זאָגען. איך האָב ליב דעם אמת. דער רעוואָלוועער האָט זיך טאַקע געפונען אין מיין האַנד, אָבער ער, דער אומגליקליכער אַליין, האָט די קויל געלענקט אויף זיך!

— איהר זאָגט א ליגען! — האָט דער בעאַמטער שטרענג געזאָגט.

— איהר דאַרפט נישט אַזוי רעדען! מיין פאָטער האָט אייך דעם אמת געזאָגט. ער איז טאַקע אונשולדיג אין דעם טויט פון מיין געליבטען! — האָט זיך בעלאַ אַריינגעמישט.

— איך האָב שוין איינמאָל געזאָגט, אַז איהר זאָלט שווייגען און וואַרטען ביז מען וועט אייך פרעגען! איבעריגענס, ווי קומט איהר דען דערצו, אַז איהר זאָלט דעם באַנקיר ראָזען'ס זוהן אָנרופען אַלס אייער געליבטען?

— איהר זאָגט א ליגען! דער דאָזיגער מאַן הייסט נאָך אַלפרעד מולער! — האָט דאָס מיידעל ווייטער געשריגען.

(פאָרטזעצונג קומט).

אויפ'ן וועג צום „עמק"

(ענדע פון זייט 6)

צוזאַמען די פסח'דיגע הגדה, וואָס האָט בני ברק פאַראייביגט אויף איהרע אַלטע בלעטער... אַרום און אַרום איז בני ברק אַצינד אַ פרום יודיש שטעטעל, וואָס איז אויפגעקומען דורך אַ כלל חלוצישען אידעאַל: איבערצופלאַנצען אויף אַנגעגנער ערד דאָס פרומע אַלטמאָדישע לעבען, דערהויבען און הייליגען דאָס דאָזיגע לעבען דורך כשר'ער העהליכער פראַצע — דורך דעם, וואָס פרומע יודען רופען „יגיע כפיך".

אַז מיר זיינען אַריינגעקומען אין שטעטעל, האָט נאָך בני ברק געדאַווענט. דאָס שטעטעל הויבט זיך אָן מיט צוויי ווינקליגע אינסטיטוציעס: מיט דער שול פון איין זייט, און מיט דער קאָאָפּעראַטיווער באַנק פון דער אַנדערער זייט. און שוהל איז געווען מיטעלדיג, און דער באַנק איז געווען שטיל לעדיג, וואָס עס איז שוין געווען שבת און פרוהמאָרגען און די מעהרסטע בני ברק'ער באַלעבאַטים האָבען אויסגעזעהען, ווי לאַנג געדאַווענטע און האָבען זיך געפּאָרעט און די הויפען יעדער איינער ביי זיין טאָג אַרבייט, — האָט מען בעדאַרפט פאַרשטעהן, אַז אין שוהל דאַווענט מען שוין דעם לעצטען מנין. די האַפערדיגע זומערדיגע עולות פון די דאַוונער ביי אָפענע פענסטער, די שוואַרץ אָפּגעבריינטע האָרעפּאַשנע פנימער פון יודען מיט בערד און פאות און מיט לאַנגע וואָלענע טלית קטנ'ס, וואָס געהען איבער'ן זאַמד מיט גראָבאַיזענע אויף די פּליצעס, דאָס מעקען פון קוה און די ווייטע הויפען, דאָס איבערשטויסען זיך פון פרומע ווייבער און פּאַטשיילקע מיט מילכיגע טעפּלאַך און די הענט, דאָס זיצען פון די מויערלאַך מיט די גאָגיקלאַך מיר און זאַמד, דאָס זאָמר אַליין וואָס גליהט היים און ליכטיג ווייט איבער'ן שטעטעל — דאָס אַלץ האָט זיך אויסגעמישט אין עפּעס, וואָס האָט אויף אונז אַ הויך געטאָן מיט די פרומע און גוטע ציטען פון אַמאָליגע זכרונות, וואָרצעלדיגע זיידעס...

אַראָפּגעקומען צוריק פון בני ברק, טרעפען מיר אונזער שאָפער שוין פאַרטיג מיט'ן אויטאָמאָביל און ווידער גוט אויפגעלעגט. ער עפענט פאַר אונז גאַנץ ברעטליך דאָס אַלטע קרומע טירעל, וואָס וויל זיך נישט צומאַכען, סידען מען גיט אַ פּאָר גוטע קלעפּ, און זאָגט אונז אָן אַ פרעהליכע בשורה. אַז אַצט מעג שוין און מען מאַשין פאָהרען דער הוי קאַמישאַנער אַליין. ער האָט אויסגעפונען דעם סוד פון איהר קרעכצען — זוועט שוין ביי איהם מעהר נישט קרעכצען!... מיר זעצען זיך אַריין און פאָהרען ווייטער אין דעם הייסען נאָכמיטאָג שרון ביז דעם אַראַבישען שטעטעל תל כרם האָבען מיר אַ פאַנעם שאָסעי, הינטער תל כרם געהט אַ גוטער שליאַך, און אונזער מאַשין האַלט זיך די גאַנצע צייט זעהר לייטיש: נישט נאָר זי קרעכצט ווענגער — זי טוט סעלט אויך ווענינגער. דאָס „סוד" דערפון הויבען מיר אָן בימלעכווייז צו פאַרשטעהן פון דערפאַהרונג: זי לויפט איצט זעהר אויסגערעכענט, אַיילט זיך נישט לאָזט זיך בעשטענדען איבעריאָגען פון אַלע יודישע און אַראַבישע אויטאָמאָבילען, וואָס גיבען אונז צו שלינגען בשפע דעם שטויב פון ארץ ישראל. עס איז אפשר אַ חסרון — ער האָט אָבער אויך אַ מעלה: אויף אונזער פּאַמעליכען וועג קאָנען מיר גוט בעטראַכטען די לאַנדשאַפט פון ביידע זייטען. פון דער רעכטער זייט, אויפ'ן ווייטען הורכזיכטיגען האָריזאָנט, בלויען זיך צאַרט די קאָנטורען פון שומרון, פון דער לינקער זייט, וואָס געהט צום ים, גרינען דאָ און דאָרט צעזייעטע יודישע קאָלאָניעס: עס פרעהען דאָס אויג יודישע בוימער, אַמאָל גאַנצע וועלדער, עס רויטלען זיך פריש אונטער דער זון נייע יודישע דעכער, עס הויבען זיך הויך אין הימעל אַריין יודישע וואַסערטורעמס — די יונגע, שלאַנקע דערפישער פון דעם אַלטען דאָרשטיגען לאַנד... אַמאָל פאָהרט אַרויס פון אַ זייטיגען וועג אַ הויך געלאָדענער וואָגען מיט געטריקעטען שמעקעדיגען גראָז, און פון דער פאַרשאָטיגטער קעלניע קוקט צו אונז היימיש וואַרים, מיט גוט בעשאַנטע היימישע אויגען, אַ פאַרוואַקסטע יודיש פנים אונטער אַ ברייטען צערוסענעם שטרויענעם קאַפּעלוש, און אַמאָל יאָגט אָן אונזער מאַשין מיט אַ הור הייזעריגען קוויטש אַ יודיש בחור'על מיט געדויכטע זומער שפרענקלעך אויפ'ן יונג פאַרבראַכטען פנים, ווי ער שאָקעלט זיך אין מיטען וועג אַבנזאַס מדבר'דיג אויף אַ קליינעם הג'עוודיגען אייזעלע, וואָס איז נישט ווענגער פאַרבראַכט פון זיין יונגען רייטער.

(דאָס ווייטערע קומט)

דער אויסגעלאַסענער מענש

(ענדע פון זייט 7)

האָט דאָ רזיוקירט מיט'ן קאָפּ. און ערשטען טאָג האָט ער זיך באַלד געווזען און דער פּראָקוראַטור און געפּאָדערט צו רעוואָדירען זיין פּראָצעס. דאָס האָט זעהר שטאַרק אימפּאָנירט די פראַנצויזען. דער פּראָצעס איז נאָכאַמאָל פאָרגעקומען, מאַרקיז דע סאַד איז געוואָרען בעשולדיגט אין מאָרד צוליב אומפאָרזיכטיגקייט און בעקומען דערפאַר 3 יאָהר תפיסה

אָבער נאָכ'ן אָפּזיצען די דאָזיגע שטראָף, איז ער נאָכנישט אַרויס אויף דער פרייַ, ער האָט נאָך לאַנגע יאָהרען געמוזט זיצען אונטער'ן שלאָס און דער באַסטיליע. מען האָט איהם געהאַלטען פאַר אַ צוגעפעהרליכען מענש, אַז מען זאָל איהם לאָזען אויף דער פרייַ. בעפרייט האָט איהם ערשט די רעוואָלוציע פון יאָהר 1789 אָבער נאַפּאָלעאָן האָט איהם נאָכאַמאָל איינגעזעצט אויף גאַנצע 8 יאָהר, ווען ער איז פון דאָרט אַרויס איז ער שוין געווען אַ שוואַכינקער זקן דער דאָזיגער געפעהרליכער פּסיכאָפּאַט, איז געשטאָרבען אין יאָהר 1814 אין עלטער פון 74 יאָהר, איבערלאָזענדיג נאָך זיך אַ טרויעריגען אַנדענק און אַריין אין דער געשיכטע אַלס דער אויסגעלאַסענסטער מענש.

אויפריכטיגקייט

(ענדע פון זייט 8)

ליכע אמת'ן. פאַר אַלעקס'ן זיינען זיי אָבער געוואָרען גרייס און ווילדיג. ער האָט בימלעכווייז אָנגעהויבען פאַרלירען דעם צוטרוי צו מענשען. ער איז בייז געוואָרען און איז געווען גרייט מיט אַלעמען צו קריגען זיך. ער האָט דאָך געמוזט זיך האַלטען איינפּאַסען האָט ער דאָ, אַ שטינער, געקאָנט אַרויסווייזען אַ שלעכטע מינע סאָניע'ס מיהמע, ביי וועמען אַלעקס האָט גאָר נישט געהאַט קיין אַנדער נאָמען, ווי נאָר „פּוילאַק", „ליידיגעהער", „קאָרטענשפּילער". מיט אַ מין קרענקליכער נייגעריגקייט האָט ער אויפגעכאַפּט פון סאָניע'ס מויל אַלע איינצעלהייטען.

עס זיינען פאַרביי אַזוי עטליכע וואָכען.

און אַ אָוונט האָט סאָניע איינמאָל אַ זאָג געטאָן:

— איך האָב געטראָפען לעאָנען...

אַלעקס'עס געזיכט האָט אויפגעלויכטען.

— אַ וואוילער יונג. — האָט ער געזאָגט, — אַ גוטער, אמת'דיגער פריינט! ער איז היינט נישט געווען אין קלוב, וואו האָסטו איהם געטראָפען?

— אויף דער גאַס.

סאָניע האָט זיך געקווענקעלט אַ ווייַלע.

— איך האָב דיר עפּעס צו דערצעהלען — האָט זי ווידער אָנגעהויבען, — לעאָן

קיין סך האָט זי נישט דערציילט. ווען זי האָט אָבער געענדיגט, איז אַלעקס געווען בלאַס. ער האָט זיך אַ לאָז געטאָן צו דער טיר.

— וואוהין לויפסטו? — האָט סאָניע געפרעגט.

— אין קלוב אַריין! איך וויל איהם זאָגען אַ פּאָר ווערטער! איצט איז דער יונג דאָרט...

און אַ האַלבער שעה אַרום איז ער אַריינגעפאַלען אָהן אַן אָטעם אין קלוב אַריין.

זיין פריינט לעאָן איז איהם בעגעגנען אַנטקעגען און האָט איהם אויסגעשטרעקט די האַנט. אַלעקס האָט איהם אָפּגעמאָסטען מיט אַ פאַראַכטלאָזען בליק און געלאָזט זיין האַנט הענגען און דער לופטען

— סאָניע האָט מיר אַלץ דערצעהלט, — האָט ער אַרויסגעפּלאַצט.

— וואָס אַזוינס האָט זי דיר דערצעהלט?

— אַלץ! — האָט אַלעקס אויסגעשריגען.

זיינע אויגען האָבען געשאָסען מיט פייער. ער האָט גערעדט ווייטער:

ער געזאָגט — עס איז דאָך אַלץ פאַלש, און די אויגען אַריין? ווילסט פאַרפיהרען די פרוי פון דיין בעסטען פריינט, ערקלערסט זיך איהר אין ליבע, פאַרלאַנגסט פון איהר, זי זאָל זיך מיט דיר טרעפען?

לעאָן האָט איהם ווילד אָנגעקוקט און געצויגען מיט די אַקסלען.

— וואָס רעדסטו, אַלעקס? — האָט ער געזאָגט — ער איז דאָך אַלץ פאַלש, ווענינגסטענס. שרעקליך איבערגעטריבען! הער מיך אויס, אַלעקס. עס איז אינגאַנצען אַ מיספערשטענדעניש. לאָמיר זיך דורכרעדען, ווי אַלטע גוטע פריינט. יאָ, איך האָב געטראָפען דיין פרוי. איך בין, נאַטירליך, געווען אַ קאַוואַליער, וואָס ווילסטו, זי איז שעהן און נעט און איך קאָן זיך נישט העלפען. איך מוז פלירטעווען.. אָבער פערשטעהט זיך, נאָר אויף שפּאַס, אָהן וואָסערע עס איז ערנסטע רעזולטאַטען... איך האָב איהר אפשר געזאָגט אַ פּאָר נאַרישקייטען... וועגען איהרע האָר און איהרע אויגען.. און אַז איך וואָלט גער זיך געוואָלט מיט איהר טרעפען נאָכאַמאָל... ווייסט דאָך, אַז מען רעדט, פערעדט מען זיך... ווייטער איז גאָרנישט געשעהען.. אויב מיינע קאָמפּלימענטען זיינען איהר נישט געווען צום האַרצען, וואָלט זי בעדאַרפט מיר זאָגען בלויז איין וואָרט און איך וואָלט געווען געהאַלטען ס'מויל... אַ פרוי האָט טויזענט מיטלען צו לאָזען דיר פיהלען, וואָס זי געפעלט איהר, אָדער נישט... ווי אַזוי האָב איך עס געזאָלט וויסען, אַז סאָניע האָט זיך געפיהלט געטראָפען פון מיינע רייד?.. אָדער, אַז עס וועט איהר גאָר איינפאַלען מיר אָנצוקלאָגען פאַר דיר?... פע. מען טוט נישט אַזוי!..

לעאָן איז געווען אויסער זיך און האָט צווישען די ציינער דורכגעזיפּט:

— צאַ אידיאָטקע!

אַלעקס האָט זיך געכאַפּט שלאָגען.

מען האָט זיי מיט געוואַלד פונאַנדערגענומען. אַלעקס האָט אויסגעזידעלט נאָך עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך געוואָלט אַריינגעמישט אין אַ סקאַנדאַל... דער פאָרוואַלטער האָט פערזאָגט אַלעקס'ן נישט צו קומען מעהר אין קלוב אַריין.

אַ דערשלאָגענער האָט אַלעקס זיך געלאָזט געהן אַהיים. די קוהלע, ביינאַכטיגע לופט האָט איהם אַביסעל בערוהיגט, איינגעשטילט. ער האָט געטראַכט מיט הויטה וועגען דעם, וואָס עס האָט נאָר וואָס פּאַסירט, און ווי זיין לעבען האָט זיך די לעצטע צייט געענדערט.

— וואו האָסטו זיך עס אַזוי לאַנג געזאַמט? איך בין געווען אַזוי אומרוהיג!

מיט אַט די ווערטער איז איהם סאָניע געלאָפען אַנטקעגען, ווען ער איז אַריינגעקומען אין שטוב. זי האָט אין הויכע שרעק געוואַרט אויף איהם, און דעם קליינעם, שעהן אויסגעפוצטען זאַל.

— איך האָב זיך צוקריגט מיט לעאָנ'ען און וועל מעהר קיינמאָל נישט געהען אין קלוב אַריין! — האָט אַלעקס אומעטיג אַרויסגעזאָגט.

— פרעגסט נאָך, ווי אַזוי? נאָך דעם וואָס דו האָסט מיר דערצעהלט האָב איך דען געקאָנט אַנדערש טוהן?

— ווי אַזוי איז דאָס געשעהען? — האָט סאָניע אַרויסגעשטאַמעלט.

ער האָט זיך מעהר נישט געקאָנט בעהערשען און געגיינען קלאַפּען מיט'ן פויסט איבער'ן טיש, אַזש די טיי גלעזלעך האָבען זיך צעטאַנצט.

— איך האָב שוין געהאַט גענוג פון דער אויפריכטיגקייט דיינער, — האָט ער זיך פונאַנדערגעשריגען, — לאָז מיך צופרידען מיט דיינע אמת'ען! זאָג ליגען, ווי יעדע געוועהנליכע פרוי! בראַק ליגענס מיט לייטען צוגלייך! הערסט וואָס איך זאָג דיר? מיין גאָט, עס איז דאָך נאָר אַפילו נישט אַנשטענדיג צו זאָגען שטענדיג דעם אמת!

——=0§0=——

ריינאַ
ZACHĘTA
זנעריזשער 26

היינט און טעגליך!!
אַ מעכטיגע דראַמאַ פון דעם לעבען פון אַ מאָדערן פּאָר - פּאָלק א. נ.:
„פאַר'ן אורטייל"
הויפּט-ראָל: אַלגאַ טשעכאָוואַ

אויסערן-פּראָגראַם: טשאַפּלין'ס פליה דורכ'ן אַטלאַנטיק און די פּאָליטישע קאָנפערענץ" אין וועלכע עס נעמען אַנטייל: טשאַפּלין, פּילסודסקי, הינדענבורג, בריאַנד, מאַק-דאָנאַלד, מוסאָליני, ווי אויך גרעטאַ גאַרבאָ, יאַדוויגאַ סמאָסאַרסקאַ, פאַט און פאַטאַשאָן .סימפאָנ. אָרקעסטער אונטער די לייטונג פון ה' י. סטעפאַנסקי

אויפפאָדערונג!
דערמיט פאָדער איך אויף דעם
ה' אלימלך פוזנער,
אַלעיאַ-קאָשטשיושקי 27.
אַז ער זאָל מיר אין משך פון 7 טעג ערלעדיגען די פּראָטעסטירטע וועקסלען, אין געגענפאַל בין איך נישט פעראַנטוואָרטליך פאַר די ווייטערדיגע פאָלגען.
פ. קאַזאַק.

אין דער 7 קלאַסיגע קנאַבען שולע פון
נ. פיינהויז זאַוואַדזקאַ — 26 —
ווערן אָנגענומען קינדער אין עלטער פון 5 יאָהר בעמערקונג: די שולע עגזיסטירט שוין 37 יאָהר און אויספער די אַלגעמיינע למודים, וואָס ווערט גרינדליך געלערנט לויט דעם רעגירונגס-פּראָגראַם. צייכענט זי זיך אויס מיט איהר גרויסען פּראָגראַם פון אַלע יודישע למודים.

מורה!
דער בעוואוסטער לערנער וואָס איז גוט בעקאַנט מיט זיין פעדאַגאָגישע צווישען אַלע לומדי ומופלגי תורה איינער פון די בעסטע מסבירים אין לאָדז
משה שפירא,
עפענט אַ חדר וואָכאָדניאַ 27 ערשטען שטאָק אין הויף לינקס, אַ לאָקאַל מיט אַלע בעקוועמליכקייטען ערשט קלאַסיג, אויך מיט די בעסטע פעדאַגאָגישע קוואַליפיצירטע לעהרער וואָס עס ווערט געלערנט ביז 7 אָדזיאַלען מיט אַלע וועלטליכע למודים. אָנמעלדונגען ווערן אויך אָנגענומען
מיט אַכטונג
משה שפירא

בוכהאַלטעריע איינפאַכע און דאָפּעלטע (איטאַליענישע און אַמעריקאַנישע)
ווי אויך מאַשין-שרייבען און רעכענען לערן איך אויס גרינדליך פאַר 30 זל. בלויז מאַשין-שרייבען 10 זל. קילינסקיעגאַ 50 (פריהער צעגעלניאַנאַ 55) קווער אָפיצינע 1-טער שטאָק. מיר ערטיילען אויך קאָרעספּאָנדענץ, האַנדעלס-אַריטמעטיק און סטענאָגראַפיע.

טוך- און קאָרט-לאַגער
Sz. Maroko, Łódź
נאָוואָמיעסקאַ 2 פּרעגנט 1 שטאָק טעל. 15948
עמפּפעהלט צום ווינטער-סעזאָן אַ גרויסען אויסוואַהל פון די פיינסטע און בעסטע דאַמען- און מענער שטאָפען

בעקאַנטמאַכונג.
דער פריזיער גאַבריאל באָהאַריער פון זאַכאָדניאַ 66, 4 שטאָק לינקס, מאַכט דערמיט בעקאַנט, דאָס ער האָט זיין אַנשטאַלט איבערגעטראָגען אין דעם זעלבען הויף אין די לינקע אָפיצינע, פּאַרטער און נעמט אָן באַלד פון ווערכריה ביז 5 אַ זייגער נ"מ שבת און יודישע ימים-טובים ווערט נישט אָנגענומען
מיט אַכטונג גבריאל באָהאַריער.

וועלכער ייד?
קויפט זיך נישט איין אויף די ימים-טובים איינער מחזורים איינער אַ סליחה אַ טלית א. ז. וו. אין ווער וויל זיך נישט איינשפּאָרען געלד? צו קויפען ווי אַמביליגסטען דעריבער קויפט נישט פריהער ווי איהר איבערצייגט אייך אין ספרים סקלאַד פון
יהושע שאַפּיראָ פּולנאָצנאַ 6
וואָס האָט זיך קונה שם געווען מיט דעם ביליגקייט און רעעלען בעהאַנדלונג ווי איהר בעקומט דאָרט ביליגער ווי איבעראַל.
אַלע סאָרטען ספרים סליחות אַ גרויסען אויסוואַהל פון מחזורים אויך מיט דייטשער איבערזעצונג דאָס בעריהמטע סליחה'לע טאַשען פאָרמאַט כסדר נישט צו מישען אייגענע פאַבריק פון גאַרטלען און אַלעס, וואָס יעדער ייד דאַרף קאָן ער בעקומען גאַר ביליג.
אויך בעקומט מען דעם סדר זמנים ער צייגט אין פאָרם פון אַ זייגער מיט ווייזער'ס די זמנים פון ליכט-צינדען פרייטאָג און מוצאי-שבת די התחלות און סוף זמנים פון דאַווענען פון ק"ש נויטיג אין יעדער בית תפילה בפרט אין די קינפטיגע ימים נוראים אויך איז צו בעקומען אַ ניי געדרוקטען „שויתי" אויפּציהענגען ביים עמוד געדרוקט מיט 3 פאַרבען און קאָסט נישט מעהר ווי 2 זלאָטיס.
געדענקט די אַדרעס — פּולנאָצנאַ 6
בעמ.: אַזוי ווי דאָס יאָהר איז שמיטה האָבען מיר ספּעציעלע אָפּגעדרוקטע לוחות אין נאַטיץ קאַלענדאַרען מיט דעם נוסח „פּרוזבול" אויך ווירד געגעבען בחנם שטרי „היתר עסקא".

אין דער 7-קל. שולע
פון ש. זשעלאַנקאַ
פּילסודסקעגאָ (וואָסכאָדניאַ) 68/70
ווערען אָנגענומען שילער פון 6 יאָהר אָן און ווערען גרינדליך פאַרגעבערייט אין אַלע הינע מיטעל-שולען. אַ ספּעציעל געוויכט ווערט געלעגט אויף אַלע העברעאישע און רעליגיעזע למודים. איינשרייבונגען ווערען אָנגענומען טעגליך פון 8—2 און פון 4—6 אָוונד.
בעמ.: דורכגאַנג אויך דורך פּעטריקאָווער 44/46

השבת אבדה
ווער האָט געפונען דינסטאָג ביי נאַכט אויף די גאַסען פּיעטריקאָווער, צעגעלניאַנאַ אַ שמאָלען פּוטערנעם שאַל פון ברוינע נורקעס, ווערט געבעטען אָבצוגעבענען געגען בעלוינונג אויף פּאָלודניאָוואַ 31 צום ה' צייבעל פאַר „K".

Dr. med.
J. Szmerłowski
אַקושער, גינעקאָלאָג
נעמט ווידער אָן
פּיעטריקאָווער 17 פון 4-7 אָוונט.

פערלאַנגט נאָר די גומי-אָפּצאַסען
מיט דער נייער מאַרקע
„GLOBUS"
די אָפּצאַסען „Globus" זיינען געמאַכט פון ערשטקלאַסיגען מאַטעריאַל און זיינען די דויערהאַפטסטע און ביליגסטע. מיר גאַראַנטירען פאַר 3 מאָנאַטליכע דויערהאַפט. פאַר יעדע פערנוצטע פּאָר אָפּצאַסען „Globus" פאַר דעם טערמין, געבען מיר אַ נייע פּאָר „Globus" - אָפּצאַסען.
צו בעקומען ביי:
M. Wajnacht, Łódź Nowomiejska 31.
אַכטונג: ביים איינקויפען די גומי-אָפּצאַסען „Globus" בעקומט מען גראַטיס אַ רעקלאַמע-באַל.

ווילנער ספרים-סקלאַד	פּערקויף פון שול-ביכער אין אַלע שפּראַכען	ספרים סקלאַד וואָסכאָדניאַ 34 פּראַנט געשעפט	פּערקויף פון שרייב מאַטעריאַל	פּערטרעטונג פון קאַלאַמייער טליתים.

מחזורים 25 פּראָצענט ביליגער!!!
דערמיט מעלדען מיר, אַז דער ספרים-סקלאַד „מסורה" איז איבערגעטראָגען אויף וואָסכאָדניאַ 34. פּראָנט געשעפט ווי אויך איינגאַנג דורכ'ן טויער. צו בעקומען אַלע אַרט ספרים און לעהר-ביכער ספּעציעלער אויסוואַהל פון מחזורים, אויך די וועלט בעריהמטע ווילנער רב פנינים מחזורים. אויך מיט פּוילישע איבערזעצונג, ש"ס, חומשים, פּסוקים, משניות, מדרשים, סדורים, טליתים, גאַרטלען, קאַפּלעך, ציצית, מזוזות, צום נייעם שול-סעזאָן פערקויף פון אַלערליי שול-ביכער אויך שרייב-מאַטעריאַל, אַזוי אַז דאָס חדר יונגעל קאָן זיך אַלעס אויפ'ן אָרט איינאָרדנען צו רעעלע פּרייזען. מיר האָבען געפועל'ט ביי די ווילנער ספרים פערלאַגען גרויסע הנחות ספּעציעל פאַר קינדער גמרות פאַר חדרים פון פירמע ראָזענקראַנץ. שריפטזעצער צו ביליגע פּרייזען, אַזוי אַז דאָס אָרימע קינד וועט קויפען אַ ליכטיגע, ריינע, פּינקטליכע ווילנער גמרא צום פּרייז פון אַ וואַרשאַווער גמרא. געדענקט דעם אַדרעס: וואָסכאָדניאַ 34, פּראָנט געשעפט אָדער דורכ'ן טויער.

„PRACA"
פּראָפעסיאָנ. קורסען פאַר פרויען ביי דער געז. צו פערשפּרייטען פּראָפ. אַרבייט אין לאָדז, וואָולטשאַנסקאַ 21. ס'ווערט בעקאַנט געמאַכט, אַז עס ווערט אָנגענומען איינשרייבונגען אויף פאָלגענדע אָפּטיילונגען: 1) דאַמען-צושניידעריי, 2) שטיקעריי, 3) וועש-נעהעריי, 4) אָנדולאַציע, 5) מאַניקיר, 6) גאָרסעטען-מאַכעריי. 7) הוטען-פוצעריי. דער סעקרעטאַריאַט נעמט אָן איינשרייבונגען טעגליך פון 9—1 און פון 3—7

Dr. med. IGNACY MARGOLIS
ספּעציאַל-אַרצט פאַר אויגען-קראַנקהייטען.
צוריקגעקעהרט.
נעמט אָן פון 1-2 און 5-7
אַל. קאָשטשושקי 21 — טעל. 165.17

לעזט!
אַכטונג! — אַכטונג!
קאָנקורענץ-פּרייזען!
כדי צו ערמעגליכען די ברייטסטע קרייזען פון ג' פּובליקום צו בעקומען אַ ביליגע און גוטע קינסטלערישע אויפנאַהמע' זענען די פּרייזען אין מיין פאָטאָגראַפישען אַנשטאַלט געוואָרען פערקלענערט ווי:

12 שטיק	(„Express pictures")	זל.	2
6 „	פאַסט-פאָטאָגראַפיעס	„	2
6 „	פאַסט- „ ברויז	„	6
6 „	„ „ אויף זייד	„	8

אַכטונג צו אַ 1/2 טוץ זיידענע פאַסט-פאָטאָגראַפיעס גיט מען צו אַכטונג
אַן אָריגינעלען פּאָרטרעט בחנם!!
ס'ווערען אויך אויסגעפערטיגט פּאָרטרעטען אין ראַהמען און אויך אַ פּערקויף פון ראַהמען
קומט און איבערצייגט אייך!
מיט אַכטונג
„PARISIEN"
קונסט-אַנשטאַלט
פּראַנציסקאַנער 30.

א בודקע איז אַ גרויסע שאַנס פון פּאַשע מיט אַן'איינגעפיהרטע קונדשאַפט אין צענטרום פון שטאָט צוליב אָפּרייזען פון זאָפּאָרט איבערצוגעבען. צו ערפאַהרען פּיעטריקאָווער 180 אין דער מלעטשאַרניא

אַנאָנסען אין „לאָדזער טאָגעבלאַט" האָבען דעם גרעסטען ערפאָלג
3959

בעקאַנטמאַכונג
דער בעוואוסטער שטרענג כשר'ער און זעהר אָנגענעהמער פּענסיאָנאַט ביים וואַלד פון ה"ה פייבל בורשטינאָוויטש און י. קאַרטאָסקי אין לוטאָמירסק מאַכט בעקאַנט, דאָס אויף די ימים טובים ר"ה יו"כ און סכות ווערט איינגעאָרדענט אַ מנין מיט זעהר שעהנע בעלי תפילות צו שפּאַט ביליגע פּרייזען 6 זל. טעגליך גוטע בעהאַנדלונג שמאַקהאַפטע און נאַהרהאַפטע קוך קומט און איבערצייגט אייך בעמ. פּאַטעפאָן און ראַדיאָ-קאָנצערטען אויפ'ן אָרט צופאָהר מיט'ן טראַמוויי.

וויכטיג פאַר דאַמען!
מאַכע איך די עלעגאַנטסטע דאַמען-הוטע נאָך דער לעצטער פּאַריזער מאָדע און די עלטעסטע הוטע איבעראַרבייטע איך אויף גענצליך ניי. געדענקט די אַדרעס:
פאַר נאָר 2.50 זל.
זאַוואַדסקאַ 23
בעמערק.: ניי היטען די לעצטע נייהייטען אין פּיינער אויספערטיגונג ביליגער 50 פּראָצ. ווי איבעראַל.

Międzymiastowe Transporty
Robert Thomas i S-ka
Piotrkowska 85, tel. 203-31 106-49.

Dr. med H. Różaner
ספּעציאַליסט פון הויט- און ווענערישע קראַנקהייטען און קינדערלאָזיגקייט
נאַרוטאָוויטשאַ 9, טעל. 128-98
נעהמט אָן פון 8—10; 5—8 אָוונד
אַספּעציעלער וואַרטע-זאַל פאַר פרויען.

Dr. med. Adam Bender
נאַרוטאָוויטשאַ 30 טעל. 114-75
ספּעצ. אינערליכע און האַרץ-קראַנקהייטען

פּערקויפטע נשמות
שפּאַנענדער ראָמאַן

(143 פאָרטזעצונג)

קאַפּיטעל 60
אין די ציגיינער׳ס הענט.

אז האננא איז געקומען צו זיך, האָט זי ערשט גענו־מען נאָכטראַכטען, וואָס עס האָט דאָ פּאַסירט.

זי האָט נישט געלאַכט, נאָר איז געגאַנגען, ווי א פער־שלאָפענע און קוים געענטפערט אויף נינאַנ׳ס פראַגען.

נינאן איז דערפאר אָבער דורך דער צייט, ווי געגנצ־ליך געזונד געוואָרען.

יעדען טאָג, באלד אינדערפריה איז זי געגאַנגען דורכ׳ן דאָרף אין דער שטאָט אריין.

אָפט פלעגט נינאָן אויספרעגען ביי די דאָרפס-לייט פערשידענע נייעס.

מען האָט איהר א סך אנדערצעהלט וועגען ברייטשניי־דען, וועגען זיינע אויפטהוען, וואָס זענען געוואָרען גאַנץ שטאַרק איבערגעטריבען.

האננא איז פסדר געווען פערטראַכט, וואָס האָט נינאָ־ן שטאַרק בעאונרוהיגט.

און עס זענען ווידער אריבער לאַנגווייליגע טעג.

ביידע האָבען זיי אָבגעגעסען זייער בעשיידענע מאָהלצייט, און האננא איז ווי תמיד געזעסען טיעף פער־טראַכט.

— מיין לודוויג א רויבער-הערשער, — האָט זי גע־זאָגט צו זיך מיט א איינטאָניגער שטים.

— יאָ, ער איז עס, אָבער וואָס אנדערש איז איהם דען פערבליבען, — האָט נינאָן אויסגערופען נאָך א ווײַלע נאָכטראַכטען.

— האננא האָט אראָפּגעלאָזט דעם שעהנעם, בלאָנ־דען קאָפּ.

— אָבער דו דאַרפסט זיך מיט איהם מעהר נישט צו זעהען, — האָט נינאָן אויסגערופען. מיר וועלען פאָהרען קיין ענגלאַנד. דאָרט וועסטו שנעל געפונען א מאַן. דו ביזט דאָך שעהן, גוט און קלוג.

האננא האָט מיט פערוואונדערונג אויף איהר א קוק געטהון.

— קיין ענגלאַנד, — האָט זי א זיפץ געטהון.

— נאַטירליך, דאָרט קענען מיר אָנהויבען א ניי לעבען.

האננא האָט געציטערט אויפ׳ן גאַנצען קערפּער.

— קיין ענגלאַנד זאָל איך פאָהרען? — האָט דאָס אומגליקליכע מיידעל געקרעכצט, — זאָל איך מיך אָבזאָגען פון דעם, וועלכען איך ליב אזוי שטאַרק.

נינאָן האָט זיך האַסטיג אויפגעכאַפּט.

— דו ליבסט איהם נאָך! אהא, האננא, ער איז דאָך א הערשער פון א רויבער-באַנדע.

— וואָס, וואָס, — האָט די אומגליקליכע האננא אויס־געשריגען.

— ברייטשנייד איז א שעהנער מאַנספּערשוין, — האָט נינאָן ווייטער געצויגען. — אזעלכע מענער האָבען ערפאָלג ביי פרויען און מיידלעך. יעצט איז געכאַפּט געוואָרען א שעהן מיידעל, וואָס דער מיניסטער האָט ארויסגעפיהרט מיט זיך, וועלכע איז ביי ברייטשניידען געווען אין געפאַנגענשאַפט ווען מען האָט זי געוואָלט פייניגען, האָט זי מיט שטאָלץ ערקלערט, אז זי איז די געליבטע פון רויבער-הערשער.

— עס איז א ליגען, שקר! — האָט האננא אויסגערו־פען מיט א ווילדער שטים.

— נו, א דאָס איז אמת, — האָט נינאָן טרויריג געענטפערט. — די תלינים האָבען זי מורא געהאַט אָנצוריה־רען. אויס מורא, אז ברייטשנייד זאָל נישט נקמה נעהמען באַלד דערנאָך האָט מען דאָס מיידעל ארויסגעלאָזט, און יעצט וויילט זי אודאי ביים רויבער-הערשער.

— איך גלויב נישט, ניין! — האָט האננא איבער׳גע־חזר׳ט, — ניין, ניין, לודוויג איז מיר טריי און איבערגעגע־בען. ער איז דאָך געקומען אין הארעם אריין, כדי מיך צו ראַטעווען.

— מיין טייערע! האָט נינאָן א זאָג געטהון, — דאַ־מאָלס איז ער ערשט געווען א קורצע צייט צווישען די רויבער, עס קען זיין, אז ער האָט אן דיר פערגעסען, מיט דער פירשטין לאַמבאַלי פינדט איהם עפּעס א געהיימניש. גאַנץ מעגליך, אז זי איז זיין געליבטע.

— פערגעס אָן איהם! — האָט נינאָן זיך געבעטען.

— אָ, פערשאַף מיר נישט אזעלכע יסורים, — האָט די שעהנע האננא געיאָמערט.

— איך וויל דיך אָבהיטען פאַר א אומגליק.

— אָבער איך ליב דאָך איהם אזוי שטאַרק.

— א רויבער-פיהרער קען נישט פיהרען קיין פאַמיליען־לעבען, ער איז א שטענדיגער וואַנדערער, אייביג א געיאָג־טער און פערפאָלגטער.

— אך, מיין אָרימער, אומגליקליכער לודוויג!..

— ביסטו איבערצייגט, אז ער איז אזוי אומגליקליך, — האָט נינאָן געפרעגט, — גלויבסטו, אז ער ליבט דיך נאָך?

— הער אויף, נינאָן, איך בעט דיך.

— ניין, איך מוז דיר אַלעס זאָגען. יאָ, דו וועסט פערבלייבען זיין געליבטע אזוי לאַנג, ביז ער וועט דיר נישט זאָגען, אז ער האָט דיך שוין געגוג.

— אָ, נינאָן, דו מאָרדעסט מיך אויס׳ס טויט.

— און וואָס וועט זיין שפּעטער? — האָט נינאָן ווייטער געצויגען, נישט אָבשרעקענדיג זיך. דו ווילסט צוזעהן מיט דיינע אייגענע אויגען, ווי אויף דיין אָרט קומט אן א אנדערע?

— גרויסער גאָט!

(פאָרטזעצונג קומט.)

האַלאָ!!!
העל קרישטאַל

אַנערקענט
אַלס נישט-איבערשטייגבאַר גוט עמפּעהלט
BROWAR GUSTAW KEILICH, ORLA
פערלאַנגט איבעראל! — פערלאַנגט איבעראל!

7-קל. מענער - שולע (z pr. szk. państw.) פון
ש. שולדענרייך
29 פּאַלודניאַ 29

עם גן ילדים איז די געוואוינשענע שולע פאַר קינדער, וואָס די עלטערן ווילען זיי געבען צוזאמען מיט וועלטליכע בילדונג א שטרענגע רעליגיעזע ערציהונג און גרינדליכע לעהרע איז תנ״ך, העברעאיש ווי אויך אין תלמוד. דאָס לעהר - פערסאָנאַל בעשטעהט פון די בעסטע פּעדאַגאָגישע קרעפטען, אין פּאַרברייטונגס - קלאַס ווערען אָנגענומען שילער פון 5½ יאָהר אָהן שום קענטניס.

איינשרייבען טעגליך אין אַלע קלאַסען פון 9 ביז 2 און פון 4 ביז 6 נאָכמ.

צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם.
תקעו בחדש שופר, בכסה ליום חגנו. כי חוק לישראל הוא משפט:

איבער דעם זאָלסטו גלייך קומען אין דעם בעוואוסטען רעכטסקאָנסולטענט-ביוראָ
מאַנעלאַ, פּיעטריקאָווער 17
(זאַכאָדניאַ 52) טעל. 148-79

וואו עס ווערט פּינקטליך ערלעדיגט, געוויסענהאַפט געשריבען אַלערליי ביטעס: ציווילע, קאַרנע, האַנדלאָווע אַפּעלאַציעס, אַדוואָלאַציעס, קלאַוזולעס, זאַבעזפּיעטשעניעס אויף אַלע שטעט אין פּוילען, וועגען דירות אין אורזשאַנד ראַזיעמטשי. ווי אויך איבער־זעצונגען אין אַלע שפּראַכען.
בעמ.: קלאַוזולעסאָ׳ זאַבעזפּיעטשע־ניעס ווערען ביי מיר ערלעדיגט במשך 24 שעה.
מיט אַכטונג
ד. מאַנעלאַ, פּיעטריקאָווער 17

8-קלאַסיגעס מעדכען-גימנאַזיום
מיט 3 פּאַרבערייטונגס-קלאַסען (A. B. C.)
מיט פולע רעכט פון רעגירונגס-גימנאַזיעס
(קאַטעגאָריע A)
MARJI HOCHSTEINOWEJ
Wólczańska 23, telefon 214

די קאַנצעלאַריע איז אָפען אין די שול-שטונדען
בעמערקונג:
ביים גימנאַזיום א פאָר-שולע „קינדער-היים" פאַר מעדכען און קנאַבען פון 4 יאָהר אָן.
די בעשעפטיגונג אין דיזע פאָר-שולע זענען פאַר און נאָך מיטאָג.

רויהרען
צו: גאַז, קעסלען, ברונעמס און וואַסער-לייטונג,
פערבינדונגען אַלע אַרט
אַרמאַטורען אייזערנע און מעשענע
קאָוואַדלעס פון דער בעקאַנטער מאַרקע „הערקולעס"
וועקצייג אַלע אַרט פאַר אינדוסטריע און האַנדוועדק
עמפּעהלט:
„ELIBOR"
Sp. Akc. Handl.-Przemysł. L. J. BORKOWSKI,
Odział w Łodzi, Kilińskiego 70, tel. 100-84

חות דעת
של החברה „מחזיקי בתי ספר" בלודז על האלפון „לשון הקודש"

הועד הפדגוגי שע״י החברה „מחזיקי בתי ספר" מתכבד בזה להודיע גלוי, שבחן את האלפון החדש בשם „לשון הקודש" ומצא אותו הגון ומתאים ביותר להשתמש בו בכל בתי ספר והחדרים העומדים תחת השגחתו, הן מצד תכנו המצוין והן מצד חיצוניותו המרהיבה, כמו כן מיעץ הועד הנ״ל לכל בתי ספר והחדרים האחרים להשתמש באלפון זה בתור ספר למוד הכי טוב במינו ומקוה שבודאי ישבעו ממנו רצון מאין כמוהו.

בשם הועד הפדגוגי שע״י חברת „מחזיקי בתי ספר" בלודז. (–) יצחק גולדברג (יו״ר) (–) יעקב עדעלשטיין (מזכיר)

בשורה טובה
אל מנהלי ומורי החדרים ובתי ספר „בית יעקב"

ב״ה זה עתה יצא לאור אלפון חדש בשם „לשון הקודש" ספר למוד לראשית הקריאה והכתיבה העברית בשביל מוסדות החנוך הדתיים, ערוך ע״י ש. רוזנשטיין וא. מגז, מבוקר ומוגה ע״י הפדגוג הידוע ד״ר לוי נימצוביץ.

לאלפון זה חכו זה כבר בכליון עינים טובי המנהלים והמורים החרדים, מלבד כל המעלות הפדגגיות המציונות ספר למוד שכזה, הרי הוא חדור ברוח דתי נאמן בהחלט. הספר ערוך בשטה קלה ונוחה מאד. חומר הקריאה והכתיבה כמעט כולו מקורי ומתאים לרוח הילדים וע״י כך נקנית הלשון ללומדים הקטנים מתוך חדוה רבה.

אלפון זה מצטיין גם בתמונות רבות מעשה־אמן, המושכות את לב הפעוטים. כל הספר נדפס בהדור גדול על ניר משובח, ומכיל מאה עמודים.

מחירו רק 1.50 זהוב.
לפנות: A. M. Grubsztajn, Łódź, Piłsudskiego 54.

מעדכען-גימנאַזיום פון
Eug. Jaszuńska-Zeligmanowa
פּאַלודניאָווא 18, טעל. 168-82.

די איינשרייבונגען פון די קאַנדידאַטקעס טעגליך פון 10 ביז 12 און פון 5 ביז 7 נאָכמ.
ביים גימנאַזיום א פרעבעל-שולע „Dom Milusinskich" פאַר קינדער פון יאָהר אָן.
אין פערגאַנגענעם יאָהר האָבען די מאַטורע-עקזאַמענס געגעבען א 100-פּראָצענטיגען רעזולטאַט

7-קלאַסיגע שולע און פרעבעלשולע — פון — די רענאָמירטע ערציהונגס-אַנשטאַלט
קאַצענעלזאָן-נאַחומאָוו
נאַד לודקאַ 8 (צווישען נאָוואָמיעסקאַ און וושכאָדניאַ)
טעלעפאָן 177-01 (פון 11 ביז 2)

קינדער אין שול-צוואַנג עלטער ד. ה. פון 7 ביז יאָהר ווערען אָנגענומען אין די קלאַסען A, B, C, I, II, III, IV.
אין פּאַרבערייטונגס-קלאַס A⁰ ווערען אָנגענומען ענטוויקעלטע קינדער פון 5½–7 יאָר. אין די פרעבעל-שולן קינדער פון 3–7 י.

חוץ דעם אַלגעמיינעם שול-פּראָגראַם, קענען די אָרטאָדאָקסישע קינדער געניסען פון נאָכמיטאָג-חדר, וואו ס׳ווערט געלערנט גרינדליך אַלע למודי-קודש, דהיינו: חומש, רש״י נ״ך, גמרא ותוספות דורך מלמדים ספּעציאַליסטען אונטער דער פּערזענ־ליכע השגחה און הנהלה פון בעוואוסטען למדן ר׳ יעקב בנימין קאַצענעלזאָן. בעמ. די צאָהל שעה׳ן, ווי אויך מלדים פאַר למודי קודש זענען היי-יאָהר בעדייטענד פערגרעסערט. פאַר פיזיש שוואַכע קינדער, ווי אויך פאַר אונבעמיטעלטע עגז. א

נאָכמיטאָג-שולע נאָכמיטאָג-חדר | בילינער ביז 50% | נאָכמיטאָג-פרעבעל-שולע

בּוררות׳ן
און שידס-געריכטען
לויט געזעצליכער פּראָצעדור פיהרט אַדורך
רעכטסקאָנסולענט
י. ח. בּוזין, לאָדז
ביוראָ: אַגראַדאָווע 3,
פר. וו. צמענטאַרנאַ 3, טעל.: 191.48
אויסגלייך פון אַלערליי סכסוכים און בע־טייליגונג אין שידס-געריכטען.
P. S. ערלעדיגע אויך קלויזולעס און זאַבעזפּיעטשעניעס אויף אַלע שטעט פון פּוילען אין משך פון 24 שעה.
עגז. זייט 1910 — עגז. זייט 1910

כלאַנג-פילם-טעאַטער
„MIMOZA"
ul. Kilińskiego 178

היינטצום לעצ־טען מאָל
אַ עראָטישער פילם, וועלכער איז אַ עפענטליכע פערהאַנדלונג אויפ׳ן טעמאַ „געהערט די נאַכט נאָך דער חתונה צום מאַן"?
אַ דראַמע פונ׳ם לעבען פון די אַמעריקאַנישע מיליאָנערען א.ג.
דאס רעכט פונ׳ם מאַן
אין די הויפּט-ראָלען:
Billie Dove i Rod la Roque

אנפאַנג אין די וואָכען-טעג 5.30, 7.30 און 9.15
שבת, זונטאג און חגאות 3.30

אויסערן-פּראָגראַם
רעוועלאַציע-קלאַנג-צוגאַבע
דער נאָהנטסטער פּראָגראַם:
„דער זינגענדער ליט"

עלטערן!
אין מיין נאָכמיטאַג חדר-שולע ווערען אָנגענומען קינדער, וואָס לערנען אין פּאָווּשעכנע שולען צו לערנען: עברי, חומש, רש״י, תנ״ך, משניות, גמרא, היסטאָריע, רעדען און שרייבען העברעאיש און יודישע בריף זעלבסט צוזאַ־מענשטעלען. ס׳ווערען אויך אָנגענומען אָנפאַנ־גער פון 5 יאָהר אָן, ווי ס׳ווערט אין פערלויף פון חדשים אויסגעלערנט גרינדליך דאַווענען. שטרענג, רעליגיעזע ערציהונג! צוגענגליכע פּרייזען.
איינשרייבען טעגליך 2 ביז 8 אָווענד.
יהיאל דוד ראָזענפעלד
פל. וואָלנאָשטשי (נייע שטאָט) 6
קווער אָפיצינע, רעכטס, 2 שט.

אַמעבלירט צימער
מיט אַלע בעקוועמליכקייטען
ביי אַנ׳אינטעליגענטער פאַמיליע איז פון זאָפאָרט צו פערמיעטען. וואָלטשאַנסקאַ 74 וו. 18
צו בעקוקען קען מען פון 10 פריה ביז 1 מיטאָג.

א ענערגישער סוחר מיט קאַפּיטאַל פון 1200—1000 דאָלאַר וויל צוטרעטען אַלס שותף צו אַ געשעפט צוועקמעסיג. וויל איבערנע־נעהמען אַ פערטרעטונג. בעסטע רעפערענצען. אָפערט. אונטער .K. L. M אין דער אַדמיני־סטראַציע פון „ל. ט."

ב. זינגער
רעכטס-קאָנסולענט
זאַכאָדניאַ 36, טעלעפאָן 108-47
צוריקגעקעהרט

ב. רוסקאַ
(לאַנגיעהריגע לעהרערין)
ערטיילט לעקציעס פון בוכאַלטעריע, האַנדעלס-אַריטמעטיק און קאָרעספּאָנדענץ, ווי אויך לעקציעס אויף מאַשין-שרייבען פון פערשידענע נייעסטע סיסטעמען, מיט א גענויע ערקלערונג פון דער קאָנסטרוקציע ווי אויך העקטאָגראַפיע.
לאָדז, קילינסקיעגאָ (ווידזעווסקאַ) 89
וואוינונג 8 פראָנט (ביי דער פּאָסט).

Inteligentna rodzina
przyjmie na mieszkanie ucznia względnie uczenicę z całodziennym utrzymaniem. Zawadzka 7 u Sztajnberga.

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
זאַוואַדזקאַ 1.
נאָר פאַר וועגערישע הויט-קראַנקהייטען און מענער־שוואַכע אַנאַליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפּער קאָנסיליומס מיט ספּעציאַליסטען פון אוראָלאָגישע און נערוועז-קראַנקהייטען.
קוואַרץ לאַמפּ-עלעקטרישע היילקאַבינעט-קאָסמעטיק
טעגליך פון 8 א זייגער פריה ביז 9 אָווענד
זונטאָג פון 9 פריה ביז 2 נאָכמיטאָג
בעזונדער וואַרטע צימער פאַר פרויען
וויזיט 3 זלאָטעס

אַבאָנאַמענטס-פּרייז: [illegible] — אַנאָנסען-פּרייז: [illegible]

Redaktor-wydawca E. Hamburski — Drukarnia: E. i M. Hamburskich w Łodzi, Piotrkowska 18.